

БИЛТЕН

7-8/ 2003

МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Интернет адреса
на Министерството за финансии на Република Македонија
<http://www.finance.gov.mk/>

Интернет адреса
на Управата за јавни приходи
<http://www.ujp.gov.mk/>

Интернет адреса
на Агенцијата на Република Македонија за приватизација
<http://www.mpa.org.mk/>

Интернет адреса
на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност
<http://www.mse.org.mk/>

Интернет адреса
на Комисијата за хартии од вредност
<http://www.sec.gov.mk/>

Интернет адреса
на Царинската управа на Република Македонија
<http://www.customs.gov.mk/>

Скопје, јули-август 2003

СОДРЖИНА

ТАБЕЛИ И ГРАФИЧКИ ПРИКАЗИ

Табела 1: Република Македонија - Основни макроекономски индикатори	7
Табела 2: Одбрани макроекономски индикатори во земјите – кандидати за прием во Европската Унија	7
Табела 3: Бруто домашен производ (реални стапки на раст)	8
Табела 4: БДП според производен метод	9
Табела 5: БДП според расходен метод	9
Табела 6: Основни краткорочни економски трендови	10
Бруто домашен производ	12
Цени	12
Надворешно-трговска размена	13
Краткорочни економски движења – август 2003 година	16
Табела 7: Приходи на Централниот буџет на Република Македонија	28
Табела 8: Расходи на Централниот буџет на Република Македонија	29
Табела 9: Приходи и расходи на Централниот буџет на Република Македонија (согласно со ГФС методологијата на ММФ)	30
Табела 10: Буџет - Централна државна власт	32
Табела 11: Функционална класификација на расходите на Централниот буџет на Република Македонија	33
Табела 12: Платен биланс на Република Македонија (годишни податоци)	34
Табела 13: Фонд за пензиско и инвалидско осигурување	35
Табела 14: Фонд за здравствено осигурување	36
Табела 15: Завод за вработување	37
Табела 16: Фонд за магистрални и регионални патишта	38
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност – јули 2003 година	39
Македонска берза на долгорочни хартии од вредност – август 2003 година	40
Табела 17: Македонска берза - извештај за тргување од 1.1.2003 до 30.9.2003	48
Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност	52
Депозити на физичките лица кај банките и штедилниците	54
Кредитни линии за мали и средни претпријатија	56
Факти за приватизацијата – состојба 30.9.2003 година	62

СТАТИИ

Кратки вести	65
The Economist – Растот во Европа и Америка - желката и зајакот	72
академик Таки Фити – Инфлацијата и економскиот раст – случајот на Македонија	76
проф. д-р. Ристо Гогоски - Финансиските услуги во услови на глобализација и регулација	82
Мирослав Јовановиќ - Опен Соурце софтвер - искуства, трендови и употреба	91
Никица Мојсоска - Кое е оптималното ниво на флексибилност на пазарот на работна сила во Македонија?	97
Тахир Шакири - Програма за јавни инвестиции во Република Македонија 2003 - 2005 година	104
The Economist – Повторно надолу?!	107
The Economist – Време е за пораст?	109

ПОЧИТУВАНИ,

Пред вас се наоѓа новото издание на Билтенот на Министерството за финансии во кој, како и секогаш, ќе најдете доста интересни економски содржини. Во првиот дел се сместени статистичките податоци за македонската економија, заедно со податоците за најновите макроекономски движења, надополнети со неколку стручни текстови на актуелни теми, сместени во вториот дел од Билтенот.

Со оглед на фактот дека периодот на објавување на овој двоброј на Билтенот се совпаѓа со навршувањето на првата година од мандатот на новата Влада, воведното обраќање ќе има малку поинаков концепт. Имено, ќе се обидеме да дадеме еден краток отчет за дел од поважните активности на Министерството за финансии во изминатата година, не навраќајќи се притоа на затекнатата состојба и отворените прашања со кои се соочивме на почетокот на нашиот мандат. Се одлучивме на ваков чекор бидејќи сметаме дека, извештајноста и транспарентноста претставуваат основни постулати во јакнењето на демократските начела во Република Македонија.

Ќе започнеме најпрвин со основниот документ со кој се креира економскиот амбиент во земјата, а тоа е Макроекономска политика на Република Македонија за 2003 година, со која се проектираше пораст на БДП од 3% и просечна стапка на инфлација од 3%. Како поддршка на политиките утврдени со Макроекономската политика, беа изготвени и три придружни документи: 1/ Мерки за мобилизирање на штедењето, зголемување на кредитирањето на приватниот сектор и инвестициите, 2/ Мерки за зголемување на вработеноста и флексибилноста на пазарот на работна сила и 3/ Мерки за поттикнување на извозот. Со големо задоволство можам да истакнам дека, согласно со последните

проценки, до крајот на годината Република Македонија ќе ја оствари предвидената стапка на раст на БДП, додека стапката на инфлација ќе биде под проектираното ниво.

Верификацијата на правилната економска политика на Владата дојде и од страна на меѓународните финансиски институции, преку склучување на **Stand By аранжманот со ММФ**, одобрен од Бордот во април 2003 година. Склучувањето на аранжманот веднаш резултираше со ослободување на претходно ветената макрофинансиска помош (16,5 милиони долари од САД, 17.1 милиони долари кредит од Светската банка согласно со ПСМАК аранжманот, 20 милиони САД долари кредит од Светската банка согласно со ФЕСАП аранжманот, 10 милиони евра кредит и 10 милиони евра грант од Европската комисија), а во постапка на реализација се помошта од Кралството Холандија во износ од 17 милиони евра и 26 милиони евра последна транша од макрофинансиската помош од Европската комисија.

Д-р Димко Кокароски

заменик министер за финансии

Во текот на годината, значајни активности се извршуваа и во доменот на заокружување на законската легислатива во повеќе различни сектори на економијата.

Во **финансискиот сектор**, како поважни ќе ги споменеме: *Законот за изменување и дополнување на Законот за банките*, со кој минималниот износ на акции со право на глас во банка, за чие стекнување е потребна претходна согласност од Народната банка на Република Македонија, се намали од 10% на 5% и се воведува задолжителна согласност од Народната банка за капитални вложувања на банките кои надминуваат 10% од нејзиниот гарантен капитал.

Понатаму, *Законот за изменување и дополнување на Законот за Фондот за осигурување на депозити* со кој вкупниот обем на средства на Фондот се намали од 5% на 4% од вкупните депозити, со директен ефект врз намалувањето на трошоците на банките и на нивните активни каматни стапки, а се укина и решението според кое банките и штедилниците плаќаа диференцирани премии за осигурување на депозитите, во зависност од нивниот бонитет.

Тука е и *Законот за изменување и дополнување на Законот за Народната банка на Република Македонија*, со кој ингеренциите за предлагање вицевернери се вратија од Претседателот на државата на гувернерот на Народната банка, се зајакнува независноста и самостојноста на банката преку целосно предавање на политиката на девизниот курс на денарот во нејзина надлежност и се зголемува транспарентноста во работењето преку воведување обврска за размена на податоци и информации со државните институции релевантни за функционирање на монетарниот и финансискиот систем.

Да го споменеме и започнатиот *Проект за емисија на државни краткорочни хартии од вредност, односно трезорски записи*. За таа цел, Министерството ја подготви *Стратегијата на развој на пазар на државни хартии од вредност*, која ги разработува основните принципи и активности за воведување државни хартии од вредност како инструмент за финансирање на буџетскиот дефицит и тековните ликвидносни потреби и како средство за поттикнување на подинамичен развој на финансиските пазари во Република Македонија. Издавањето на државните записи се очекува да започне во јануари 2004 година, со тоа што истите ќе бидат

деноминирани во денари и со рочност од три месеци.

Во **фискалниот сектор**, со цел зајакнување на приходната страна на Буџетот, се донесе *Закон за изменување и дополнување на Законот за додадена вредност* со кој се изврши корекција на стапките, се укина обврската за доставување годишна даночна пријава, со што се намали административниот товар кај даночните обврзници и кај даночната администрација и се воведо ослободување од плаќање ДДВ за увоз на добра наменети за проекти финансирани со странски донации. Се направија и измени кај *Законот за данок на добивка*, според кои за инвестициите до 100.000 евра, основницата за пресметка на данокот на добивка се намалува за 100%, со можност за пренесување на правото и во наредните години. Делот од вкупните инвестиции за кој се намалува даночната основа за пресметка на данок на добивка е зголемен од 25% на 30%.

Со *Законот за изменување и дополнување на Законот за регистрирање на готовински плаќања*, се воведо мандатна казна која може да се наплати на самото место, а дадена е и можност даночниот инспектор привремено да го затвори објектот на даночниот обврзник доколку во определен рок не ги отстрани со решение утврдените незаконитости. Направени се и измени и дополнувања кај повеќе други закони, меѓу кои: Законот за акцизи, Законот за утврдување и наплата на јавните приходи, Законот за административни такси, Законот за даноците на имот, Законот за платен промет, Законот за царинска тарифа и многу други.

Во делот на управување со јавните расходи, уште на самиот почеток на мандатот на новата Влада, беше донесен *Ребаланс на Буџетот на Република Македонија за 2002 година*, со кој се обезбеди законска основа за исплата на дотогаш утврдените пречекорувања на буџетските лимити, односно небуџетирани долгови на јавниот сектор, во износ од околу 4,4 милијарди денари. Во овој период се донесе и *Завршната сметка на Буџетот на Република Македонија за 2001 година*.

Се донесе и *Закон за извршување на Буџетот на Република Македонија за 2003 година*, кој наложува програмите за трошење на буџетски средства да бидат задолжително усвоени од страна на Владата, со што се обезбедуваат претпоставки за наменско трошење на јавните ресурси, имплементација

ција на зацртаната буџетска политика, увид од страната на Владата и поголема транспарентност и отчет во користењето на јавните ресурси. Законот содржи одредби според кои ќе смеат да се трошат сопствени приходи повисоки од износите одобрени со буџетот за 2003 година, само ако тоа претходно го одобри Собранието, со исклучок на приходите од странски проектни кредити и донации. Паралелно со ова, Министерството за финансии подготви *Закон за ограничување на изворните приходи за финансирање на јавната потрошувачка за 2003 година*, кој задолжително го следи Буџетот и го лимитира максималниот износ на изворни приходи во буџетската година кои можат да се употребат за финансирање на централниот владин буџет, фондовите и единиците на локална самоуправа.

Во насока на намалување на можностите буџетските корисници да преземаат обврски над одобрените буџетски лимити и со тоа да создаваат دستасани ненамирени обврски, како и во насока на зголемување на контролната улога на Министерството за финансии, донесен е *Закон за изменување и дополнувања на Законот за јавни набавки*. Направени се и измени на *Законот за државни службеници* со кои е одложена примената на делот за платите и е елиминиран делот кој оневозможуваше намалување на платата при прераспоредување на пониска позиција.

Со цел да се задржат постигнатите економски и финансиски резултати и да се обезбеди монетарна стабилност до крајот на годината, Министерството за финансии подготви *Ребаланс на Буџетот на Република Македонија за 2003 година* со кој се намали дефицитот во централниот владин буџет од 1,6% на 1,4% од БДП. Имено, наместо дефицит од околу 1,2% од БДП колку што беше планирано, во првите шест месеци од 2003 година во централниот владин буџет беше реализиран благ суфицит од околу 0,1% од БДП. Причината за ваквото отстапување лежи во доцнењето со реализација на расходите, пред сè на капиталните расходи. Се очекува дека доцнењето во реализацијата на расходите од првата половина на годината ќе биде надоместено до крајот на годината.

Покрај овие активности на домашната сцена, Министерството за финансии ги координираше и активностите врз чија основа на почетокот на 2003 година Светската банка донесе нова Тригодишна

Стратегија за поддршка на Република Македонија вредна 165 милиони долари.

Во овој период, во соработка со Министерството за економија, Министерството за правда, Агенцијата за приватизација и со Народната банка, а како резултат на решавање на статусот на дел од претпријатијата загубари и отворање тендерски процедури за останатите, ставање на банките со проблематично портфолио под посебен надзор на Народната банка на Република Македонија и донесување на нов Закон за недвижен и подвижен залог, Светската банка во јули 2003 ја исплати и *втората транша од ФЕСАП 2* аранжманот во износ од 20 милиони САД долари. Повлекувањето на неповратната финансиска помош од Владата на Кралството Холандија во износ од 17 милиони евра е во постапка.

Во исто време, со потпишувањето на Стенд бај аранжманот со ММФ и консолидацијата на буџетската потрошувачка беа исполнети сите обврски преземени со Кредитот за приспособување на управувањето со јавниот сектор (ПСМАК 1). Министерството за финансии го потпиша Договорот за кредит во мај 2003 година, по што беа повлечени средствата во износ од 17 милиони долари.

Тука мораме да го споменеме и Договорот за кредит потпишан со Светската банка, наменет за поддршка на *Проектот за развој на општините* во износ од 5 милиони САД долари. Носители на имплементацијата на проектот се Министерството за финансии и Министерството за локална самоуправа. Основната цел на Проектот е да се обезбеди развој на регионите кои беа зафатени со конфликтот во 2001 година преку намалување на сиромаштијата, враќањето на нормалниот живот и одржувањето социјална кохезија.

Ова се само дел од проектите и активностите на Министерството за финансии во изминатата година. За целосно и детално набројување ќе ни биде потребно многу повеќе време и повеќе простор. Сепак, и покрај високиот ангажман и желбата за остварување на сите преземени обврски и задачи, некои активности ќе останат како недовршена обврска за месеците кои доаѓаат. Тука би можеле да ги споменеме: Законот за ревизија, донесувањето на Уредба за сметковен план за банките, штедилниците и други финансиски организации и Правилникот за содржината на одделните сметки во

сметковниот план за банките, штедилниците и други финансиски организации, Законот за задолжително осигурување во сообраќајот, Законот за условите за отворање на сметки и депонирање на слободни парични средства на јавните претпријатија, единиците на локална самоуправа, акционерските друштва со доминантен државен капитал и други органи на државна управа кои немаат статус на буџетски корисници, новиот Закон за стокони резерви итн.

По сето ова, со сигурност можеме да истакнеме дека избраните економски и финансиски политики на Владата претставуваат чекор во вистинска насока, и истите веќе даваат резултати. Перформансите на македонската економија се подобрени. Во оваа година имаме пораст на БДП, раст на индустриското производство, раст на девизните резерви. Во оваа година имаме намалување на буџетскиот дефицит, намалување на каматните стапки и ниска стапка на инфлација. Сепак, пред

нас остануваат уште многу проблеми кои ќе ги решаваме во наредниот период, при што, неопходна ќе биде и поддршката на научната и стручната јавност, како и соработката со меѓународните институции. Главниот проблем и понатаму останува ниското ниво на инвестиции, што станува лимитирачки фактор за подинамичен развој со директни импликации во доменот на новите вработувања.

Уживајте во читањето на страниците на овој Билтен.

Со почит,

Д-р Димко Кокароски
заменик министер за финансии

ОСНОВНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ

Годишни податоци за Република Македонија

		1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001*	2002*
Реален БДП	%	-7.5	-1.8	-1.1	1.2	1.4	3.4	4.3	4.5	-4.5	0.7
Инфлација (просек)	%	362	128	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5	1.8
Инфлација (крај на период)"	%	248.2	55.4	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7	1.1
Имплицитен дефлатор	%	442.1	151.9	17.1	2.9	3.4	1.4	2.7	8.2	3.6	-
Буџетско салдо (централен буџет и фондови)	% БДП	-13.4	-2.9	-1.2	-0.5	-0.4	-1.7	0.0	2.5	-6.1	-3.1
Девизен курс, просек	ДЕН/УСД	23.6	43.2	38.0	40.0	49.8	54.5	56.9	65.9	68.1	64.7
Девизен курс, крај на период	ДЕН/УСД	44.6	40.6	38.0	41.4	55.4	51.8	60.3	65.3	69.2	58.6
Извоз (F.O.B.)	УСД млд.	1.06	1.08	1.20	1.15	1.20	1.31	1.19	1.32	1.15	1.11
Увоз (C.I.F.)	УСД млд.	1.01	1.27	1.42	1.46	1.59	1.91	1.78	2.08	1.68	1.88
Трговски биланс	УСД млд.	0.05	-0.19	-0.22	-0.31	-0.39	-0.51	-0.50	-0.70	-0.53	-0.77
Биланс на тековна сметка	УСД млд.	0.08	-0.27	-0.30	-0.34	-0.29	-0.27	-0.03	-0.07	-0.24	-0.32
како % од БДП	%	-3.3	-7.8	-6.7	-7.7	-7.7	-7.5	-0.9	-2.1	-6.9	-8.7
Девизни резерви	УСД млд.	0.12	0.16	0.28	0.28	0.26	0.33	0.45	0.70	0.76	0.73
Покривање на увозот (резерви/увоз)	месеци	1.4	1.6	2.3	2.2	1.9	2.1	3.2	4.1	4.9	4.1
Надворешен долг ¹⁾	УСД млд.	1.14	1.26	1.44	1.17	1.13	1.47	1.49	1.49	1.48	1.55
како % од БДП	%	45.5	37.2	32.3	26.5	30.3	41.0	40.6	41.5	43.1	42.8

1) Почнувајќи од 1998 година, согласно со новата методологија препорачана од Светската банка, вкупниот надворешен долг ги опфаќа краткорочните, среднорочните и долгорочните кредити.
* Прелиминарни податоци.
Извор: Државен завод за статистика, Министерство за финансии на Република Македонија и Народна банка на Република Македонија

ОДБРАНИ МАКРОЕКОНОМСКИ ИНДИКАТОРИ ВО ЗЕМЈИТЕ-КАНДИДАТИ
ЗА ПРИЕМ ВО ЕВРОПСКАТА УНИЈА

	Реален БДП				Потрошувачки цени ¹⁾				Тековна сметка (салдо) ²⁾			
	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004	2001	2002	2003	2004
Кандидати за прием во Европската унија	-	4.3	3.9	4.3	21.1	15.8	10.1	7.3	-2.8	-3.4	-4.1	-3.6
Бугарија	4.1	4.8	5.0	5.5	7.5	5.8	2.6	4.2	-6.2	-4.4	-4.6	-4.4
Република Чешка	3.1	2.0	1.7	2.6	4.8	1.8	0.6	3.5	-5.7	-6.5	-5.7	-5.1
Естонија	5.0	5.8	5.0	5.1	5.8	3.6	1.7	2.0	-6.1	-12.4	-12.6	-9.2
Унгарија	3.8	3.3	3.0	3.5	9.2	5.3	4.7	5.5	-3.4	-4.0	-5.7	-5.4
Латвија	7.9	6.1	5.5	6.0	2.5	1.9	3.0	3.0	-9.6	-7.8	-7.3	-6.8
Литванија	6.5	6.7	5.8	6.2	1.3	0.3	-	2.5	-4.8	-5.3	-5.7	-5.9
Полска	1.0	1.4	2.9	4.1	5.5	1.9	0.8	2.2	-3.9	-3.5	-3.3	-3.8
Романија	5.7	4.9	4.7	5.0	34.5	22.5	15.1	12.0	-5.5	-3.4	-4.8	-4.8
Словачка	3.3	4.4	4.0	4.0	7.3	3.3	8.5	8.1	-8.6	-8.2	-6.3	-5.0
Словенија	2.9	3.2	2.2	3.0	8.4	7.5	5.9	5.0	0.2	1.7	0.9	0.4
Турција	-7.5	7.8	5.3	5.0	54.4	45.0	26.0	13.4	2.3	-0.9	-3.2	-1.9

1) Годишен просек.
2) Процент од БДП.
Извор: World Economic Outlook (Recessions and Recoveries), IMF, Washington D.C., September 2003.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

(реални стапки на раст, квартал во однос на ист квартал претходна година, 1998-2002)

	Земјодел- ство, лов, шумарство и рибарство	Вадење руди и камен, пре- работувачка ин- дустрија и снаб- дување со елек- трична енергија, гас и вода	Градеж- ништво	Трговија на го- лемо и трговија на мало; поправ- ка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба	Хотели и ресто- рани	Сообраќај, складирање и врски	Финансиско посредување, активности во врска со недви- жен имот, изнај- мување и импуги- рани станарини	Јавна управа и одрбана, задолжи- телна социјална заштита, обра- зование, здрав- ство и социјал- на работа	Импуги- рани банкар- ски услуги	Додадена вредност	Нето- даночи на производ- ство	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД
	A + Б	В + Г + Д	Ѓ	Е	Ж	З	С + И + Љ	Ј + К + Л + Н				
1998	I	2.0	8.3	-15.3	5.4	5.7	-0.9	-0.7	9.5	4.3	5.7	4.5
	II	3.8	6.5	1.3	3.7	3.7	-0.4	-0.3	11.3	4.8	6.1	5.0
	III	3.4	-2.2	16.7	-3.2	15.4	0.5	2.7	16.1	2.7	3.8	2.8
	IV	4.0	-5.3	22.7	-3.2	3.0	0.8	3.1	17.5	1.3	2.5	1.4
	98/97	3.3	1.4	7.7	0.4	7.3	0.0	1.2	13.5	3.2	4.5	3.4
1999	I	0.7	-9.0	14.4	-6.1	31.4	1.5	5.7	-2.3	0.0	-1.9	-0.3
	II	1.6	-5.3	27.0	-4.9	30.6	1.6	5.4	-2.0	3.0	1.1	2.7
	III	1.5	15.6	3.3	10.9	12.9	2.3	2.9	0.7	8.8	7.0	8.5
	IV	-0.2	6.3	1.3	11.2	28.2	2.3	2.6	0.9	6.4	4.5	6.1
	99/98	0.9	1.7	10.4	3.0	24.7	1.9	4.1	-0.7	4.6	2.7	4.3
2000	I	2.4	16.3	4.1	37.7	-7.1	2.4	1.0	0.5	11.4	15.1	12.0
	II	3.6	17.1	-9.9	4.6	-14.8	2.5	1.3	0.8	5.6	9.0	6.1
	III	1.2	1.8	5.3	-8.7	-9.6	2.7	-0.8	1.9	0.6	3.9	1.0
	IV	-3.1	4.5	12.5	-12.7	-13.1	3.2	-1.1	3.7	-0.3	3.0	0.2
	00/99	1.0	9.4	2.6	3.0	-11.3	2.7	0.1	1.7	4.1	7.5	4.5
2001	I	-6.9	-2.8	0.7	-18.9	6.7	3.0	-8.7	-6.9	-6.2	-6.9	-6.3
	II	-12.5	-4.7	-4.9	4.5	-7.1	2.6	-5.1	-8.5	-3.8	-4.4	-3.9
	III	-13.3	-10.6	-22.9	4.4	-14.7	1.4	0.8	-13.1	-6.2	-6.9	-6.4
	IV	-10.3	-0.5	-22.8	9.7	-0.1	1.3	3.7	-13.5	-1.5	-2.2	-1.6
	01/00	-10.8	-4.6	-14.4	-0.8	-4.5	2.1	-2.3	-10.5	-4.4	-5.1	-4.5
2002*	I	-2.7	-13.9	-11.0	7.6	-8.8	0.6	2.3	6.3	-2.2	-2.2	-2.2
	II	2.2	-7.7	-3.7	6.3	6.9	-0.5	0.7	10.9	-0.6	-0.6	-0.6
	III	3.6	-5.6	0.8	5.8	21.7	-0.4	0.5	15.8	1.0	1.0	1.0
	IV	6.2	5.5	-3.0	6.5	9.4	-0.1	1.9	11.4	4.3	4.3	4.3
	02/01	2.3	-5.1	-3.7	6.5	7.4	-0.1	1.3	11.0	0.7	0.7	0.7
2003*	I	1.6	3.4	0.6	4.8	7.9	-0.7	2.5	0.9	2.2	2.2	2.2
	II	2.5	3.4	-3.5	5.7	0.9	-0.5	2.1	-6.5	3.0	3.0	3.0

* Претходни податоци
Извор: Државен завод за статистика.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД ПРОИЗВОДНИОТ МЕТОД

По тековни цени		Во милиони денари				
НКД сектор	Назив	1998	1999	2000	2001 ¹⁾	Индекси 2001/2000
А	Земјоделство, лов и шумарство	22.224	23.094	23.756	22.933	96.5
Б	Рибарство	52	29	14	24	71.4
В	Вадење на руди и камен	1.584	1.620	1.856	1.312	-29.3
Г	Преработувачка индустрија	35.202	36.764	40.926	39.587	-3.3
Д	Снабдување со електрична енергија, гас и вода	8.868	9.203	10.381	10.041	-3.3
Ѓ	Градежништво	11.267	10.880	13.361	11.801	-11.7
Е	Трговија на големо и мало, поправка на моторни возила, мотоцикли и предмети за лична употреба и за домаќинствата	21.914	22.383	25.402	26.076	2.7
Ж	Хотели и ресторани	3.063	3.984	3.463	3.410	-1.5
З	Сообраќај, складирање и врски	14.309	17.233	21.261	21.694	2.0
С	Финансиско посредување	7.229	6.977	7.342	7.420	1.1
И	Активности во врска со недвижен имот, изнајмување и деловни активности	5.206	5.890	7.466	8.304	11.2
Ј	Јавна управа и одбрана, задолжителна социјална заштита	12.067	14.351	14.333	14.445	0.8
К	Образование	8.030	8.769	8.266	8.048	-2.6
Л	Здравство и социјална работа	8.310	8.592	8.987	8.690	-3.3
Љ	Други комунални, културни, општи и лични услужни активности	4.887	4.967	5.217	5.548	6.3
	Импутирани станарини	9.058	9.597	10.465	10.631	1.6
	Минус: импутирани банкарски услуги	5.036	5.017	5.153	4.738	-8.1
А	Додадена вредност по основни цени	168.235	179.316	197.344	195.230	-1.1
Б	Нето даноци на производство	26.747	29.694	39.045	38.611	-1.1
А + Б	БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	194.979	209.010	236.389	233.841	-1.1

1) Претходни податоци.

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД СПОРЕД РАСХОДНИОТ МЕТОД

	Во милиони денари				Во %			
	1998	1999	2000	2001	1998	1999	2000	2001
БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД	194.979	209.010	236.389	233.841	100.0	100.0	100.0	100.0
(по тековни цени)								
Финална потрошувачка	180.582	188.702	218.986	221.770	92.6	90.3	92.6	94.8
Финална потрошувачка на домаќинствата	141.078	145.693	175.965	163.791	72.4	69.7	74.4	70.0
Финална јавна потрошувачка	39.504	43.009	43.021	57.979	20.3	20.6	18.2	24.8
Бруто-инвестиции	43.408	41.171	50.683	42.760	22.3	19.7	21.4	18.3
Инвестиции во основни средства	33.982	34.710	38.332	34.716	17.4	16.6	16.2	14.8
Пораст на залихи	9.426	6.461	12.351	8.044	4.8	3.1	5.2	3.4
Извоз на стоки и услуги	80.343	88.143	114.209	99.091	41.2	42.2	48.3	42.4
Извоз на стоки	70.618	67.988	87.161	78.625	36.2	32.5	36.9	33.6
Извоз на услуги	7.147	14.367	9.971	15.894	3.7	6.9	8.4	6.8
Набавки на нерезидентите во земјата	2.579	5.788	7.077	4.572	1.3	2.8	3.0	2.0
Увоз на стоки и услуги	109.355	109.007	147.489	129.780	56.1	52.2	62.4	55.5
Увоз на стоки	92.845	90.554	123.910	107.166	47.6	43.3	52.4	45.8
Увоз на услуги	16.510	18.543	23.579	22.614	8.5	8.8	10.0	9.7

Извор: Државен завод за статистика.

ОСНОВНИ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ

Процентуална промена во однос на истиот период од претходната година, освен ако не е поинаку назначено

	2000	2001	2002	2002				2003			
				K - 1	K - 2	K - 3	K - 4	K - 1	K - 2	Јули	Август
РЕАЛЕН СЕКТОР											
Производство											
реални промени											
Бруто домашен производ	4.6	-4.5	0.7	-2.2	-0.6	1.0	4.3	2.2	3.0		
Индустриско производство	3.5	-3.1	-5.3	-13.9	-7.7	-5.6	5.5	3.5	4.0	15.3	-7.3
номинални промени											
Инвестиции во машини и опрема	20.8	-16.9	16.4	48.1	22.8	-0.6	5.1	-26.3	13.8		
Цени											
Трошоци на живот	5.8	5.5	1.8	3.7	3.5	-0.9	0.9	0.0	0.6	2.3	2.2
Цени на производителите на индустриски производи	8.9	2.0	-0.9	-1.9	-1.0	-1.4	1.0	1.4	-0.4	-1.0	-0.8
Конкурентност на индустријата											
Продуктивност	6.0	0.5	3.0	-3.2	6.7	13.9	21.8	20.3	10.3	24.7	0.5
Трошоци за работна сила по единица производ	-4.7	-0.7	0.2	2.2	-4.4	-6.6	-13.1	-19.6	-6.6	-17.7	1.1
Реални трошоци за работна сила по единица производ	-12.5	-2.7	1.1	9.1	0.4	-3.6	-15.9	-22.8	-8.6	-16.7	2.0
Берзански цени на најважните извозни и увозни производи											
цени во САД \$											
Сурова нафта-бrent	28.3	24.4	25.0	21.2	25.1	26.9	26.8	31.4	26.1	28.4	29.8
Јагнешко месо(c/kg)	261.9	291.2	330.3	311.1	319.2	339.7	351.5	356.7	375.8	394.1	386.6
Никел	8,638.0	5,944.7	6,772.0	6,203.0	6,946.0	6,883.0	7,104.0	8,343.0	8,372.0	8,797.0	9,351.0
Бакар	1,813.0	1,578.3	1,559.0	1,557.0	1,611.0	1,516.0	1,554.0	1,663.0	1,641.0	1,710.0	1,760.0
Олово	45.4	47.6	45.3	49.1	45.5	43.0	43.5	45.9	45.6	51.5	49.7
Цинк	112.8	88.6	77.9	79.5	78.2	76.6	79.8	78.6	77.4	82.8	81.8
Ладно валани челични лимови	385.8	299.2	328.3	280.0	300.0	353.0	380.0	400.0	410.0	462.5	482.5
Топло валани челични лимови	295.8	216.5	246.7	200.0	236.7	270.0	280.0	306.7	320.0	320.0	322.5
НАДВОРЕШЕН СЕКТОР											
номинални промени на доларски вредности											
Извоз на стоки (ФОБ)	11.0	-12.7	-3.7	-16.7	-7.2	3.3	6.3	20.7	34.7	8.1	-1.7
Увоз на стоки (ЦИФ)	17.9	-19.4	16.3	11.8	13.5	31.3	16	19.6	25.4	3.8	-1.4
Трговски биланс (милиони САД \$)	-771	-533	-849	-200	-196	-184	-270	237.2	222.8	-67.8	-60.0
Тековна сметка на Платниот биланс (милиони САД \$)	-236	-38	-324	-104.3	-59.2	-37.1	-123.9	-115.0	-72.0	-11.3	
Промена во девизните резерви (милиони САД \$), "-" значи намалување	235.6	62	-41.0	-120.0	42.0	69.0	-41.0	-113.0	-62.0	7.0	-15.1
Надворешен долг средно. долго. (крај на период во милиони САД \$)	1,438.0	1,444.0	1,549.0	1,417.0	1,482.0	1491.0	1,549.0	1,541.0	1,624.0	1,625.0	1,593.0

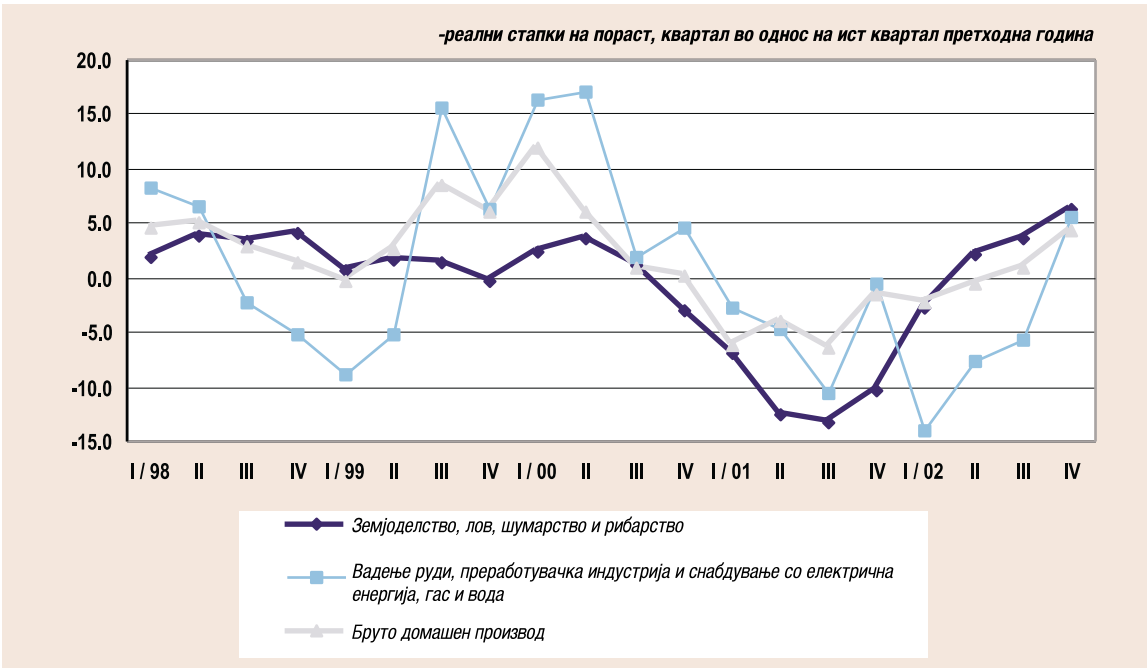
ОСНОВНИ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ТРЕНДОВИ

Процентуална промена во однос на истиот период од претходната година, освен ако не е поинаку назначено

	2000	2001	2002	2002			2003					
				K - 1	K - 2	K - 3	K - 4	K - 1	K - 2	Јули	Август	
Курсеви денар/EURO денар/САД \$	60.73 65.89	60.91 68.04	60.98 64.73	60.96 69.53	60.96 66.50	60.98 61.98	61.03 61.05	61.31 57.18	61.29 54.08	61.24 53.85	61.20 54.94	
ВЛАДИНИ ФИНАНСИИ номинални промени Приходи Даночни приходи ДДВ Расходи Тековни расходи Капитални расходи Салдо на централниот буџет (во милиони денари) Салдо на консолидираниот буџет (во милиони денари)												
	22.5	-10.3	10.1	20.5	32.9	26.8	0.1	-5.7	1.8	-5.0	-28.2	
	22.1	-6.9	14.0	13.1	31.3	23.2	-0.8	-7.8	-2.0	-12.4	-16.8	
	75.2	-1.8	19.8	-4.5	52.0	31.2	40.9	4.5	21.3	-3.9	-13.0	
	12.7	27.0	-0.1	21.3	-10.0	0.8	3.5	-18.3	-10.2	-28.0	-22.5	
	1.8	31.9	17.2	12.0	-16.0	17.9	-3.3	-2.4	7.3	-12.4	-0.2	
	94.5	28.3	11.8	92.7	3.7	53.4	81.2	-71.2	-54.4	-79.6	-77.4	
	6,285	-12,490	7,343	463	-6,411	-4,979	-2,624	337.0	-155.0	577.0	-443.0	
	5,905	-13,171	-13,019	-1,865	-5,076	-3,866	-2,213					
	МОНЕТАРЕН СЕКТОР номинални промени (крај на период) Нето девизни средства Кредити на приватен сектор Готови пари во оптик M1 M2 M4 Однос на девизните резерви спрема M4 денарски дел Однос на девизните резерви спрема M1											
		73.8	57.6	-19.1	2.1	3.3	13.6	-27.7	-18.6	-7.2	-3.4	1.8
17.2		7.3	12.7	5.4	7.6	13.1	9.9	9.9	9.3	10.6	9.3	
16.6		48.5	0.0	25.8	32.9	65	0.0	-13.4	-5.2	-8.1	-7.7	
22.6		5.6	4.6	16.9	23.3	36.3	4.6	-8.6	-3.5	-4.5	-5.8	
29.4		61.9	-7.0	47.7	60.5	64.6	-7.0	7.3	15.8	14.5	13.7	
25.6		56.7	-8.6	42.0	51.7	55.2	-8.6	5.2	12.4	11.5	10.6	
106.3		117.4	93.8	125.3	119.7	104.5	93.8	90.9	91.9	92.6	101.2	
165.0		188.2	150.5	198.8	190.9	168.9	150.5	157.8	161.9	162.4	176.7	
СОЦИЈАЛЕН СЕКТОР Пазар на работна сила Стапка на невработеност (АРС) Вкупно нововработени Нововработени на неопределено време Плати Номинални нето плати Реални нето плати Потрошувачка кошница Социјална заштита« Број на пензионери Број на домаќинства кои примаат социјална заштита Број на лица кои примаат надомест за невработени												
	32.2	30.5	31.9									
	101,996	90,308	110,401	24,093	27,490	29,980	28,838	22,452	24,193	8,537	4,789	
	63,987	63,346	74,341	15,973	18,492	21,607	18,269	12,693	16,184	6,007	3,359	
	5.5	3.5	6.9	4.7	5.0	7.9	8.8	6.3	7.1	3.1	2.5	
	-0.3	-1.9	5.0	1.0	1.4	8.8	7.9	6.3	7.1	0.8	0.3	
	2.4	4.9	3.7	8.1	4.8	1.0	1.3	-1.0	-1.6	1.2	-0.1	
	238,162	244,035	248,168	247,376	247,908	248,219	249,168	249,932	250,820	251,284	251,471	
	75,277	77,309	81,027	80,931	79,552	81,626	81,997	59,658	61,585	61,847	62,963	
	34,618	36,975	45,819	42,636	45,065	48,118	47,456	44,125	45,484	44,599	44,175	

Извор: Државен завод за статистика, Народна банка на Македонија, Министерство за финансии, Министерство за труд и социјала, Завод за вработување, World Development Prospects (Pink Sheets), пресметки на Министерството за финансии

БРУТО ДОМАШЕН ПРОИЗВОД

во милиони САД\$

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾	3,450	3,389	3,351	3,390	3,458	3,575	3,730	3,899	3,723

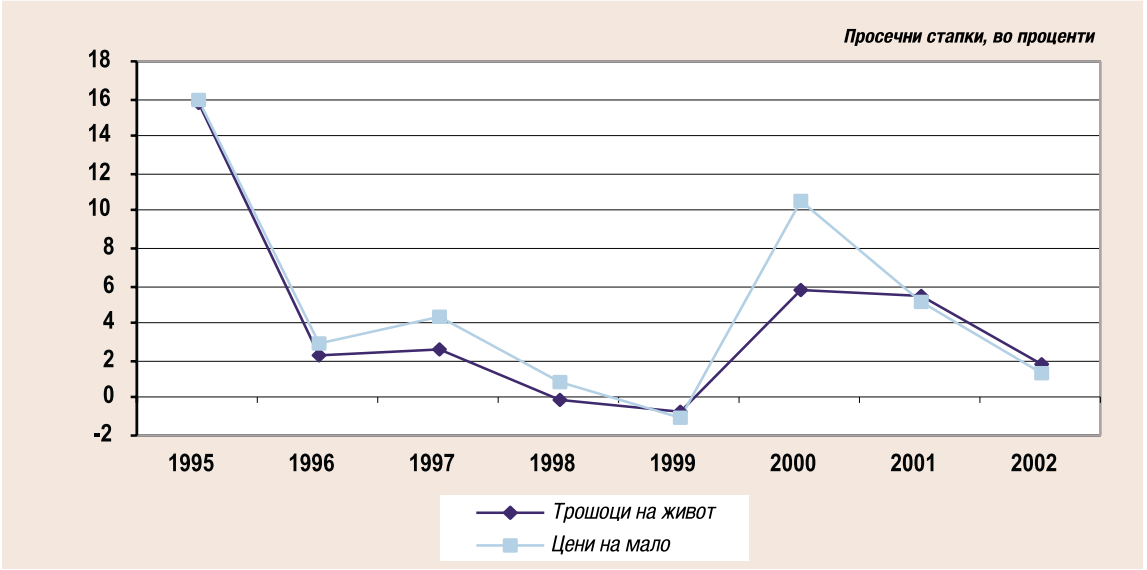
во САД\$ (по глава на жител)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001 ²⁾
Бруто домашен производ ¹⁾	1,785	1,742	1,705	1,709	1,732	1,781	1,848	1,924	1,830

1) Пресметани по ПАРЕ методологија на ООН со која се врши конверзија со курс приспособен кон движењата на цените во националната економија. Притоа, како базен е земен курсот на САД\$ во однос на денарот во 1994 година и е извршена индексација со дефлаторот за секоја наредна година .

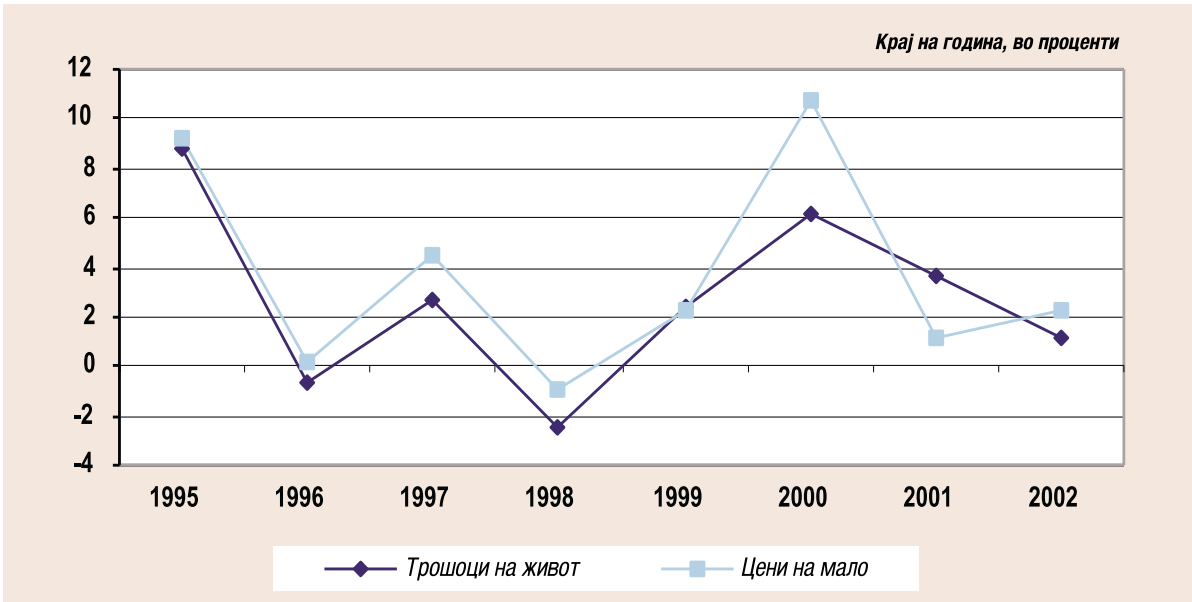
2) Претходни податоци

ЦЕНИ

	просечни стапки, во проценти							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Трошоци на живот	15.7	2.3	2.6	-0.1	-0.7	5.8	5.5	1.8
Цени на мало	15.9	3	4.4	0.8	-1.1	10.6	5.2	1.4

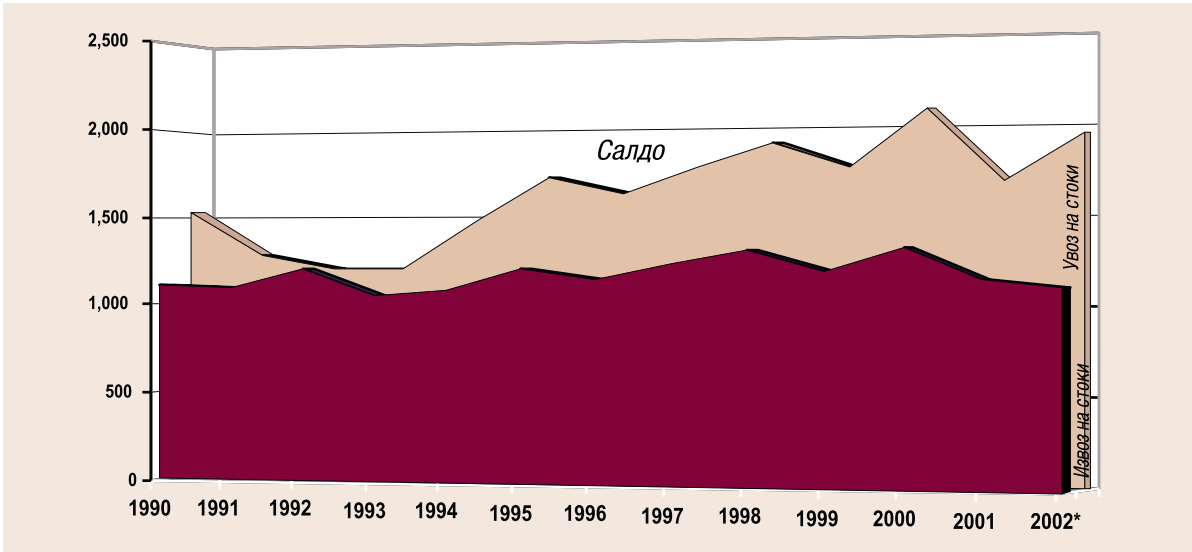
	крај на година, во проценти							
	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Трошоци на живот	8.8	-0.7	2.7	-2.4	2.4	6.1	3.7	1.1
Цени на мало	9.2	0.2	4.5	-1	2.3	10.8	1.2	2.2

НАДВОРЕШНО - ТРГОВСКА РАЗМЕНА

	- во милиони САД \$ -												
	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Извоз на стоки	1,113	1,096	1,199	1,055	1,086	1,204	1,148	1,237	1,311	1,192	1,323	1,155	1,105
Увоз на стоки	1,531	1,274	1,206	1,199	1,484	1,719	1,627	1,779	1,915	1,776	2,094	1,688	1,952
Салдо	-418	-178	-7	-144	-398	-515	-479	-542	-604	-584	-771	-533	-847

* Прелиминарни податоци

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

(во милиони долари)

		Вкупно			Германија			СР Југославија		
		Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо
1997		1,236.8	1,778.5	-541.7	199.0	239.0	-40.0	273.6	206.0	67.6
1998		1,310.7	1,914.7	-604.0	286.0	255.2	30.8	240.0	245.6	-5.6
1999		1,191.3	1,776.2	-584.9	254.3	245.8	8.5	254.5	183.9	70.6
2000		1,322.6	2,093.8	-771.2	257.5	253.3	4.2	335.2	190.4	144.8
2001		1,155.0	1,687.6	-532.6	237.5	213.3	24.2	266.8	157.2	109.6
2002		1,115.5	1,995.2	-879.7	234.0	284.7	-50.7	246.4	185.2	61.2
1999	Q1	254.0	345.4	-91.4	69.1	49.5	19.6	26.6	41.5	-14.9
	Q2	250.6	364.9	-114.3	58.4	58.2	0.2	20.3	26.6	-6.3
	Q3	343.4	476.7	-133.3	67.2	59.4	7.8	115.1	46.7	68.4
	Q4	343.5	589.2	-245.7	59.6	78.7	-19.1	92.5	69.1	23.4
2000	Q1	331.1	606.8	-275.7	66.1	80.9	-14.8	78.8	47.8	31.0
	Q2	317.7	481.0	-163.3	56.9	52.7	4.2	76.3	47.3	29.0
	Q3	345.1	470.6	-125.5	70.8	55.0	15.8	82.8	47.3	35.5
	Q4	328.7	535.4	-206.7	63.7	64.7	-1.0	97.3	48.0	49.3
2001	Q1	291.5	400.4	-108.9	69.0	52.8	16.2	62.3	34.9	27.4
	Q2	285.3	416.6	-131.3	52.9	59.0	-6.1	74.1	39.2	34.9
	Q3	295.7	378.9	-83.2	61.9	42.8	19.1	62.9	33.4	29.5
	Q4	282.5	491.7	-209.2	53.7	58.7	-5.0	67.5	49.7	17.8
2002	Q1	244.0	444.2	-200.2	60.9	56.4	4.5	47.2	38.2	9.0
	Q2	264.4	461.7	-197.3	54.0	70.5	-2.7	53.6	47.9	5.7
	Q3	289.1	497.1	-208.0	60.3	77.1	-10.4	55.8	47.9	7.9
	Q4	301.8	597.6	-295.8	57.0	89.2	-32.2	66.4	55.1	11.3
2003	Q1	294.5	531.7	-237.2	66.6	69.2	-2.6	47.2	50.4	-3.2
	Q2	356.1	578.9	-222.8	67.9	73.9	-6.0	76.4	54.8	21.6
	Q3	327.6	520.2	-192.6	70.9	67.3	3.6	71.8	49.2	22.6
2002	I	68.4	155.9	-87.5	17.8	15.7	2.1	13.1	9.6	3.5
	II	82.7	145.7	-63.0	20.6	22.0	-1.4	17.2	12.5	4.7
	III	92.9	142.6	-49.7	22.5	18.7	3.8	16.9	16.1	0.8
	IV	88.9	151.2	-62.3	15.8	20.9	-5.1	19.5	19.3	0.2
	V	76.9	147.5	-70.6	15.1	24.2	-9.1	19.4	12.5	6.9
	VI	98.6	163.0	-64.4	23.1	25.4	-2.3	20.8	13.0	7.8
	VII	113.6	186.6	-73.0	22.1	27.5	-5.4	28.1	15.4	12.7
	VIII	89.0	149.7	-60.7	18.7	20.9	-2.2	21.8	17.2	4.6
	IX	102.6	154.8	-52.2	21.3	20.4	0.9	23.2	14.6	8.6
	X	100.5	184.6	-84.1	16.4	24.1	-7.7	25.0	16.3	8.7
	XI	95.5	183.5	-88.0	19.6	26.5	-6.9	22.8	15.7	7.1
	XII	105.8	229.5	-123.7	21.0	38.6	-17.6	18.6	23.1	-4.5
2003	I	79.0	158.9	-79.9	18.7	22.6	-3.9	11.3	15.0	-3.7
	II	94.7	152.2	-57.5	21.9	21.7	0.2	15.5	15.4	0.1
	III	120.8	220.6	-99.8	26.0	24.9	1.1	20.4	20.0	0.4
	IV	117.4	190.2	-72.8	22.2	21.2	1.0	22.4	15.4	7.0
	V	120.1	207.9	-87.8	23.6	26.5	-2.9	27.3	23.3	4.0
	VI	118.6	180.8	-62.2	22.1	26.2	-4.1	26.7	16.1	10.6
	VII	122.5	190.3	-67.8	24.9	27.1	-2.2	27.1	17.8	9.3
	VIII	87.6	147.6	-60.0	21.4	17.6	3.8	20.3	14.2	6.1
	IX	117.5	182.3	-64.8	24.6	22.6	2.0	24.4	17.2	7.2

Извор: Државен завод за статистика

НАДВОРЕШНО-ТРГОВСКА РАЗМЕНА

(во милиони долари)

САД			Италија			Грција			Русија		
Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо	Извоз	Увоз	Салдо
117.0	83.4	33.6	43.6	96.0	-52.4	99.0	130.0	-31.0	26.6	69.2	-42.6
174.0	101.6	72.4	91.9	109.1	-17.2	83.1	112.9	-29.8	26.1	90.9	-64.8
136.1	54.7	81.4	77.6	92.7	-15.1	85.9	164.5	-78.6	15.1	91.2	-76.1
165.6	83.0	82.6	90.8	111.1	-20.3	84.1	201.5	-117.4	10.3	191.8	-181.5
99.7	51.5	48.2	88.7	107.7	-19.0	101.4	184.0	-82.6	13.9	139.4	-125.5
77.4	58.7	18.7	81.9	118.6	-36.7	116.9	237.9	-121.0	14.4	125.4	-111.0
34.5	12.5	22.0	21.9	14.6	7.3	20.4	24.8	-4.4	3.0	27.9	-24.9
32.5	12.7	19.8	19.4	23.4	-4.0	23.5	34.1	-10.6	3.3	9.2	-5.9
27.8	12.3	15.5	16.6	26.2	-9.6	18.4	39.6	-21.2	3.9	31.1	-27.2
41.3	17.2	24.1	19.7	28.5	-8.8	23.6	66.0	-42.4	4.9	23.0	-18.1
49.6	16.3	33.3	25.4	29.4	-4.0	19.7	43.1	-23.4	2.6	60.8	-58.2
48.6	16.5	32.1	27.4	29.3	-1.9	18.4	42.3	-23.9	2.7	38.6	-35.9
37.5	23.4	14.1	18.1	25.4	-7.3	23.5	55.3	-31.8	2.1	33.2	-31.1
29.9	26.8	3.1	19.9	27.0	-7.1	22.5	60.8	-38.3	2.9	59.2	-56.3
28.4	13.4	15.0	24.0	19.2	4.8	21.2	40.2	-19.0	2.8	53.4	-50.6
23.4	15.6	7.8	21.4	23.3	-1.9	24.3	38.7	-14.4	3.7	31.7	-28.0
26.9	11.7	15.2	24.3	29.5	-5.2	30.6	51.1	-20.5	3.3	26.9	-23.6
21.0	10.8	10.2	19.0	35.7	-16.7	25.3	54.0	-28.7	4.1	27.4	-23.3
18.0	18.2	-0.2	26.7	24.6	2.1	19.2	46.0	-26.8	3.4	49.4	-46.0
18.9	15.6	3.3	25.1	26.2	-1.1	27.6	49.4	-21.8	3.6	22.3	-18.7
16.5	10.7	5.8	21.2	29.4	-8.2	30.3	52.2	-21.9	3.5	13.3	-9.8
24.6	13.9	10.7	18.7	32.2	-13.5	35.6	56.3	-20.7	3.0	61.1	-58.1
16.7	13.8	2.9	27.2	21.6	5.6	35.1	98.4	-63.3	2.5	25.1	-22.6
13.8	19.1	-5.3	26.6	34.1	-7.5	52.1	75.3	-23.2	3.6	34.6	-31.0
15.7	10.6	5.1	21.4	27.1	-5.7	42.3	54.6	-12.3	3.2	53.4	-50.2
4.4	6.2	-1.8	7.8	7.0	0.8	5.1	16.7	-11.6	1.1	29.5	-28.4
5.9	8.5	-2.6	8.3	8.0	0.3	6.4	14.8	-8.4	1.1	11.4	-10.3
7.7	3.5	4.2	10.6	9.6	1.0	7.7	14.5	-6.8	1.2	8.5	-7.3
5.3	3.6	1.7	6.2	8.6	-2.4	13.5	20.1	-6.6	1.3	2.4	-1.1
3.5	3.6	-0.1	4.4	11.2	-6.8	9.1	17.6	-8.5	1.0	2.4	-1.4
8.1	6.9	1.2	6.7	12.6	-5.9	10.8	22.4	-11.6	1.1	1.8	-0.7
5.8	5.8	0.0	6.9	14.9	-8.0	10.8	27.5	-16.7	1.8	2.5	-0.7
6.5	3.4	3.1	4.9	6.9	-2.0	8.0	28.8	-20.8	1.1	2.5	-1.4
5.5	3.2	2.3	7.3	7.6	-0.3	10.0	19.1	-9.1	1.8	3.3	-1.5
7.2	3.5	3.7	6.0	11.1	-5.1	12.9	14.6	-1.7	1.7	16.9	-15.2
5.3	4.0	1.3	4.6	9.4	-4.8	9.5	18.6	-9.1	0.8	19.0	-18.2
12.1	6.4	5.7	8.1	11.7	-3.6	13.2	23.1	-9.9	0.5	25.2	-24.7
6.7	5.2	1.5	9.2	7.3	1.9	8.2	43.9	-35.7	0.5	1.8	-1.3
5.1	3.9	1.2	7.5	6.0	1.5	11.7	22.9	-11.2	0.5	2.1	-1.6
4.9	4.7	0.2	10.5	8.3	2.2	15.2	31.6	-16.4	1.5	21.2	-19.7
3.5	4.5	-1.0	8.9	10.4	-1.5	17.4	31.1	-13.7	0.9	9.6	-8.7
3.4	6.1	-2.7	8.0	11.7	-3.7	18.5	25.2	-6.7	1.1	17.1	-16.0
6.9	8.5	-1.6	9.7	12.0	-2.3	16.2	19.0	-2.8	1.6	7.9	-6.3
7.2	3.8	3.4	7.3	11.3	-4.0	16.0	21.7	-5.7	1.3	9.8	-8.5
4.2	2.7	1.5	6.3	7.3	-1.0	10.4	14.0	-3.6	1.0	22.8	-21.8
4.3	4.1	0.2	7.8	8.5	-0.7	15.9	18.9	-3.0	0.9	20.8	-19.9

КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА

Август 2003 година

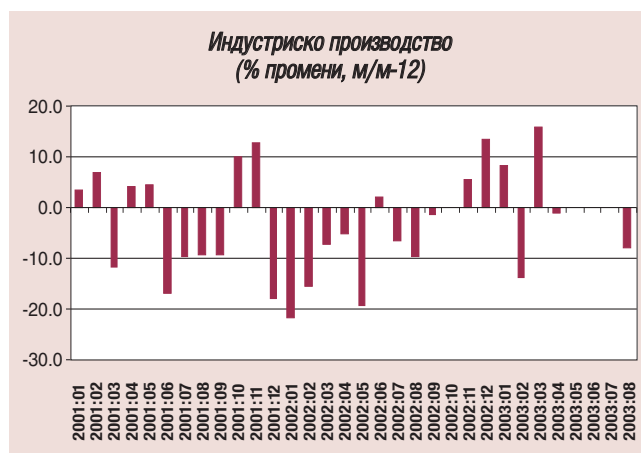
РЕЗИМЕ НА НАЈВАЖНИТЕ КРАТКОРОЧНИ ЕКОНОМСКИ ДВИЖЕЊА
ВО АВГУСТ 2003 ГОДИНА

- *Индустриското производство во периодот јануари-август 2003 година порасна за 3,7%*
- *Ниска просечната стапка на инфлација од 0,8% во првите осум месеци од 2003 година*
- *Пораст на извозот од 21% во периодот јануари - август 2003 година, со истовремено зголемување на увозот од 16,6%*
- *Пораст на надворешно-трговскиот дефицит од 58 милиони САД долари во однос на претходниот месец*
- *Суфицит на Централниот Буџет од 317 милиони денари*
- *Намалување на надворешниот долг од 32 милиони долари во однос на јули 2003 година*
- *Бруто девизните резерви на Република Македонија се намалија за 12 милиони САД долари*
- *Каматните стапки останаа речиси непроменети*
- *Пораст на вкупните депозити на населението за 1,2% во однос на претходниот месец*

1. ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО

Индустриското производство продолжува да бележи значајни месечни флукуации. Така, по значајното зголемување во јули, индустриското производство во август 2003 година забележа месечен пад од 22,7%, односно годишно намалување од 7,8%. Притоа, месечен пад бележат речиси сите поважни индустриски гранки (освен производството на нафта, производството на градежни материјали, производството на електрични машини и производството на електрична енергија).

Негативните движења во август, условија забавување на растот на индустриското производство, така што во првите осум месеци од 2003 година порастот изнесува 3,7% (споредено со истиот период минатата година).

Извор: Државен Завод за статистика

Структурно анализирано, во првите осум месеци од 2003 година во однос на истиот период минатата година, пораст бележи производството на “Трајни производи за широка потрошувачка” (63%), производството на “Интермедијарни производи освен енергија” (6,6%) и “Енергијата” (41,6%). Од друга страна, пад бележи производството на “Нетрајни производи за широка потрошувачка” (14,6%), додека производството на “Капитални производи” е на истото ниво од првите осум месеци од 2002 година.

Од аспект на поделни индустриски гранки, главна карактеристика е што порастот на индустриското производство е генериран од релативно мал број на гранки. Така, порастот на производството во преработувачката индустрија од 5% во првите осум месеци од 2003 година главно е детерминиран од високиот пораст на производството на основни метали (од 94,5%), како резултат на успешното рестартирање на неколку поранешни загубари (Фени, Југохром) и поволните движења на цените на никелот, челикот и железото на светските берзи. Бидејќи се работи за големи потрошувачи на електрична енергија, нивното зголемено производство предизвикува и пораст на производството на електрична енергија од 16%. Од друга страна, падот на производството во секторот “Вадење на руди и камен” и понатаму продолжува, при што кумулативно во првите осум месеци од годината изнесува 62,8%, што се должи на затварањето на неколку рудници.

2. ЦЕНИ

Остварувањето на релативно ниски стапки на инфлација продолжи и во август 2003 година. Така, трошоците на животот во август 2003 година во однос на претходниот месец бележат минимален пораст од 0,1%, додека во однос на август 2002 година зголемување од 2,2%.

Просечната стапка на инфлација во првите осум месеци од 2003 година изнесува 0,8%. Ниската и предвидлива инфлација главно е резултат на:

1) стабилноста на девизниот курс;

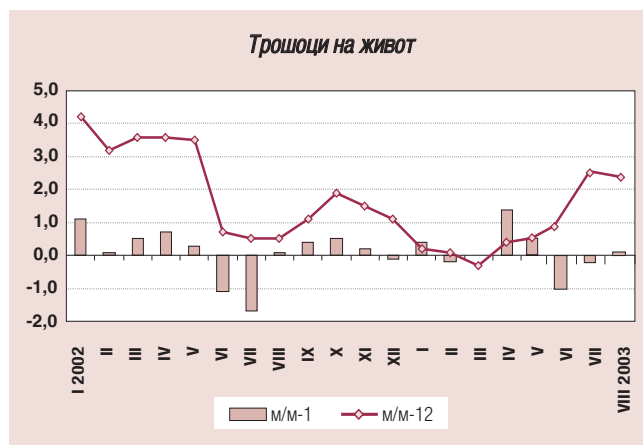
2) водењето на дисциплинирана и врамнотежена буџетска политика;

3) водењето на конзистентна макроекономска политика.

Дополнителен фактор претставува депресијацијата на доларот на светските берзи, која се одразува преку намалување на увозните цени.

Структурно анализирано, зголемување на цените е регистрирано во групите “Сообраќајни средства и услуги” (4,7%), “Станарина, вода и услуги” (4,4%), “Тутун и пијалоци” (2,9%), “Домување” (3,2%), “Облека и обувки” (1,6%), “Хигиена и здравје” (2,5%), додека намалување бележат цените во групата “Исхрана” (1,8%), која има и најголемо учество во индексот на трошоци на живот.

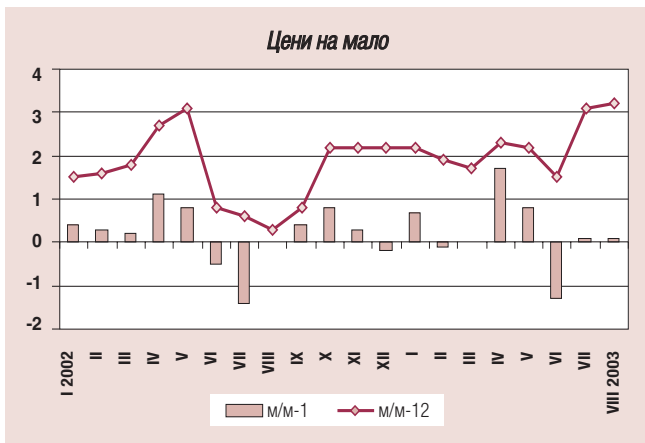
Агрегирано, во првите осум месеци од 2003 во споредба со истиот период лани, пораст бележат цените на услугите од 5,7%, додека цените на стоките се пониски за 0,1%.

Извор: Државен Завод за статистика

Индексот на цените на мало во август 2003 година во однос на претходниот месец е повисок за 0,1% додека во однос на август 2002 бележи зголемување од 2,3%.

На кумулативна основа, индексот на цените на мало во првите осум месеци од 2003 година во однос на истиот период минатата година бележи зголемување од 2,3%.

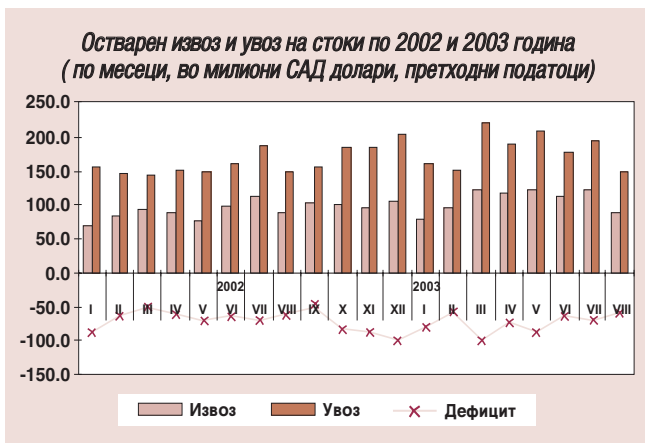
Извор: Државен Завод за статистика

Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалоци за едно четиричлено домаќинство за август 2003 година, пресметана врз основа на цените на мало, изнесува 10.083 денари и во однос на претходниот месец е пониска за 0,7%.

3. НАДВОРЕШЕН СЕКТОР

Надворешно-трговска размена

Како резултат на стабилизирањето на политичко-безбедносната состојба во земјата надворешната-трговска размена во првите осум месеци од 2003 година бележи позитивни движења, при што кумулативно порастот изнесува 18%.

Извор: Државен Завод за статистика

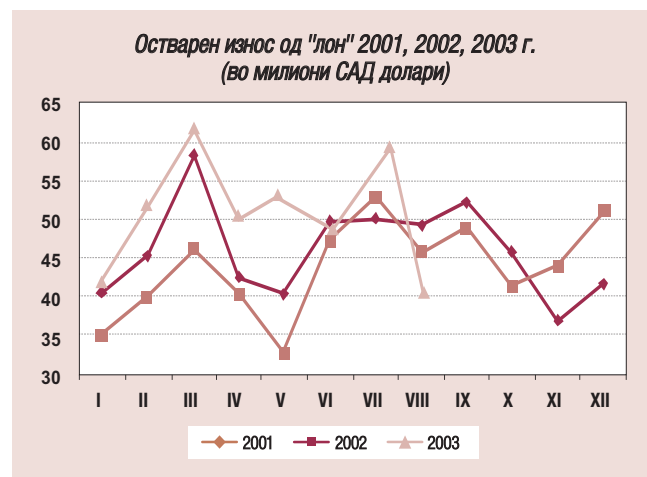
Притоа извозот на стоки бележи значајно зголемување од 21% (со што тој достигна износ од 860,7 милиони САД долари) додека порастот на увозот на стоки изнесува 16,6% (достигна 1.448,5 милиони САД долари).

Ваквите движења доведоа до зголемување на трговскиот дефицит за 56,3 милиони САД долари, при што во периодот јануари-август 2003 година тој достигна 587,8 милиони САД долари.

Тенденцијата на зголемување на размената е прекината во август, при што извозот на стоки во август забележа намалување од 28,5%, а увозот од 22,4% во однос на јули 2003 година.

Намалувањето на извозот во август 2003 година е резултат на намалениот извоз најмногу на железо и челик (за повеќе од 50%), како и извозот на облека, пијалоци и тутун, производи за храна.

Структурата на извозот и понатаму е неповолна, со оглед на значајното учество од 44,5 % на извозот на доработки.

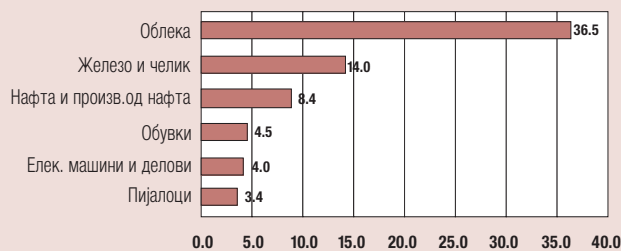

Извор: Државен Завод за статистика

Главни извозни производи во август се: облека, железо и челик, нафта и производи од нафта, обувки, електрични машини и делови, пијалоци и др.

Овие пет групи производи сочинуваат околу 71% од вкупниот извоз на државата.

Извоз на поважни групи производи по СМТК (август 2003, структура во %)

Извор: Државен Завод за статистика

Анализата на извезените производи по економска намена во периодот јануари-август 2003 година, споредена со истиот период од минатата година, укажува дека нема некои поголеми структурни поместувања, односно речиси половина од извозот сеуште го сочинуваат сировините и репроматеријалите.

Во периодот јануари-август 2003 година, 55,5% од вкупно извезените стоки се пласирани на пазарот на Европската Унија, а 44,4% од вкупно увезените стоки во Република Македонија се со потекло од оваа интеграција. Извозот во Европска Унија во анализираниот период е поголем за 30,7% во однос на истиот период од минатата година, а увозот за 11,8%, како резултат на остварувањето на Времената спогодба за трговија.

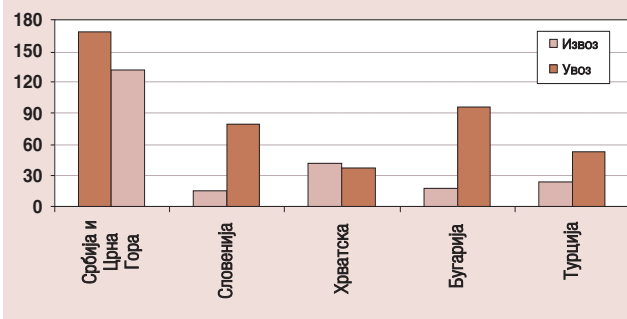
Германија, Србија и Црна Гора, Грција, Италија и САД и понатаму се наши најголеми партнери, чие учество во извозот изнесува 66,7% од вкупниот извоз.

Увозот на стоки во август 2003 година во однос на јули забележа намалување од 22,4%, додека во однос на истиот месец од претходната година е намален за 1,5%. Месечното намалување е резултат на намалениот увоз, пред се, на производи за храна, друмски возила, хемиски производи, сировини и др.

Тенденцијата на неповолното остварување на договорите за слободна трговија продолжи и во август. Значајно повисок увоз од извоз продолжи да се остварува во размената со Бугарија, Словенија и Турција. Дефицитот во трговската размена

само со овие три земји изнесува околу 173 милиони САД долари, што претставува приближно 30% од вкупниот трговскиот дефицит остварен во земјата во периодот јануари-август 2003 година.

Извоз и увоз со земји со кои се реализираат договори за слободна трговија (јануари - август 2003 година, во милиони долари)

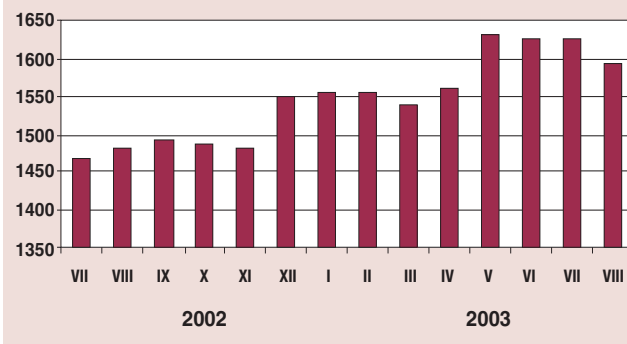

Извор: Државен Завод за статистика

Надворешен долг

Надворешниот долг на крајот на август 2003 година изнесуваше 1.593 милиони САД долари и на месечно ниво бележи намалување од 32 милиони долари, односно за 2%. Намалувањето на долгот се должи на остварените негативни курсни разлики (27,6 милиони САД долари) предизвикани од апresiasiјата на САД доларот, како и од повисоките отплати од повлечените средства по одобрени кредити.

Состојба и динамика на надворешен долг (во милиони САД долари)

Извор: Народна банка на Република Македонија

Во структурата на долгот, повеќе од половина од долгот и понатаму отпаѓа на мултилатералните кредитори, при што најголеми поединични доверители се ИДА (Меѓународна агенција за развој) со 331 милиони САД долари и Лондонскиот клуб со 243 милиони САД долари.

Од странските кредитори, во текот на август повлечени се средства во износ од 8 милиони САД долари, слично како и во однос на претходниот месец, кога беа повлечени средства во износ од 24 милиони САД долари.

Половина од овие средства потекнуваат од мултилатералните и билатералните кредитори (4 милиони САД долари).

Сервисирањето на обврските спрема странство и понатаму се остварува редовно и навремено, при што во август беа отплатени 12 милиони САД долари (од кои 10 милиони САД долари главница). Најголем дел од средствата се отплатени спрема билатералните и приватните кредитори.

Во текот на август 2003 година, склучени се нови кредити во износ од 2.7 милиони САД долари, кои во целост потекнуваа тод приватни кредитори. Вкупно за првите осум месеци од годината, склучени се нови кредити во висина од 106 милиони САД долари.

Согласно планот на отплата, во периодот септември - декември 2003 година достасуваат обврски за плаќање спрема странство во износ од 66 милиони САД долари, од кои 53 милиони САД долари главница.

4. ФИСКАЛЕН СЕКТОР

Приходи на Централниот Буџет

Приходите на Централниот Буџет во првите осум месеци од 2003 година изнесуваа 35.363 милиони денари, и во однос на истиот период од минатата година се пониски за 5.9%.

Намалувањето на приходите во овој период првенствено се должи на укинувањето на Данокот на финансиски трансакции (во првите осум месеци од 2002 година од овој данок беа собрани вкупно 4.200 милиони денари).

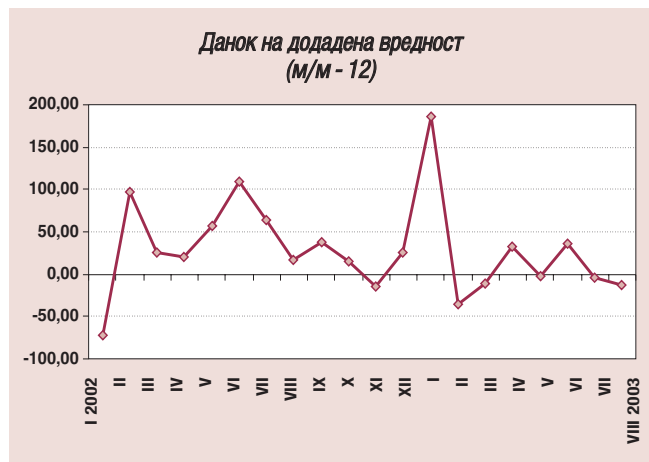
Во вкупните приходи на Централниот Буџет најголемо учество (91,3%) имаат даночните приходи, кои во првите осум месеци од 2003 изнесуваат 32.306 милиони денари. Во структурата на даночните приходи, данокот на додадена вредност учествува со 43,5%, акцизите со 20,5%, персоналниот данок на доход со 14,8%, царините и другите увозни давачки учествуваат со 13,5%, данокот на добивка со 7,6% и другите даночни приходи со 1.0%.

Анализата на реализацијата на приходите од ДДВ покажува дека во првите осум месеци од 2003 година остварени се вкупно 60,4% од вкупно планираните приходи со Ребалансот на Буџетот на Република Македонија за 2003 година.

Просечното месечно остварување на ДДВ во периодот јануари-август 2003 година изнесува 1.720 милиони денари, и е за 7,1% повисоко во однос на просечното месечно остварување за истиот период од 2002 година, кога изнесуваше 1.606 милиони денари.

Ова е резултат на интензивираната економска активност во земјата, на зголемениот обем на увозот, како и на зголемената фискална дисциплина (согласно мерките за задолжителна примена на фискалните каси).

Извор: Министерство за финансии

Натфрлување во однос на планот имаме кај остварените приходи од акцизи. Имено, во периодот јануари-август 2003 година остварените приходи од акциза од 6.864 милиони денари се за 2,4% (161 милиони денари) повисоки од планираните приходи утврдени со Ребалансот на Буџетот за истиот период. Натфрлувањето во однос на планот во најголем дел се должи на зголемувањето на приходите од нафтени деривати.

И покрај големиот број ограничувачки фактори (намалени царински стапки со влезот во СТО, склучување на нови билатерални договори за слободна трговија, ослободувања по други основи), остварените приходи од Царината во првите осум месеци од 2003 година (4.180 милиони денари) се повисоки за 3,2% во однос на истиот период од минатата година. Ова е резултат на зголемената контрола од страна на Царинската Управа при увозот на стоки во земјата.

Расходи на Централниот Буџет

Вкупните расходи на Централниот Буџет во првите осум месеци од 2003 година изнесуваат 35.046 милиони денари и се значително пониски (за 17,3%) во однос на истиот период од минатата го-

дина. Намалувањето на буџетските расходи се должи на:

а) консолидирањето на фискалниот сектор и водењето на дисциплинирана фискална политика во 2003 година, и

б) слабата реализација на јавните инвестиции.

Тековните расходи (учествуваат со 93,4% во вкупните расходи) во првите осум месеци од 2003 година се намалени за 3,9% во однос на истиот период од 2002 година. Притоа, во структурата на тековните трошоци, тековните трансфери имаат најголемо учество (40%).

Извор: Министерство за финансии

Во периодот јануари-август 2003 година во однос на истиот период минатата година, тековните трансфери бележат намалување од 1,2%, при пораст на трансферите кон Фондот за ПИОМ од 14,2%.

Ова зголемување се должи на законското усогласување на пензиите со порастот на просечната плата. Зголемување на трансферите е регистрирано и кај Заводот за вработување од 4,4% и кај трошоците за структурни реформи од 13,4%.

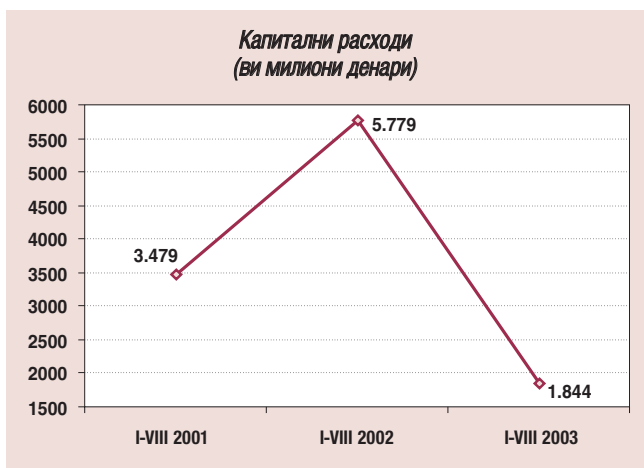
Од друга страна, во првите осум месеци од 2003 година е регистрирано намалување на трансферите за социјалните програми од 14,8% и за реформите во јавната администрација од 6,1%.

Трошоците за плати и надоместоци во првите осум месеци од 2003 година во однос на истиот период минатата година бележат пораст 12,3 %, што се должи на зголемувањето на платите од јули 2002 година.

Водењето на дисциплинираната фискална политика доаѓа до израз при анализата на трошоците за стоки и услуги. Имено, овие трошоци во периодот јануари-август 2003 година во однос на истиот период од минатата година се значително намалени за 20,0%, или за приближно 1 милијарда денари.

Намалување е остварено и кај каматните плаќања од 30,2%. Притоа, во делот на домашните каматни плаќања намалувањето изнесува 17,3%, додека во делот на странските каматни плаќања намалувањето изнесува 34,5%,

Неповолно од аспект на поддршка на економскиот развој е високото намалување на капиталните расходи од 68,1% во првите осум месеци од 2003 година во однос на истиот период од минатата година. Причината за тоа лежи во слабата реализација на проекти од страна на министерствата.

Извор: Министерство за финансии

Како резултат на ваквите движења на буџетските приходи и расходи, во периодот јануари-август 2003 година е регистриран суфицит на Централниот Буџет од 317 милиони денари.

5. МОНЕТАРЕН СЕКТОР

Монетарно регулирање

Во август 2003 година, во услови на воздржана јавна потрошувачка, инструментите за монетарно регулирање беа насочени кон апсорбирање на кумулираниот вишок на ликвидност во банкарскиот систем. Притоа, во услови на повисока побарувачка од понуда на девизи, Народната банка интервенираше на девизниот пазар преку нето-откуп на девизи, што придонесе за отстранување на притисоците на девизниот пазар и задржување на стабилноста на девизниот курс. Во исто време, беше задржана и ниската просечна стапка на инфлација, која во август изнесуваше 0,8%.

Во овој период, и покрај интензивираната кредитна активност на банките и значително повисокиот интерес за вложување во благајнички записи, на крајот на пресметковниот период за август беше регистриран вишок на издвоена задолжителна резерва (во денари) од 26,9%, што претставува зголемување на месечна основа од 0,2 процентни поени. Ваквите движења укажуваат на потребата од порационално управување со ликвидноста од страна на одредени банки, што воедно ќе придонесе и за порамномерна распределба на ликвидноста во банкарскиот систем.

Од друга страна, во осмиот месец од годината продолжија позитивните ефекти од релаксираната монетарна политика и цврстата фискална политика, содржани во натамошно благо намалување на каматните стапки на банките.

	Во %, на годишна основа	
	VIII 2002	VIII 2003
Есконтна каматна стапка	10.7	6.5
Каматна стапка на ломбардни кредити	23.0	16.0
Каматна стапка на благајнички записи	9.7	7.0
Каматна стапка на пазарот на пари	10.8	8.5
Активни каматни стапки	18.3	15.5
Пасивни каматни стапки	9.6	7.4

По сезонскиот пораст реализиран во претходниот месец, готовите пари во оптек во август 2003 година забележаа месечно намалување од 121 милиони денари, или 0,9%, при што изнесуваа 13.059

милиони денари. Како резултат на стабилизирањето на побарувачката за готови пари, во август беше регистрирано и намалување на нивото на примарни пари за 337 милиони денари, или 2,1%. Споредено со истиот месец од претходната година, примарните пари се пониски за значителни 15%.

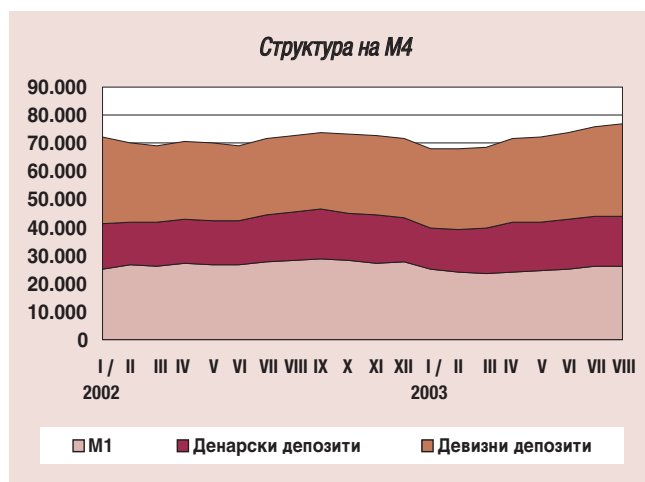
Монетарни агрегати

Во август 2003 година, монетарните агрегати остварија поумерени стапки на пораст, пред сè како резултат на стабилизирањето на побарувачката за готови пари и намалувањето на краткорочните денарски депозити. Намалувањето на готовите пари во оптек (0,9%), при пораст на депозитните пари од 3,1% (поради зголемување на депозитните пари на претпријатијата од 5,8%), резултираше со умерен месечен пораст на монетарниот агрегат М1 од 1%. Умерени стапки на пораст остварија и останатите монетарни агрегати, при што монетарниот агрегат М2 забележа месечен пораст од 1,8%, додека монетарниот агрегат М4 оствари пораст од 1,5%.

Во исто време, зголемување забележаа и вкупните депозити на недржавниот сектор, кои на месечна основа пораснаа за 1,8%. Притоа, и понатаму е присутна тенденција на поизразена склоност на населението и претпријатијата кон краткорочно штедење во странска валута, што секако е неповолно од аспект на обезбедување на позначајна кредитна поддршка за инвестициона активност. Од аспект на рочната структура, и понатаму доминира учеството на краткорочните депозити (90,8%), додека од валутен аспект, учеството на девизните депозити на крајот на месецот изнесуваше 65,7% (1 процентен поен повеќе во однос на претходниот месец). Во споредба со истиот месец лани, вкупните депозити во банкарскиот систем се повисоки за 19,2%.

На крајот на август 2003 година, вкупните депозити на населението достигнаа износ од 35.214 милиони денари, што претставува зголемување од 1,2% во однос на претходниот месец. Притоа, девизните депозити изнесуваа 26.585 милиони денари, или 1,9% повеќе во однос на претходниот месец. На тој начин, девизните депозити се приближуваат кон нивото од периодот на конверзијата на

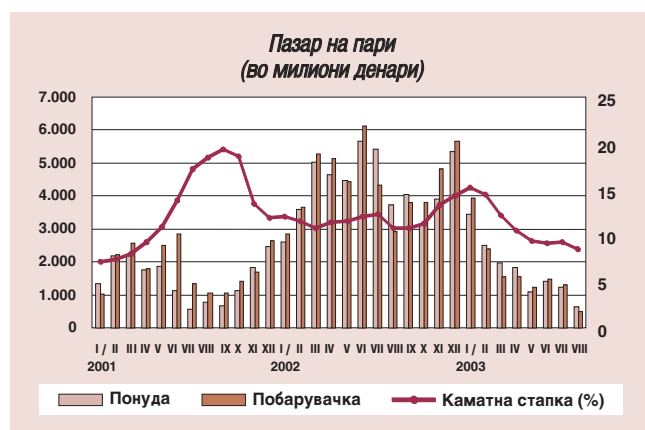
валутите во евра, што секако е индикатор за зголемената доверба во банкарскиот систем.

Извор: Народна банка на Република Македонија

Пазар на пари и краткорочни хартии од вредност

На пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност, во август 2003 година беше регистрирана повисока понуда во однос на побарувачка за ликвидни средства (покриеноста на побарувачката со понудата изнесуваше 1.18). Ваквата состојба иницираше намалување на просечната пондерирана каматна стапка за 0,8 процентни поени во однос на претходниот месец, со што во август 2003 година истата изнесуваше 8,5%. Во исто време, беше забележано и намалување на вкупниот реализиран прометот на пазарот на пари кој во осмиот месец од годината опадна за дури 60,4%.

Извор: Народна банка на Република Македонија

Каматна политика на комерцијалните банки

Позитивните ефекти од водењето на дисциплинирана фискална и порелаксирана монетарна политика врз каматната политика на банките продолжија и во август 2003 година, но овојпат со поумерена динамика.

Активни каматни стапки на комерцијалните банки и каматна стапка на пазарот на пари

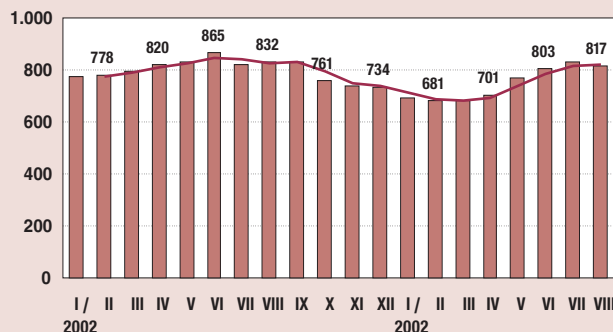
Извор: Народна банка на Република Македонија

Притоа, каматните стапки на банките се задржаа речиси на идентично ниво со претходниот месец, при што просечната пондерирана активна каматна стапка изнесуваше 15,5%, додека просечната пондерирана пасивна каматна стапка достигна 7,5%. На тој начин, непроменета остана и каматната маргина која се задржа на ни-вото од 8,1 процентен поен. Во наредниот период се очекува продолжување на трендот на умерено намалување на каматните стапки на банките, со позитивни ефекти врз кредитната активност на банките.

Девизни резерви

Бруто девизните резерви на Република Македонија забележаа намалување од 12 милиони САД долари и на 31.08.2003 година достигнаа износ од 817 милиони САД долари.

Бруто девизни резерви
(во милиони САД долари)

Извор: Народна банка на Република Македонија

Ваквиот пад на бруто девизните резерви во основа е резултат на интервалутарните односи. Споредено со крајот на 2002 година, бруто девизните резерви се повисоки за 83 милиони САД долари. На тој начин, продолжи позитивната практика на одржување на девизните резерви на потребното ниво за покривање на 4-месечен увоз.

6. ПАЗАР НА РАБОТНА СИЛА

Вработеност

Сезонски намалената економска активност во август (поради годишните одмори) имаше одраз врз намалување на бројот на новите вработувања кој изнесуваше 4.789 лица¹. Со тоа, во првите осум месеци од 2003 година остварени се вкупно 59.971 вработувања, што е за 14% помалку во однос на истиот период минатата година. Сепак, треба да се има во предвид дека првата половина од 2002 година претставува нереална основа за споредба со оглед на релативно големиот број на економски неиздржани предизборни вработувања.

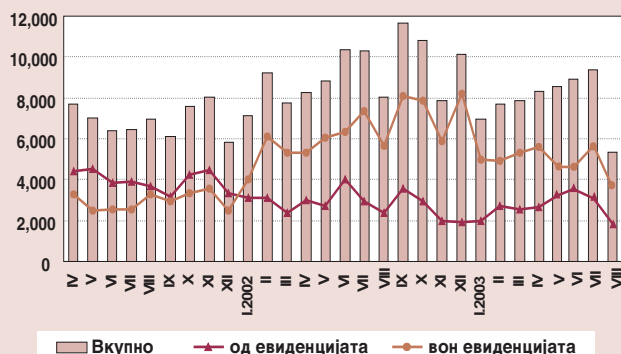
Вработувањата од евиденцијата на Заводот за вработување учествуваат со 34,8% во вкупните вработувања, што, структурно анализирано, прет-

1) Овој број ги вклучува нововработените лица од евиденцијата и надвор од евиденцијата на Заводот за вработување. Втората категорија се однесува на лицата кои претходно не биле пријавени како невработени, како на пример студенти, неактивни лица, како и лица кои го промениле работното место. Значи, оваа бројка не дава точна слика за нето создадените нови работни места.

ставува мало опаѓање во однос на претходните месеци.

Вработувањата на неопределено време учествуваат со 70,1% во новоостварените вработувања во август 2003 година, што е за 7 процентни поени повисоко во однос на просечното учество во првите седум месеци на годината. Од вкупно 3.359 нововработени на неопределено време во август, 39,1% се вработувања од евиденцијата на Заводот, а останатите вработувања се однесуваат на лица кои не се регистрирани во Заводот како невработени.

**Остварени вработувања
(од евиденција и вон евиденција)**

Во август, по основ на Законот за поттикнување на вработеноста вработени се 610 лица, со што вкупниот број на вработувања од почетокот на примена на овој закон достигна 3.950 лица (16.04.2003). Притоа, 46,4% од лицата вработени на неопределено време од евиденцијата на Заводот, за вработување се вработени согласно со Законот за поттикнување на вработеноста.

Според регионалната структура на вработувањата, најголем дел од вработувањата се остварени во Скопје, потоа во Битола, Тетово и во Охрид.

Невработеност

Вкупно 4.973 нови лица се регистрирале како невработени во август од кои 46,8% се жени. Бројот на новопријавени невработени лица во првите

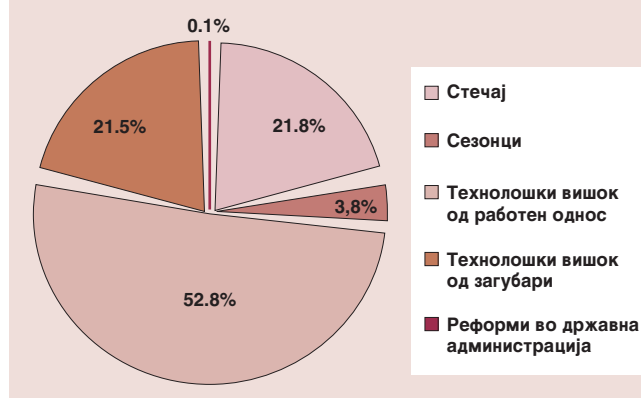
осум месеци на годинава достигна 47.766 лица што е за 0,7% пониско во однос на истиот период минатата година.

Регистрираната невработеност во месец август 2003 година се зголеми за 825 лица или 0,2% во однос на претходниот месец и изнесуваше 384.025 лица. Мажите учествуваат со 56,4% во вкупната невработеност, додека пак 65,8% од невработеноста е урбана. Лицата на возраст од 15-30 години учествуваат со 35% во вкупната невработеност, лицата од 30-50 години со 47,8%, а останатите се на возраст над 50 години.

Корисници на паричен надоместок за невработеност и право на здравствено осигурување

Во август 2003 година регистрирано е намалување на бројот на корисници на паричен надоместок за 8,9% на годишно, односно за 1% на месечно ниво. Со тоа, бројот на приматели на паричен надоместок изнесува 44.175 лица, што претставува 11,5% од евидентираниите невработени лица. Структурата на примателите на паричен надоместок според основата за користење на надоместокот е претставена во бројот на регистрирани невработени лица кои се здравствено осигурани од страна на Заводот во август изнесуваше 234.736 лица, што претставува годишен пораст за 2%. Тоа значи дека 61,1% од лицата регистрирани во Заводот се корисници на здравствено осигурување.

Преглед на корисници на паричен надоместок според основата за користење на надоместок

Извор: Завод за вработување

8. СОЦИЈАЛНИ ДВИЖЕЊА

Корисници на пензии

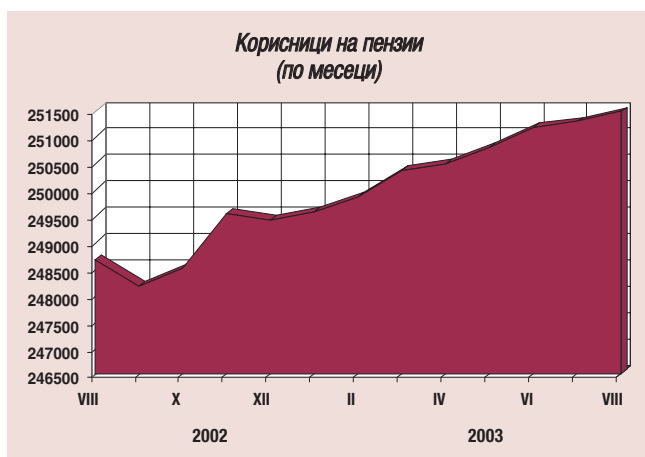
Трендот на умерен месечен пораст на корисниците на пензии продолжува и во август 2003 година, при што достигна 251.417 пензионери.

Бројот на пензионерите на годишна основа (VIII 2003 / VIII 2002 година) година е зголемен за 6.445 лица, односно за 2,6 %.

Вкупно за исплата на пензиите во август 2003 година се исплатени 1.908,5 милиони денари, односно за 10.1% повеќе во однос на истиот месец од 2002 година.

Просечната пензија во август 2003 година изнесуваше 7.344 денари, што во споредба со претходниот месец претставува пораст од 2,5 %, додека споредено со август 2002 година таа реално е зголемена за 5,5%. Порастот се должи на законската одредба за полугодишното усогласување на пензиите со номиналниот пораст на платите.

Соодносот на просечната пензија за август² 2003 година со просечната исплатена нето плата во јули 2003 година, изнесува 62,0%.

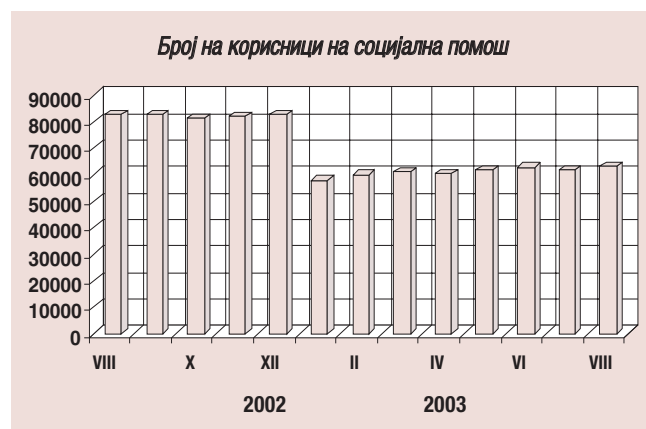

Извор: Фонд на ПИОМ

Корисници на социјална помош

Во август 2003 година како корисници на социјална помош, се регистрирани 62.963 лица, односно за 1.116 лица, или за 1,8% повеќе во однос на претходниот месец. Зголемувањето е резултат на новопријавени корисници, како и поради ревидирање на документација кај одредени корисници.

Бројот на корисници на постојана парична помош не бележи позначајни промени, при што во август тоа право го оствариле 5.117 корисници. Бројот на корисници на помош по основ на туѓа нега и помош, во овој месец забележа зголемување за 268 лица.

Извор: Министерство за труд и социјална политика

Потрошувачка кошница

Вредноста на потрошувачката кошница за исхрана и пијалоци³, во август 2003 година изнесуваше 10.083 денари, што во однос на јули оваа година претставува намалување за 0,7 %, додека во однос на истиот месец од претходната година, е пониска за 0,1 %. Ова намалување се должи на намалувањето на поголем дел од цените на производите кои ја сочинуваат оваа кошница.

2) Споредбата се врши со просечната плата од претходниот месец бидејќи податокот за платите излегува со еден месец задоцнување
3) Сите производи од категоријата "исхрана и пијалоци" кои ја сочинуваат кошницата, се одредени како просечни месечни потреби на едно четиричлено неземјоделско домаќинство и тој список на производи е константен (исти производи исти количества), во текот на една година.

Извор: Државен завод за статистика

Просечни нето-плати

Во јули 2003 година просечната месечна нето-плата по работник, досигна 11.839 денари, што претставува номинално намалување за 0,2 %, а реално е на непроменето ниво во однос на јуни 2003 година.

Најголеми месечни плати се забележани во дејноста “Финансиско посредување” (23.992 денари), додека најниски во дејноста “Хотели и ресторани” (9.312 денари). Просечната месечна нето-плата во јули најмногу е зголемена во дејноста “штавење и доработка на кожа, производство на куфери, рачни торби, седла, сарачки производи и обувки (за 46,7 %) во однос на јуни 2003 година.

Гледано по сектори пораст е регистриран во Земјоделство за 6,1 % и Индустрија за 0,6 %, додека во Услуги бележиме пад за 0,5 %.

Во јули 2003 година, 25,3 % од работниците во Република Македонија не примиле плата.

ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2001, 2002 И 2003 ГОДИНА)

Вид на приходи	во милиони денари											
	Остварено		2002 година					2003 година				
	Јан - дек 2001 год.	Јан - дек 2002 год.	К - 1	К - 2	К - 3	К - 4	К - 1	К - 2	Јули	Август	Јан.-Авг.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ВКУПНИ ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	63,109	67,571	17,879	15,743	16,899	17,060	13,863	17,391	5,777	5,542	42,573	
ИЗВОРНИ ПРИХОДИ	50,965	56,933	13,420	13,403	14,343	15,767	12,649	13,531	5,203	3,597	34,980	
ДАНОЧНИ ПРИХОДИ	47,566	54,388	12,886	12,617	13,807	15,078	11,876	12,362	4,637	3,428	32,303	
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	10,255	10,139	2,713	2,183	2,414	2,829	2,864	2,520	1,000	768	7,152	
Персонален данок од доход	7,248	7,514	1,680	1,818	1,845	2,171	1,678	1,881	671	555	4,785	
Данок од добивка	3,007	2,625	1,033	365	569	658	1,186	639	329	213	2,367	
Домашни даноци на стоки и услуги	27,813	31,236	6,987	7,216	8,290	8,743	7,199	8,133	3,091	2,204	20,627	
ДДВ (од 1.04.2000)	17,132	20,521	4,661	4,574	5,291	5,995	4,869	5,546	2,180	1,169	13,764	
Акцизи	10,681	10,715	2,326	2,642	2,999	2,748	2,330	2,587	911	1,035	6,863	
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	6,111	6,338	1,589	1,561	1,398	1,790	1,655	1,588	515	423	4,181	
Увозни давачки	4,821	5,232	1,282	1,279	1,163	1,508	1,411	1,254	397	327	3,389	
Други увозни давачки и такси	1,290	1,106	307	282	235	282	244	334	118	96	792	
Други даноци	0	4	2	2	0	0	0	0	0	0	0	
Други даноци кои не се класифицирани на друго место	0	4	2	2	0	0	0	0	0	0	0	
Даноци од специфични услуги	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
Комунални даноци	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	275	337	83	76	78	100	130	121	31	33	315	
Дозволи за вршење на дејност	257	314	77	71	72	94	127	118	28	31	304	
Такса на моторни возила	18	22	5	5	6	6	3	3	3	2	11	
Данок на финансиски трансакции	3,111	6,335	1,513	1,579	1,626	1,617	28	0	0	0	28	
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	3,399	2,546	535	786	536	689	773	1,169	566	169	2,676	
Претприемачки приход и приход од имот	1,822	935	133	435	245	122	135	598	454	44	1,232	
Профит од дополнителни активности на Владини институции	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Приходи од јавни финансиски и нефинансиски институции	1,095	546	109	227	98	112	77	598	412	44	1,131	
Други приходи од имот	727	389	24	208	147	10	58	0	42	0	100	
Такси и надоместоци	1,060	1,093	281	280	246	286	311	343	102	79	834	
Парични казни	144	118	28	27	24	39	46	34	15	11	107	
Судски такси	448	404	106	121	72	105	122	149	39	20	331	
Административни такси	468	571	146	132	150	143	142	159	48	48	397	
Други Владини услуги	486	204	101	62	20	21	42	208	7	18	275	
Други недавачки приходи	31	315	21	9	25	260	284	20	3	28	335	
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	463	1,381	142	112	915	212	137	160	54	34	385	
Продажба на капитални средства	439	433	122	82	87	142	124	146	48	30	348	
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	24	949	20	30	828	71	14	14	6	4	38	
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	415	2,641	1,713	928	0	0	668	850	0	0	1,518	
Трансфери од други нивоа на власт	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Донации од странство	415	2,641	1,713	928	0	0	668	850	0	0	1,518	
Општи и тековни донации	415	2,641	1,713	928	0	0	668	850	0	0	1,518	
ПРИХОДИ ОД ПРИВАТИЗАЦИЈА И КОНЦЕСИЈА	8,834	5,033	1,050	1,271	1,631	1,081	409	349	520	748	2,026	
ПРИХОДИ ОД СУКЦЕСИЈА	1,669	-	-	-	-	-	-	995	0	0	995	
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	763	1,584	1,555	29	0	0	0	1,506	0	1,163	2,669	
Меѓународни развојни агенции	763	1,584	1,555	29	0	0	0	1,506	0	1,163	2,669	

РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (2001, 2002 И 2003 ГОДИНА)

Вид на расходи	Остварено Јан - дек 2001 год.	Остварено Јан - дек 2002 год.	2002 година				2003 година				во милиони денари	
			К - 1	К - 2	К - 3	К - 4	К - 1	К - 2	Јули	Август	Јан.-Авг.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
ВКУПНИ РАСХОДИ												
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ												
Плати, наемнини и надоместоци												
Нето основни плати и наемнини												
Придоноси од плати и персонален данок												
Стоки и услуги												
Патни и дневни трошоци												
Комунални услуги												
Трошоци за затоплување												
Материјали												
Трошоци за транспорт												
Тековно (рутинско) одржување												
Договорни услуги												
Други оперативни трошоци												
Резерви												
Тековни трансфери												
Трансфери до други нивоа на власт												
Трансфери до непрофитни институции												
Трансфери по основ на субвенции												
Трансфери до домаќинства и физички лица												
Каматни плаќања												
Камати по домашен долг												
Камати по надворешен долг												
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ												
Купување на капитални средства												
Купување на земјишта и нематеријални средства												
Купување на градежни објекти												
Мебел и канцелариска опрема												
Купување на моторни возила												
Физибилити студии, подготовка на проекти и дизајн												
Машинска опрема												
Изградба, реновирање и унапредување												
Основно и специјално одржување												
Купување на стоковни резерви												
Капитални трансфери												
Капитални трансфери до Владини институции												
Капитални трансфери до други нивоа на власт												
Капитални трансфери на поединци и непрофитни организации												
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕП ОД ХАРТИИТЕ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИЦА												
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност												
Домашни заеми и учество во капитал												
Странски заеми и учество во капитал												
Амортизација (отплата на главница)												
Отплата на главница по домашен долг												
Отплата на главница по надворешен долг												

ПРИХОДИ И РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Во милиони денари	2001	2002	Јануари	Февруари
ВКУПНИ ПРИХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	52,829	58,160	4,039	3,994
Даночни приходи	47,716	54,389	3,772	3,670
Персонален данок на доход	7,248	7,513	482	586
Данок на добивка	3,006	2,624	198	395
ДДВ	17,132	20,521	1,780	1,329
Акцизи	10,830	10,715	916	729
Увозни давачки	6,111	6,336	301	594
Други даноци ¹⁾	275	340	65	38
Данок на финансиски трансакции	3,111	6,336	30	-1
Комунални даноци	3	4	0	0
Неданочни приходи	4,349	3,170	222	295
Профит од јавни финансиски институции	1,847	1057	87	17
Административни даноци и такси	1,061	1,092	91	110
Други административни такси	486	205	18	12
Други неданочни приходи	32	35	26	156
Приходи од концесија (ОТЕ)	923	781	0	0
Капитални приходи	349	601	45	29
Странски донации	415	0	0	0
ВКУПНИ РАСХОДИ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ	65,575	65,503	4,378	3,868
Тековни трошоци	44,017	51,591	4,228	3,528
Плати и надоместоци	16,407	18,338	1,650	1,638
Стоки и услуги	6,358	8,715	366	473
Трансфери	16,950	20,576	1,460	1,342
Фонд за ПИОМ	5,215	6,538	542	550
Завод за вработување	3,548	4,111	340	340
Други трансфери	2,349	3,404	84	93
Трошоци за бегалци	582	391	29	29
Структурни реформи	239	1,387	109	138
Реформа на јавната администрација	944	442	31	31
Каматни плаќања	4,212	3,401	520	75
Камати по домашен долг	1,066	1,179	23	23
Камати по надворешен долг	3,146	2,222	497	52
Гаранции	90	561	232	0
Капитални трошоци	7,723	8,636	150	179
Инвестиции во постојани средства	3,589	2,718	58	73
Капитални трансфери	2,211	2,476	91	60
Резерви	546	418	0	0
Меѓународни финансиски институции	35	22	0	0
Телеком проекти	1,342	3,002	1	46
Трошоци поврзани со кризата	13,835	5,276	0	161
БУЏЕТСКИ ДЕФИЦИТ / СУФИЦИТ	-12,746	-7,343	-339	126
ФИНАНСИРАЊЕ	12,746	7,345	339	-126
Прилив	19,272	13,432	1,290	-5
Приходи од приватизација	10,837	5,178	78	46
Странски донации	0	2,641	0	0
Капитализација	604	0	0	0
Странски заеми	763	1,548	0	0
Депозити	5,399	4,029	1,212	-51
БИС	1,669	0	0	0
Одлив	6,526	6,087	951	121
Отплата на главница	3,550	6,087	951	121
Надворешен долг	3,543	3,602	947	121
Домашен долг	7	2,485	4	0
Обврзници	2,976	0	0	0

1) Кај “Другите даночни приходи” можно е да се појават негативни вредности, поради сметководствената корекција која се прави со цел да се избегне двојно прикажување на веќе евидентираниите приходи од царинската управа

Март	К1	Април	Мај	Јуни	К2	Јули	Август	Вкупно 2003
4,753	12,786	4,598	4,659	4,430	13,687	5,259	3,631	35,363
4,435	11,877	4,384	3,834	4,144	12,362	4,638	3,429	32,306
610	1,678	676	570	635	1,881	671	555	4,785
594	1,187	209	191	239	639	329	213	2,368
1,760	4,869	2,064	1,627	1,855	5,546	2,180	1,169	13,764
685	2,330	814	870	903	2,587	911	1,035	6,863
760	1,655	582	527	478	1,587	515	423	4,180
27	130	39	49	34	122	32	34	318
-1	28	0	0	0	0	0	0	28
0	0	0	0	0	0	0	0	0
256	773	185	790	192	1,167	567	168	2,675
31	135	51	505	41	597	455	44	1,231
110	311	111	112	119	342	102	79	834
12	42	20	168	20	208	7	18	275
103	285	3	5	12	20	3	28	336
0	0	0	0	0	0	0	0	0
62	136	29	35	94	158	54	34	382
0	0	0	0	0	0	0	0	0
4,203	12,449	4,295	4,762	4,785	13,842	4,682	4,074	35,046
3,983	11,739	4,090	4,455	4,271	12,816	4,448	3,800	32,803
1,665	4,953	1,683	1,681	1,693	5,057	1,707	1,504	13,221
489	1,328	592	657	523	1,772	638	473	4,211
1,633	4,435	1,472	2,032	1,855	5,359	1,809	1,695	13,297
573	1,665	585	579	602	1,766	794	591	4,816
340	1,020	340	363	380	1,083	350	398	2,851
236	413	103	424	380	907	248	218	1,786
26	84	29	21	21	72	18	17	190
138	384	63	87	144	294	67	124	869
27	90	39	54	36	129	34	34	287
179	774	343	85	200	628	266	129	1,797
81	127	230	83	72	385	12	12	536
98	647	113	2	128	243	254	117	1,261
17	249	0	0	0	0	28	0	277
121	450	156	272	496	924	218	254	1,846
119	250	92	84	112	288	148	110	796
0	151	54	168	374	596	33	60	840
0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	5	3	7	15	0	0	15
2	49	5	17	3	25	37	84	195
99	260	49	35	18	102	16	20	398
550	337	303	-103	-355	-155	577	-443	317
-550	-337	-303	103	355	155	-577	443	-317
46	1,331	1,342	655	933	2,930	158	769	5,187
285	409	1,095	111	137	1,343	520	748	3,020
668	668	0	850	0	850	0	0	1,518
0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	894	611	1,506	0	1,163	2,669
-907	254	246	-1,200	185	-769	-362	-1,142	-2,020
0	0	0	0	0	0	0	0	0
596	1,668	1,645	552	578	2,775	735	327	5,504
596	1,668	1,645	552	578	2,775	735	327	5,504
465	1,533	134	-9	248	373	734	327	2,966
131	135	1,511	561	330	2,402	1	0	2,538
0	0	0	0	0	0	0	0	0

БУЏЕТ - ЦЕНТРАЛНА ДРЖАВНА ВЛАСТ

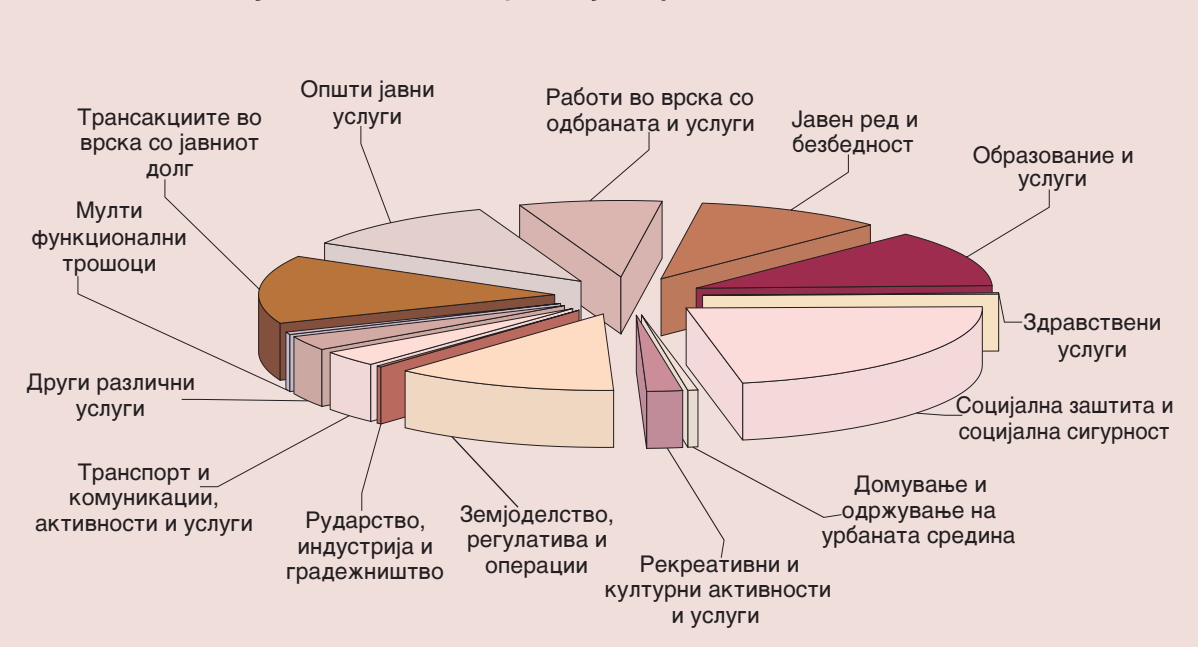
	1999	2000	2001	2002	2003
	Завршна сметка	Завршна сметка	Завршна сметка	Ребаланс	Ребаланс
ВКУПНИ ПРИХОДИ	50,493,469,454	65,713,522,924	69,688,034,455	72,565,262,000	67,490,170,000
изворни приходи	44,728,175,441	56,760,081,090	50,447,329,542	56,984,000,000	56,179,000,000
даночни приходи	41,858,828,319	51,120,246,193	47,715,732,355	54,026,000,000	50,932,000,000
Данок од доход, од добивка и од капитални добивки	12,793,078,777	13,585,772,246	10,254,737,418	10,101,000,000	10,897,000,000
Персонален данок од доход	10,233,016,110	10,792,594,721	7,248,441,986	7,479,000,000	7,713,000,000
Данок од добивка	2,559,325,945	2,793,156,390	3,006,295,432	2,622,000,000	3,184,000,000
Други даноци од добивка и од капитални добивки	736,722	21,135	0	0	0
Домашни даноци на стоки и услуги	20,631,883,947	29,733,381,841	27,961,320,393	31,192,000,000	33,089,000,000
Данок на промет и ДДВ (од 1.4.2000)	9,958,866,206	17,452,340,371	17,131,342,296	20,332,000,000	22,792,000,000
Акцизи	10,673,017,741	12,281,041,470	10,829,978,097	0,860,000,000	10,297,000,000
Данок од меѓународна трговија и трансакции (царини и давачки)	8,302,773,971	7,733,381,467	6,110,877,520	6,038,000,000	6,596,000,000
Увозни давачки	6,802,005,702	6,040,495,875	4,819,861,730	4,932,000,000	5,445,268,000
Други увозни давачки и такси	1,500,768,269	1,692,885,592	1,291,015,790	1,106,000,000	1,150,732,000
Други даноци	123,627,594	62,644,972	168,830	168,830	4,000,000
Даноци од специфични услуги	7,464,030	5,065,667	2,619,857	3,000,000	3,000,000
Такси за користење или дозволи за вршење на дејност	-	-	274,734,772	300,000,000	343,000,000
Данок на финансиски трансакции	-	-	3,111,273,565	6,392,000,000	-
НЕДАНОЧНИ ПРИХОДИ	2,869,347,122	5,639,834,897	2,731,597,187	2,958,000,000	5,247,000,000
Претприемачки приход и приход од имот	798,125,658	1,133,367,383	1,151,786,583	791,000,000	3,108,000,000
Такси и надоместоци	1,156,606,788	1,215,770,217	1,061,498,244	1,140,000,000	1,220,000,000
Други Владини услуги	127,316,281	324,812,933	486,087,458	1,001,000,000	520,000,000
Други неданочни приходи	632,921,803	349,306,600	32,224,902	26,000,000	399,000,000
КАПИТАЛНИ ПРИХОДИ	15,437,592	2,616,577,764	10,660,015,021	5,703,000,000	3,596,000,000
Продажба на капитални средства	15,437,592	2,616,577,764	9,714,039,661	5,469,000,000	3,496,000,000
Продажба на земјиште и нематеријални вложувања	-	-	945,975,360	234,000,000	100,000,000
ТРАНСФЕРИ И ДОНАЦИИ	2,419,089,626	4,155,269,452	6,484,077,606	8,294,262,000	3,760,170,000
Трансфери од други нивоа на власт	32,283,095	716,822,828	5,407,618,545	5,653,262,000	708,170,000
Донации од странство	2,386,806,531	3,438,446,624	1,076,459,061	2,641,000,000	3,052,000,000
ДОМАШНО ЗАДОЛЖУВАЊЕ	0	0	1,333,471,478	0	0
ЗАДОЛЖУВАЊЕ ВО СТРАНСТВО	3,330,766,795	2,181,594,618	763,140,808	1,584,000,000	3,800,000,000
ПРИХОДИ ОД ОТПЛАТА НА ЗАЕМИ	-	-	-	-	155,000,000
ВКУПНИ РАСХОДИ	49,761,209,035	57,689,326,704	68,520,623,429	72,565,262,000	67,490,170,000
ТЕКОВНИ ТРОШОЦИ	42,088,365,187	46,985,485,342	57,496,087,268	56,849,538,000	52,946,575,000
Плати, наемнини и надоместоци	15,996,631,927	16,285,267,541	16,407,589,066	18,402,266,000	20,742,000,000
Стоки и останати услуги	5,646,765,633	6,293,788,729	19,985,061,676	14,340,463,000	7,708,157,000
Тековни трансфери	18,227,967,627	22,790,409,470	17,494,812,744	20,782,555,000	21,732,342,000
Каматни плаќања	2,217,000,000	1,616,019,602	3,608,623,782	3,324,254,000	2,764,076,000
КАПИТАЛНИ ТРОШОЦИ	2,407,296,601	5,186,477,309	7,140,072,243	8,832,822,000	5,629,770,000
Купување на капитални средства	1,312,799,356	3,230,738,464	5,117,069,331	5,886,372,000	3,184,221,000
Капитални трансфери	1,094,497,245	1,955,738,845	2,023,002,912	2,946,450,000	2,445,549,000
ДАВАЊЕ НА ЗАЕМИ, УЧЕСТВО ВО ДЕЛ ОД ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ И ОТПЛАТА НА ГЛАВНИНА	5,265,547,247	5,517,364,053	3,884,463,918	6,882,902,000	8,913,825,000
Давање на заеми и учество во дел од хартиите од вредност	2,942,547,247	3,956,462,261	334,943,165	866,000,000	623,060,000
Амортизација (отплата на главнина)	2,323,000,000	1,560,901,792	3,549,520,753	6,016,902,000	8,290,765,000

ФУНКЦИОНАЛНА КЛАСИФИКАЦИЈА НА РАСХОДИТЕ НА ЦЕНТРАЛНИОТ БУЏЕТ

		Завршна сметка 1999	Завршна сметка 2000	Завршна сметка 2001	Буџет 2002	Буџет 2003	1999	2000	2001	2002	2003	1999	2000	2001	2002	2003
		во милиони денари					структура					% од БДП				
ВКУПНО		49,761	57,689	68,521	72,565	67,374	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	23.8	24.4	29.3	30.3	26.5
1	Општи и јавни услуги	8,707	12,985	7,767	10,232	8,411	17.5	22.5	11.3	14.1	11.1	4.2	5.5	3.3	4.3	3.3
2	Работа во врска со одбраната и услуги	3,804	4,613	14,351	8,049	5,889	7.6	8.0	20.9	11.1	7.8	1.8	2.0	6.1	3.4	2.3
3	Јавен ред и безбедност	4,634	5,741	10,222	10,101	7,753	9.3	10.0	14.9	13.9	10.2	2.2	2.4	4.4	4.2	3.0
4	Образование и услуги	7,905	8,055	7,767	9,009	9,044	15.9	14.0	11.3	12.4	11.9	3.8	3.4	3.3	3.8	3.6
5	Здравствени услуги	291	314	338	365	333	0.6	0.5	0.5	0.5	0.4	0.1	0.1	0.1	0.2	0.1
6	Социјална заштита и социјална сигурност	14,671	14,410	14,295	16,697	16,875	29.5	25.0	20.9	23.0	22.3	7.0	6.1	6.1	7.0	6.6
7	Домување и одржување на урбаната средина	157	303	301	677	381	0.3	0.5	0.4	0.9	0.5	0.1	0.1	0.1	0.3	0.1
8	Рекреативни и културни активности и услуги	1,206	1,346	1,320	1,515	1,428	2.4	2.3	1.9	2.1	1.9	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
9	Активности со гориво и енергија	15	5	5	5	5	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
10	Земјоделство, регулатива и операции	527	743	826	970	936	1.1	1.3	1.2	1.3	1.4	0.3	0.3	0.4	0.4	0.4
11	Рударство, индустрија и градежништво	250	264	65	152	134	0.5	0.5	0.1	0.2	0.2	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1
12	Транспорт и комуникации, активност и услуги	1,545	2,297	2,152	1,984	2,408	3.1	4.0	3.1	2.7	3.2	0.7	1.0	0.9	0.8	0.9
13	Други различни услуги	2,241	2,843	1,408	2,594	2,508	4.5	4.9	2.1	3.6	3.3	1.1	1.2	0.6	1.1	1.0
14	Мулти функционални трошоци	478	593	578	874	406	1.0	1.0	0.8	1.2	0.5	0.2	0.3	0.2	0.4	0.2
15	Трансакциите се во врска со јавниот долг кои не се класифицираат по функции	3,331	3,177	7,127	9,341	10,863	6.7	5.5	10.4	12.9	14.3	1.6	1.3	3.0	3.9	4.3

Забелешка: Функционалната класификација на расходите на централниот буџет е подготвена според меѓународните стандарди

Функционална класификација на расходите 2003 година

ПЛАТЕН БИЛАНС НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (годишни податоци)¹

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 ⁴
ТЕКОВНИ ТРАНСАКЦИИ											
Стоки, нето	-82.54	-262.94	-298.91	-339.85	-286.14	-269.29	-32.46	-75.28	-235.43	-324.48	-198.21
Извоз, f.o.b.	42.82	-184.92	-222.78	-314.67	-386.13	-515.09	-495.81	-690.41	-523.23	-767.56	-476.88
Увоз, f.o.b. ²	1055.30	1086.35	1204.05	1147.44	1236.81	1291.52	1189.98	1320.73	1153.33	1110.49	770.73
Услуги, нето	-1012.48	-1271.27	-1426.83	-1462.11	-1622.94	-1806.61	-1685.79	-2011.14	-1676.56	-1878.05	-1247.61
Доход, нето	-154.47	-155.12	-200.51	-156.16	-137.74	-59.60	41.83	47.05	-15.79	-24.63	-14.45
од кој: камата, нето	-56.69	-46.60	-39.57	-51.35	-54.90	-44.82	-42.15	-45.44	-39.46	-30.61	-25.06
Тековни трансфери, нето	-56.69	-46.60	-39.73	-56.42	-54.88	-44.34	-41.41	-39.15	-33.59	-20.26	-20.56
Официјални	85.80	123.70	163.95	182.34	292.63	350.21	463.66	613.53	343.06	498.32	318.18
Приватни	28.00	44.00	27.01	51.58	7.46	37.39	72.69	132.30	48.65	100.37	58.10
КАПИТАЛНА И ФИНАНСИСКА СМЕТКА											
Капитална сметка, нето	-12.85	162.37	280.65	318.23	327.15	281.84	-128.46	11.28	178.23	353.88	146.98
Капитални трансфери, нето	0.00	30.04	1.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.31	1.30	8.06	-2.97
Официјални	0.00	30.04	1.70	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	3.64	9.82	-2.94
Други	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.31	0.00	9.93	0.00
Стекнување/располагање со непроизводни, нефинансиски средства	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	-1.79	0.00	0.00	-2.34	-1.76	-0.03
Финансиска сметка, нето	-12.85	132.33	278.95	318.23	327.15	283.63	-128.46	10.97	176.93	345.82	149.95
Директни инвестиции, нето	0.00	24.02	9.51	11.23	15.74	117.72	31.80	176.23	442.32	77.32	26.13
Портфолио инвестиции, нето	0.00	0.00	2.68	0.31	2.08	7.79	0.14	-0.09	0.36	0.59	3.55
Други инвестиции, нето	43.98	150.22	367.35	300.78	341.14	226.66	-32.01	85.05	-183.27	137.34	152.32
Трговски кредити, нето	-82.02	97.97	144.58	76.94	267.44	45.39	7.13	146.54	-125.08	65.66	91.27
Заеми, нето	-91.00	-96.83	29.31	41.51	75.39	219.87	54.83	13.51	-107.31	-26.28	12.66
Валути и депозити, нето	81.00	38.09	86.66	113.77	-9.81	-40.62	-135.01	-122.53	27.09	69.49	38.70
од кои: монетарна власт, нето	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	0.00	21.20	-0.19	-77.08	68.79	8.79
комерцијални банки, нето	-17.00	-69.64	23.43	61.37	-29.14	-28.77	-51.28	-93.26	-272.39	137.03	5.32
население, нето	98.00	107.73	63.23	52.40	19.33	-11.85	-62.52	-29.08	376.56	-136.33	24.58
Други, нето	136.00	110.99	106.81	68.56	8.12	2.03	41.04	47.53	22.03	28.48	9.70
Бруто официјални резерви ("-" значи зголемување) ³	-56.83	-41.91	-100.59	5.91	-31.81	-68.54	-128.39	-250.22	-82.48	130.57	-32.05
ГРЕШКИ И ПРОПУСТИ	95.39	100.58	18.26	21.62	-41.02	-12.55	160.92	64.00	57.19	-29.39	51.24

Извор: Народна Банка на Република Македонија

1) Ревидирана временска серија - претходни податоци

2) Увозот е прикажан на f.o.b. паритет согласно V издание на прирачникот за платен биланс од ММФ. Пресметката на c.i.f. - f.o.b. факторот како процент од увозот c.i.f. по години изнесува: 1993-20%, 1994-20%, 1995-20%, 1996-14%, 1997-10%, 1998-5.02%, 1999-4.86%, 2000-3.90%, 2001-4.20% и 2002-4.20%.

3) Без монетарно злато и курсни разлики. Добените средства од сукцесијата на поранешна СФРЈ во Мај 2003 година не се платно билансна трансакција, поради што истите се вклучени само во состојбите на девизните резерви, а не и во промените

4) Податоците се за периодот Јануари-Јули 2003 година

ФОНД ЗА ПЕНЗИСКО И ИНВАЛИДСКО ОСИГУРУВАЊЕ

Во периодот јануари-септември 2003 година, Фондот за пензиско и инвалидско осигурување оствари приходи во износ од 20.213 милиони денари што претставува пораст од 5,8% споредено со истиот период минатата година. Меѓу најзначајните извори на приходи, најголем пораст од 14,6% е забележан кај приходите од Буџетот на Републиката кои учествуваат со 28,8% во вкупните приходи на Фондот. Приходите од плати на кои отпаѓаат 60,1% од приходите кои ги остварил Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во периодот јануари-септември се зголемија за 7,2% во споредба со истиот период во 2002 година. Пораст бележат и приходите од Заводот за вработување и од индивидуалните земјоделци, а намалување е остварено кај приходите од приватниот сектор, од акцизи и од дивиденди и од продажба на хартии од вредност, меѓутоа нивното заедничко учество во вкупните приходи изнесува само 4%.

Расходите на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во периодот јануари-септември 2003 година изнесуваат 20.204 милиони денари, односно тие се за 5,7% повисоки во однос на истиот период претходната година. Најголемо учество во вкупните расходи или 79,1% отпаѓаат на расходите за исплата на редовни пензии кои во наведениот период бележат пораст од 7,9%. Расходите за придонес за здравствена заштита на кои отпаѓаат 10,4% од вкупните расходи на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување се намалени за 2,7% во однос на истиот период минатата година, а намалување од 2% е остварено и кај расходите за ретроактивна исплата на заостанатите 8% на пензионерите.

Оттука, во периодот јануари-септември 2003 година Фондот за пензиско и инвалидско осигурување оствари суфицит од 9 милиони денари за разлика од истиот период минатата година кога беше остварен дефицит од 413 милиони денари.

во милиони денари

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан - Септ
ПРИХОДИ	20,717	21,229	22,883	24,289	25,811	20,213
Придонес од плати	13,373	14,316	15,722	15,671	15,784	12,144
Придонес од доходот	239	311	311	331	283	227
Приходи од Буџетот на Републиката	3,618	3,266	4,174	5,744	6,961	5,819
Приходи од приватен сектор	400	439	404	377	409	280
Приходи од индивидуални земјоделци	74	65	58	41	61	48
Приходи од акцизи	691	632	804	716	688	502
Придонес од Заводот за вработување за невработени лица	961	868	1,101	1,126	1,404	1,127
Други приходи	122	45	74	73	29	41
Приходи од дивиденди и од продажба на хартии од вредност	619	245	68	209	192	26
Приходи по основ на нови вработувања	419	841	167	0	0	0
Пренесени приходи од претходна година	201	201	0	0	0	0
РАСХОДИ	20,521	20,669	22,940	24,697	25,889	20,204
Пензии	17,730	17,756	19,774	21,278	22,255	17,741
Редовни пензии	16,912	16,977	18,948	19,041	19,982	15,980
Воени пензии	464	458	505	514	518	390
Земјоделски пензии	354	321	321	297	262	191
Ретроактивна исплата на 8%	0	0	0	1,167	1,136	837
Предвременно пензионирање според Законот од 2000 година	0	0	0	112	103	86
Предвременно пензионирање според Законот од 2001 година	0	0	0	148	254	198
Надоместок за телесно оштетување	63	69	72	72	83	60
Надоместоци од инвалидско осигурување	98	95	94	91	76	71
Вработување и интернатско сместување на деца инвалиди	15	13	12	7	9	3
Придонес за здравствена заштита	2,321	2,450	2,672	2,805	2,934	2,110
Надоместок на стручната служба	133	132	141	153	165	114
Други расходи	161	154	175	254	222	105
Капитални средства	-	-	-	37	145	0
РАЗЛИКА						
Дефицит / Суфицит	196	560	-57	-408	-78	9

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА ЗДРАВСТВЕНО ОСИГУРУВАЊЕ

Вкупните приходи на Фондот за здравство во периодот јануари-септември 2003 година се зголемија за 48% во однос на истиот период минатата година така што достигнаа ниво од 14.185 милиони денари. Ваквиот пораст главно се должи на зголемените приходи од придонеси за 53% чие учество во вкупните приходи достигна 60,5%. Зголемени приходи беа наплатени и по основ на придонеси од Пензиски фонд при што порастот во однос на минатата година изнесува 54%, како и од придонеси од Завод за вработување каде зголемувањето изнесува 4%.

Расходите на Фондот за здравство во периодот јануари-септември 2003 година остварија далеку побавен раст отколку приходите што имаше позитивно влијание врз економските резултати од работењето на Фондот. Имено, во овој период вкуп-

ните расходи достигнаа ниво од 10.075 милиони денари што е за 14% повисоко во однос на истиот период минатата година. Амбулантните трошоци се зголемија за 20% во однос на минатата година со вкупно учество од 35,2% во структурата на расходите. Трошоците за болничко лекување забележаа раст од 4%, трошоците за лекови се зголемија за 38%, а расходите за други видови на лекување за 12%. Намалување на расходите беше остварено само во делот на опрема и одржување.

Така, Фондот за здравство во периодот јануари-септември 2003 година оствари суфицит од 4.112 милиони денари за разлика од минатата година кога суфицитот изнесуваше 720 милиони денари, а суфицитот е постигнат преку значителен раст на приходите на Фондот.

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан - Септ
ПРИХОДИ	11,087	12,068	12,790	12,295	13,656	14,185
Придонеси	6,736	7,363	7,745	7,528	7,823	8,580
Придонеси од Пензискиот Фонд	2,309	2,417	2,649	2,616	3,075	3,201
Придонеси од Заводот за вработување	1,037	1,350	1,941	1,554	1,763	1,373
Придонеси од Министерството за труд	45	0	0	48	54	47
Други приходи	851	938	455	70	734	46
Приходи по договори за сини картони	109	0	0	0	0	0
Средства од Буџетот на РМ за задолжително здравствено осигурување	-	-	-	166	111	847
Пренесен вишок од претходната година	0	0	0	313	96	91
РАСХОДИ	13,689	11,692	12,463	12,205	13,611	10,073
Амбулантни трошоци	5,303	2,491	2,486	2,505	4,430	3,549
Болничко лекување	4,702	5,482	5,737	5,919	4,929	3,577
Трошоци по програми	214	125	105	306	123	10
Лекови	1,214	1,249	1,681	1,555	1,305	1,234
Забна заштита	638	667	687	522	521	377
Ортопедски трошоци	208	154	143	111	134	99
Лекување во странство	290	161	70	90	144	162
Друг вид лекување (надоместоци)	719	801	694	769	832	716
Администрација	326	288	250	268	360	205
Опрема и одржување	36	39	90	44	656	40
Други трошоци	41	234	200	48	23	18
Кредити и камати	0	0	321	71	154	85
РАЗЛИКА						
Дефицит/суфицит	-2,602	376	326	90	45	4,112

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии

ЗАВОД ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Приходите на Заводот за вработување во периодот јануари-септември 2003 година изнесуваат 4.361 милиони денари што е повисоко за 4,2% во однос на истиот период минатата година. Порастот на приходите за 4,9% е остварен кај приходите по основ на придонес на плати, додека пак дотациите од Буџетот се зголемени за 4% во однос на истиот период минатата година. Во рамки на дотациите, пораст од 4% е остварен кај дотациите за покривање на дефицитот на Заводот за вработување и кај дотациите за исплата на паричен надоместок за претпријатијата загубари.

Од вкупните расходи на Заводот во периодот јануари-септември во износ од 4.513 милиони денари, 96,6% се расходи на функцијата, а 3,4% се расходи за стручната служба. Во рамки на расходите за функцијата, расходите за паричен надоместок на невработените се зголемени за 3,4%, придонесите за пензиско и инвалидско осигурување за 6,8%, а расходите за плаќање на здравствено осигурување на невработените се зголемени за 4%. Намалување на расходите е остварено кај средствата за вработување на инвалидни лица и надоместокот за преквалификација.

Расходите за стручна служба бележат пад од 2% поради големото намалување на капиталните трошоци (за 84,5%) и падот од 10,7% на надоместоките.

Во периодот јануари-септември 2003 година, Заводот за вработување оствари суфицит од 30 милиони денари што е мошне подобар економски резултат од истиот период минатата година кога суфицитот изнесуваше околу 1 милион денари.

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан - Септ
ПРИХОДИ	4,260	4,129	5,119	4,827	5,918	4,543
Приходи од придонеси	990	1,058	1,121	1,136	1,180	888
Придонес од плати	969	1,037	1,098	1,113	1,178	888
Придонес од работни луѓе кои самостојно вршат дејност	22	21	22	23	2	0
Придонес што го уплатуваат работниците на привремена работа во странство	0	0	0	0	0	1
Дотации од Буџетот на Републиката	3,261	3,066	3,990	3,677	4,726	3,645
За покривање на дефицитот на Републичкиот завод за вработување	2,737	2,575	3,470	3,170	3,742	2,928
За исплата на паричен надомест на вработените од претпријатијата кои во своето работење искажуваат загуба (загубари)	524	490	516	481	944	703
Реформа на јавната администрација	-	-	-	26	19	3
По други основи	0	0	3	26	21	11
Други приходи	9	6	8	13	12	10
РАСХОДИ	4,264	4,135	5,110	4,749	5,868	4,513
Расходи за функцијата	4,084	3,970	4,913	4,571	5,658	4,360
Средства за обезбедување паричен надоместок на невработени лица	2,073	1,755	1,875	1,879	2,273	1,751
Придонеси за здравствено осигурување	1,039	1,347	1,936	1,555	1,763	1,373
Придонеси за пензиско и инвалидско осигурување	972	868	1,102	1,138	1,453	1,143
Средства за вработување на инвалидни лица	-	-	-	-	128	70
Надоместок за преквалификација	-	-	-	-	41	23
Расходи за стручната служба	180	165	198	178	210	153
Основни плати и наемнини	99	105	118	116	124	100
Надоместоци	14	17	19	18	22	15
Стоки и останати услуги	43	34	54	43	42	36
Тековни трансфери	0	0	0	0	0	0
Каматни плаќања	0	0	1	0	0	0
Капитални трошоци	24	8	6	2	22	3
РАЗПИКА						
Дефицит / Суфицит	-4	-6	9	78	50	30

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

ФОНД ЗА МАГИСТРАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ПАТИШТА

Вкупните приходи на Фондот за патишта во периодот јануари-септември изнесуваат 2.222 милиони денари односно тие се пониски за 3,1% во однос на истиот период минатата година. Намалувањето на приходите главно се должи на намалените приходи од Буџетот на Република Македонија кои се пониски за 11,3% споредено со јануари-септември, 2002 година, а кои имаат највисоко учество во структурата на приходите. Од друга страна пак, другите два поважни извори на приходи, годишниот надоместок за патни моторни возила и надоместокот за употреба на автопат, бележат раст од 5,2% и 80,4%, соодветно.

Во периодот јануари-септември 2003 година, вкупните расходи на Фондот се пониски за 7,9% во споредено со минатата година и изнесуваат 2.178 милиони денари. Намалувањето на расходите е резултат на пониските инвестиции во однос на минатата година кои изнесуваат 516 милиони денари. Расходите за одржување на патишта се на нивото од минатата година, а средствата за одржување на локални патишта се зголемени за речиси 35%.

Како резултат на поголемото намалување на расходите, Фондот за патишта во периодот јануари-септември 2003 година оствари суфицит од 44 милиони денари.

(во милиони денари)

Вид на приходите / расходите	1998	1999	2000	2001	2002	2003
	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Извршено	Јан - Септ
ПРИХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,012	3,434	2,222
Приходи од Буџет	668	924	1,590	1,655	1,305	849
Надоместок за употреба на патишта што ги користат странските моторни возила	49	54	82	73	87	59
Годишен надоместок за патни моторни возила што подлежат на регистрација	524	518	746	704	761	589
Надоместок за употреба на автопат	468	492	537	375	381	544
Странски кредит	939	1,793	538	1,098	862	144
Други приходи	12	13	14	21	2	35
Грант	-	-	-	87	36	1
РАСХОДИ	2,660	3,793	3,506	4,013	3,420	2,178
Инвестиции	1,203	1,985	1,662	1,756	1,250	516
Расходи за студии, проектирање, надзор, провизии и материјални трошоци	0	0	179	286	289	150
Одржување на патиштата	784	790	952	926	900	770
Отплата на кредити	264	148	212	299	304	149
Средства за локални патишта	321	386	502	596	528	491
Останати трошоци	89	142	0	0	0	102
Обврски од претходната година	0	342	0	0	0	0
Обврски спрема Агенцијата за санација на банки	0	0	0	150	149	0
Разлика						
Дефицит / суфицит	0	0	0	-1	14	44

Извор: Интерни податоци на Министерството за финансии.

МАКЕДОНСКА БЕРЗА ЗА ДОЛГОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Берзански показатели - јули 2003 година

Во јули 2003 година вкупниот промет на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност е зголемен за 5,36%, во однос на јуни 2003 година и изнесува 251,6 милини денари, додека пак просечниот дневен промет бележи намалување за 5,73% во однос на претходниот месец и истиот изнесува 13,2 милиони денари дневно.

Вкупниот промет на акции во анализираниот период изнесува 52,9 милиони денари што претставува зголемување за 3,07% во однос на прометот во претходниот месец. Прометот на обврзниците изнесува 190,2 милиони денари и претствува зголемување за 12,74% во споредба со прометот во претходниот месец.

Во вкупниот промет со обврзници, прометот на државните обврзници старо девизно штедење во јули 2003 година изнесува 50,3 милиони денари, при што просечната цена на овие обврзници изнесува 66,52% од номиналната вредност, што претставува зголемување за 2,75 процентни поени во однос на претходниот месец. Во анализиранит период, просечната цена на обврзниците за денационализација од првата емисија достигна вредност од 60,91% од номиналната вредност и претставува зголемување на вредноста за 2,8 процентни поени во споредба со претходниот месец. Во овој месец забележителене прометот со државните обврзници за денационализација, од втората емисија кој изнесува 138 милиони денари. Просечната цена на овие обврзници изнесива 60,8% од нивната номинална вредност и истата бележи пораст за 1,66 процентни поени во однос на претходиот месец. Цената на конвертибилните сертификати во јули 2003 година изнесува 24,34 % од номиналната вредност и во однос на претходниот месец намалена е за 7,05 процентни поени.

Официјалниот берзански индекс (МБИ) како индикатор на движењето на цените а акциите во јули 2003 година се зголеми за 1,88% во споредба со претходниот месец и достигна износ од 1.013,68 денари.

И во јули како и во претходниот месец најголем промет е остварен на официјалниот пазар, во вредност од 225,9 милиони денари, што изнесва

Берзански показатели - Јули 2003 година

	Јуни 2003	Јули 2003	% промена
ПРОМЕТ			
Акции	51,347,018	52,922,598	3.1
Обврзници	168,778,365	190,284,743	12.7
Други хартии од вредност	18,741,163	8,461,707	54.8
ВКУПНО	238,866,546	251,669,048	5.4
ОБЕМ (хартии од вредност)			
Акции	78,224	41,846	-46.5
Обврзници (НВ во ЕВРА)	4,490,297	4,918,179	9.5
Други хартии од вредност (НВ во МКД)	57,790,930	34,553,737	-40.2
МБИ	995.00	1,013.68	1.9
ВКУПЕН БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ	1,732	1,327	-23.4
БРОЈ НА КОТИРАНИ ХВ	100	100	0.0
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА (Денари)			
Акции	16,390,910,330	16,359,386,605	-0.2
Обврзници (НВ во ЕВРА)	20,824,420,685	19,818,132,700	-4.8
ВКУПНО	37,215,331,015	36,177,519,305	-2.8
БРОЈ НА ИСТРГУВАНИ ХВ НА НЕОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	35	31	-11.4
БРОЈ НА ДЕНОВИ НА ТРГУВАЊЕ	17	19	11.8
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН			
Промет (денари)	14,050,973	13,245,739	-5.7
Број на трансакции	102	70	-31.4
Број на пријавени трансакции	8	18	125.0
Вредност на пријавени трансакции	1,547,278,451	235,777,518	-84.8
Број на трансакции на државен сегмент	61	39	-36.1
Вредност на трансакции на државен сегмент	136,860,537	586,048,174	328.2

89,80% од вкупниот промет. На неофицијалниот пазар на Берзата остварен е промет во вредност од 17,2 милиони денари или пак 6,84% од вкупниот промет на Берзата. Прометот со другите хартии од вредност изнесуваше 8,4 милиони денари, односно 3,36% од вкупнот промет на Берзата.

Во анализираниот период на официјалниот пазар на Берзата најголемо процентуално учество во прометот имаат акциите на Макпетрол Скопје, Алкалоид АД Скопје, и Жито Струмица Струмица.

Исто така, во овој период реализирани се вкупно 8 блок трансакции во вкупна вредност од 235,7 милиони денари. Најзабележителни се тргувањата со акциите на Балканска банка Скопје, Нова трговија Штип и Винарска визба Тиквеш Кавадарци.

Вредноста на пријавените блок трансакции во јули 2003 година намалена за 84,76% во однос на претходниот месец.

Во јули 2003 на македонската берза на хартии од вредност се реализирале вкупно 39 трансакција на хартии од вредност во државна сопственост, во вкупен износ од 586 милиони денари. Во оваа вкупна сума, прометот на обичните акции во државна сопственост изнесува 584,5 милиони денари, додека прометот со удели изнесува 1,5 милиони денари.

Во рамките на прометот со обичните акции готовинскиот промет изнесува 565,22 милион денари, а останатите акции во вредност од 19,2 милиони денари се откупени со државни хартии од вредност. Кај готовинскиот промет најзабележително е тргувањето со обичните акции на Топлификација Скопје и Винарска Визба Тиквеш Кавадарци. Кај безготовинскиот промет на обичните акции кои се откупени со државни хартии од вредност најзабележително е тргувањето со акциите на Карпош Претилница Крива Паланка и на Снитекс.

Во анализираниот период од вкупниот промет со удели кој изнесува 1,56 милиони денари, 1,46 милиони денари се платени со готовина а 0,1 милион денари се платени со државни хартии од вредност.

Во јули 2003 реализирани се вкупно 70 трансакции, за 19 дена тргување.

Берзански показатели - август 2003 година

Во август 2003 година вкупниот промет на Македонската берза за долгорочни хартии од вредност е намален за 63,7%, во однос на јули 2003 година и изнесува 91,37 милиони денари. Исто така, просечниот дневен промет бележи намалување за 56,9% во споредба со претходниот месец и истиот изнесува 5,71 милион денари дневно.

Во овој период вкупниот промет на акции изнесува 30,4 милиони денари што претставува намалување за 42,5% во однос на прометот во претходниот месец. Прометот на обврзниците изнесува 53,7 милиони денари и истиот бележи значително намалување за 71,8% во споредба со прометот во претходниот месец.

Во рамките на вкупниот промет со обврзници, прометот на државните обврзници за старо девизно штедење во август 2003 година изнесува 31,3 ми-

лиони денари, при што просечната цена на овие обврзници изнесува 65,21% од номиналната вредност, што претставува намалување за 1,31 процентен поени во однос на претходниот месец. Просечната цена на обврзниците за денационализација од првата емисија достигна вредност од 62,91% од номиналната вредност и во споредба со претходниот месец бележи зголемување на вредноста за 2 процентни поени. Исто така и просечната цена на државните обврзници за денационализација од втората емисија бележи пораст за 1,32 процентни поени и истата изнесува 62,12% од нивната номинална вредност. Цената на конвертибилните сертификати поледните месеци континуирано паѓа и во август 2003 година изнесува 23,51 % од номиналната вредност што значи намалување за 0,83 процентни поени во однос на претходниот месец.

Официјалниот берзански индекс (МБИ) како индикатор на движењето на цените на акциите во август 2003 година се намали за 0,7% во однос на претходниот месец и истиот изнесува од 878 денари.

Во однос на структурата на прометот во август 2003 година најголем промет е остварен на официјалниот пазар, во вредност од 69,6 милиони денари, што претставува 76,2 % од вкупниот промет. На неофицијалниот пазар на Берзата остварен е промет во вредност од 14,5 милиони денари или пак 15,9% од вкупниот промет на Берзата. Прометот со другите хартии од вредност изнесуваше 7, милиони денари или 7,9% од вкупниот промет на Берзата.

На официјалниот пазар на Берзата во овој период најголемо процентуално учество во прометот имаат акциите на Алкалоид АД Скопје и Макпетрол Скопје.

Во август 2003 година реализирани се вкупно 8 блок трансакции во вкупна вредност од 118 милиони денари. Најзабележителни се тргувањата со акциите на Национална платежна картичка и Винка Винаца. Вредноста на пријавените блок трансакции во август 2003 година намалена е за 49,9% во однос на претходниот месец.

На македонската берза на хартии од вредност овој месец реализирани се вкупно 25 трансакција на хартии од вредност во државна сопственост, во вкупен износ од 161,2 милиони денари. Во оваа вкупна сума, прометот на обичните акции во државна сопственост изнесува 146,4 милиони денари, додека прометот со удели изнесува 14,8 милиони денари.

При анализата на прометот со обичните акции се забележува дека на готовинскиот промет отпаѓаат 130,9 милион денари, а останатите акции во вредност од 15,5 милиони денар се откупени со државни хартии од вредност. Кај готовинскиот промет најзабележително е тргувањето со обичните акции на Струмичко Поле Василево, Авиоимпекс Скопје и шик Плачковица Радовиш. Кај безготовинскиот промет на обичните акции кои се откупени со државни хартии од вредност најзабележително е тргувањето со акциите на Жас Скопје и Живинокомерц Штип.

Во август 2003 година вкупниот промет со удели кој изнесува 14,81 милион денари, 12,9 милиони денари се платени со готовина при што најзабележително е тргувањето со уделите на Матекс Скопје и Берово транс Берово. Од вкупниот промет со уделиа 1,9 милион денари се платени со државни хартии од вредност а најзабележително е тргувањето со уделите на Звездакооп Штип.

Овој месец релизирани се вкупно 55 трансакции, за 16 дена тргување. Во рамките на втората јавна берзанска аукција најмногу се продадени акции во сопственост на Ветеринарно сточарски центар Тодор Велков Куманово во вредност од 13 милиони денари. Во рамките на продажбата на удели на претпријатијата, во најголем број се продадени удели на Стакларница - Стаклена волна Скопје во вкупна вредност од 12,5 милиони денари.

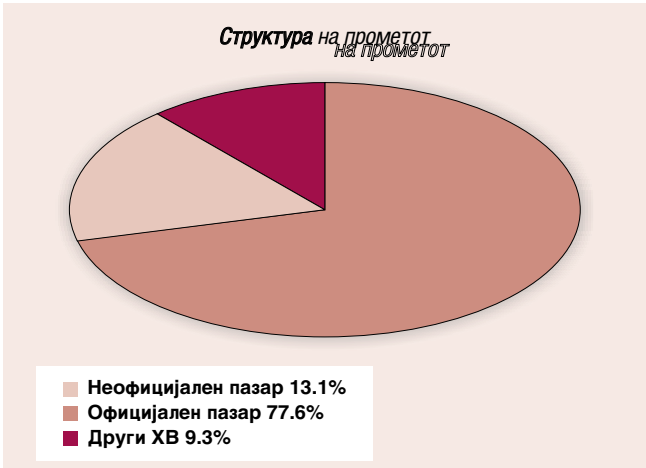
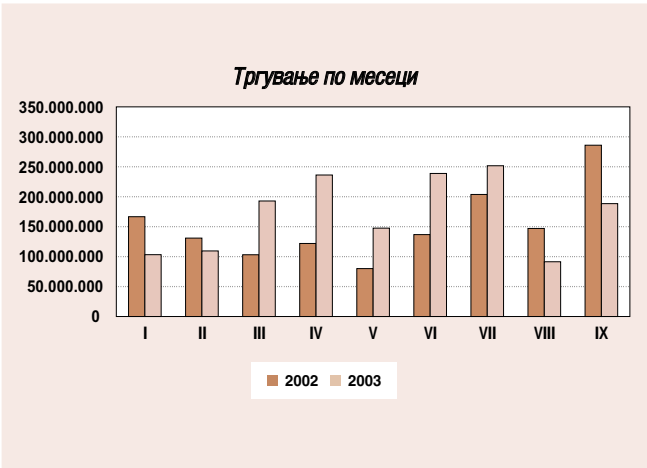
Берзански показатели - Август 2003 година

	Јули 2003	Август 2003	% промена
ПРОМЕТ			
Акции	52,922,598	30,412,662	-42.5
Обврзници	190,284,743	53,706,541	-71.8
Други хартии од вредност	8,461,707	7,257,527	-14.2
ВКУПНО	251,669,048	91,376,730	-63.7
ОБЕМ (хартии од вредност)			
Акции	41,846	158,828	279.6
Обврзници (НВ во ЕВРА)	4,918,179	1,366,088	-72.2
Други хартии од вредност (НВ во МКД)	34,553,737	29,598,218	-14.3
МБИ	1,013.68	1,006.84	-0.7
ВКУПЕН БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ	1,327	878	-33.8
БРОЈ НА КОТИРАНИ ХВ	100	100	0.0
ПАЗАРНА КАПИТАЛИЗАЦИЈА (Денари)			
Акции	16,359,386,605	16,434,590,949	0.5
Обврзници (НВ во ЕВРА)	19,818,132,700	20,224,835,834	2.1
ВКУПНО	36,177,519,305	36,659,426,783	1.3
БРОЈ НА ИСТРГУВАНИ ХВ НА НЕОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	31	24	-22.6
БРОЈ НА ДЕНОВИ НА ТРГУВАЊЕ	19	16	-15.8
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН			
Промет (денари)	13,245,739	5,711,046	-56.9
Број на трансакции	70	55	-21.4
Број на пријавени трансакции	18	8	-55.6
Вредност на пријавени трансакции	235,777,518	118,134,181	-49.9
Број на трансакции на државен сегмент	39	25	-35.9
Вредност на трансакции на државен сегмент	586,048,174	161,233,837	-72.5

МАКЕДОНСКА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Полугодишен преглед јануари-септември, 2003 година

БЕРЗАНСКИ ПОКАЗАТЕЛИ			
	јануари-септ. 2002	јануари-септ. 2003	% промена
ПРОМЕТ (денари)	567,153,398	545,383,890	▼ -3.8
Акции	552,750,370	869,337,325	▲ 57.3
Обврзници	256,277,674	144,965,003	-43.4
Други хартии од вредност	1,376,181,442	1,559,686,218	▲ 13.3
ВКУПНО			
ОБЕМ (хартии од вредност)	794,559	1,618,240	▲ 103.7
Акции	13,784,839	23,688,888	▲ 71.8
Обврзници (НВ во ЕВРА)	555,296,215	420,565,674	▼ -24.3
Други хартии од вредност (НВ во МКД)	935	1,035	▲ 10.7
МБИ	9,939	12,247	▲ 23.2
ВКУПЕН БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ	2	100	-
БРОЈ НА КОТИРАНИ ДРУШТВА			
БРОЈ НА ИСТРГУВАНИ ХВ НА НЕОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	2	66	-
БРОЈ НА ДЕНОВИ НА ТРГУВАЊЕ	147	150	▲ 2.0
ПРОСЕЧЕН ДНЕВЕН:			
Промет (денари)	9,361,779	10,397,908	▲ 11.1
Број на трансакции	68	82	▲ 20.6
БРОЈ НА ПРИЈАВЕНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ	136	86	▼ -36.8
ВРЕДНОСТ НА ПРИЈАВЕНИ БЛОК ТРАНСАКЦИИ (во денари)	1,975,368,771	2,916,745,931	▲ 47.7
БРОЈ НА ТРАНСАКЦИИ НА ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ	148	152	▲ 2.7
ВРЕДНОСТ НА ТРАНСАКЦИИ НА ДРЖАВЕН СЕГМЕНТ (во денари)	867,609,928	1,087,801,858	▲ 25.4

СТРУКТУРА НА ПРОМЕТОТ				
Пазарен сегмент	промет во денари	промет во евра	%	Број на трансакции
Официјален пазар	1,210,024,491	19,747,732	77.60	10,368
Неофицијален пазар	204,696,724	3,343,192	13.10	869
Други ХВ	144,965,003	2,363,866	9.30	1,010
ВКУПНО	1,559,686,218	25,454,790	100.0	12,247

ПРЕГЛЕД НА ТРГУВАЊЕТО СО АКЦИИ СО НАЈГОЛЕМО УЧЕСТВО ВО ПРОМЕТОТ (ОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР) ЈАН/СЕПТЕМВРИ

Ред. бр.	Акција	Промет (денари)	Промет (Евра)	Учество во прометот(%)	Број на трансакции	Пазарна капитализација (денари)
1.	Алкалоид Скопје	87.142.862	1.421.912	25,6	483	2.147.029.500
2.	Макпетрол Скопје	46.106.790	752.694	13,5	400	1.157.422.218
3.	Топлификација Скопје	28.773.045	469.335	8,4	228	643.500.000
4.	Тетовска банка Тетово	23.996.400	392.256	7	6	176.222.400
5.	Македонија Турист Скопје	16.404.938	267.746	4,8	145	432.412.713
6.	Комерцијална банка Скопје	15.910.629	259.618	4,7	150	657.509.400
7.	Европа Скопје	13.551.335	221.192	4	118	249.909.057
8.	Млаз Богданци	11.643.729	190.035	3,4	141	101.576.454
9.	Тетекс Тетово	10.753.900	175.514	3,2	9	141.603.970
10.	Комерцијална банка Скопје	7.794.986	127.260	2,3	137	148.245.080
	Останати	78.608.552	1.282.790	23,1	1.709	11.179.929.847
	ВКУПНО ОФИЦИЈАЛЕН ПАЗАР	340.687.166	5.560.352	100,0	3.526	17.035.360.639

АКЦИИ СО НАЈГОЛЕМ ПОРАСТ НА ЦЕНАТА

Ред. бр	Акција	Јануари-Септ. 2002 просечна цена	Јануари-Септ. 2003 просечна цена	% промена Јануари-Септ. 2003/ Јануари-Септ. 2002
1.	Благој Ѓорев Велес	463,8	209,9	120,9
2.	Алкалоид Скопје	1.635,50	1.258,90	29,9
3.	Гранит Скопје	82	67,8	20,9
4.	Македонија Турист Скопје	922,1	833,9	10,6
5.	Макпетрол Скопје	10.104,30	9.438,30	7,1

АКЦИИ СО НАЈГОЛЕМО НАМАЛУВАЊЕ НА ЦЕНАТА

Ред. бр	Акција	Јануари-Септ. 2002 просечна цена	Јануари-Септ. 2003 просечна цена	% промена Јануари-Септ. 2003/ Јануари-Септ. 2002
1.	Земјод. комб. Пелагонија Битола	308,2	480,0	35,8
2.	Технометал Вардар Скопје	636,6	908,6	29,9
3.	Жито Лукс Скопје	553,0	638,3	13,4
4.	Комерцијална банка Скопје	1.774,80	1.875,30	5,4
5.	Европа Скопје	1.091,70	1.145,20	4,7

ПРЕГЛЕД НА ТРГУВАЊЕ СО ОБВРЗНИЦИ И ДРУГИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

	Највисока	Најниска	Почетна	Последна	Просечна цена	Обем	Промет (денари)	Промет (Евра)
Обврзници на РМ (старо девизно штедење) РМ01	69,9	55,1	63	68,5	62,8	7.892.426	308.931.621	5.040.537
Обврзници на РМ (денационализација) РМДЕН01	68	55,1	58,1	68	60,5	707.638	26.300.150	428.757
Обврзници на РМ (денационализација) РМДЕН02	68	47	55	66,5	58,3	15.088.824	534.105.554	8.718.088
Конвертибилни сертификати (штедилници) РМКСФ	40,9	18	35	22,2	30,6	420.565.674	144.965.003	2.363.866

ПРЕГЛЕД НА ТРГУВАЊЕ СО ХВ ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ

јан. - септ. 2003

АКЦИИ	Датум на трансакција	Номинална вредност	Цена по акција (денари)	Промет (акции)	Промет (денари)
Држава - готовина - обични акции					
Агрострмош Пробиштип	13.06.03	100 ДЕМ	314	150	47.100
Бетонпром Крива Паланка	13.06.03	350 ДЕМ	1.100,00	54	59.400
Вет. сточ. центар Тодор Велков Куманово	20.06.03	10 ДЕМ	5.555,00	2.433	13.515.315
Металец Битола	13.06.03	51,13 ЕМУ	1.501,00	1.672	2.509.672
Земјоделско сточарски комбинат Струм.	27.06.03	5 ЕМУ	140	110.989	15.538.460
Јавор репроматеријали Битола	13.06.03	10 ДЕМ	31	67.754	2.100.374
Кен Куманово	13.06.03	5,11	31	4.375	135.625
Кланица со ладилник Струмица	27.06.03	5 ЕМУ	115	211.794	24.356.310
Летница Струмица	13.06.03	100 ДЕМ	314	1.013	318.082
Млекара Струмица	27.06.03	5 ЕМУ	183	17.885	3.272.955
Машинопромет Скопје	20.06.03	50 ДЕМ	157	808	126.856
Раде Кончар Скопје	13.06.03	25 ЕМУ	321	12.375	3.972.375
РЖ Економика Скопје	13.06.03	10 ДЕМ	47	107.610	5.057.670
Агролозар	25.07.03	5 ЕМУ	91	101.796	9.263.436
Винарска Визба Тиквеш Кавадарци	04.07.03	100 ДЕМ	1.901	79.421	150.979.321
Единство Струга	25.07.03	10 ДЕМ	31	9.239	286.409
Илинден Струга	25.07.03	50 ДЕМ	366	204	74.664
Јавор-Ангротекстил Битола	25.07.03	10 ДЕМ	141	45.169	6.368.829
Конзервна фабрика	25.07.03	5 ЕМУ	201	348.137	69.975.537
Македонска книга Скопје	04.07.03	100 ДЕМ	1.510	3.564	5.381.640
Металопродажба со угостителство	25.07.03	5 ЕМУ	330	72.069	23.782.770
МЗТ Енергетика Скопје	25.07.03	100 ДЕМ	313	2.592	811.296
МЗТ Пумпи - Инком	25.07.03	100 ДЕМ	313	362	113.306
Нова Трговија Штип	04.07.03	10 ДЕМ	378	205.338	77.617.764
Оранжериј Хамзали	25.07.03	5 ЕМУ	101	395.902	39.986.102
Рудник Демир Хисар Сопотница	25.07.03	10 ДЕМ	31	32.966	1.021.946
Современ дом Прилеп	04.07.03	10 ДЕМ	31	51.590	1.599.290
Топлификација Скопје	11.07.03	100 ДЕМ	1.566	111.892	175.222.872
Ф-ка за кабли Неготино	25.07.03	50 ДЕМ	157	4.797	753.129
Фортресс-Инн Скопје	04.07.03	50 ДЕМ	157	12.640	1.984.480
Југтурист Куманово	08.08.03	100 ДЕМ	157	5.656	887.992
Страшо Пинџур Кавадарци	08.08.03	100 ДЕМ	400	2.170	868.000
Авиоимпекс Скопје	29.08.03	100 ДЕМ	313	39.736	12.437.368
Керамика Гевгелија	29.08.03	100 ДЕМ	313	207	64.791
МЗТ Возила за опрема Скопје	29.08.2003	100 ДЕМ	313	474	148.362
ШИК Плачковица Радовиш	29.08.03	100 ДЕМ	626	19.365	12.122.490
Струмичко Поле Василево	29.08.03	5 ЕМУ	455	229.367	104.361.985
Автосервис Куманово	12.09.03	100 ДЕМ	78	724	56.472
6-ти Ноември Валандово	12.09.03	100 ДЕМ	78	28.564	2.227.992
Бучиште Пробиштип	26.09.03	100 ДЕМ	313	62	19.406
Вардар Градско	26.09.03	10 ДЕМ	156	31.674	4.941.144
Дијос Струмица	26.09.2003	10 ДЕМ	31	6.110	189.410
Инекс Горица Охрид	26.09.03	100 ДЕМ	3.502	4.106	14.379.212
Индустриски ладилник Тетово	26.09.03	10 ДЕМ	37	30.130	1.114.810
Металец Прилеп	26.09.03	100 ДЕМ	313	89	27.857
Просветно дело Скопје	26.09.03	100 ДЕМ	2.300	3.619	8.323.700
Вкупно Држава - готовина - обични акции				2.418.643	798.403.976

Држава - безготовинско плаќање - обични акции					
МЗТ Опрема Скопје	04.02.03	100 ДЕМ	158	97.786	15.450.188
Југтурист Куманово	11.02.03	100 ДЕМ	315	550	173.250
Грозд Струмица	20.02.03	100 ДЕМ	2.183	1.419	3.097.677
Југотранс Струга	05.03.03	70 ДЕМ	2.201	5.520	12.149.520
Југомонтажа Бл.Дав.Ск.	13.03.03	5 ЕУР	314	6.600	2.072.400
РЖ МРТТ Скопје	13.03.03	5,11 ЕУР	315	4.299	1.354.185
Јавор Консалтинг Битола	13.03.03	10 ДЕМ	325	1.649	535.925
Скопски Саем Скопје	13.03.03	100 ДЕМ	3.141	346	1.086.786
Лихнида Охрид	13.03.03	20 ДЕМ	628	8.728	5.481.184
Машински сервис Кавад.	27.03.03	100 ДЕМ	2.196	1.664	3.654.144
Макотекс АД Скопје	08.04.03	35,9 ЕМУ	2.195	40.151	88.131.445
9 Мај АД Неготино	24.04.03	100 ДЕМ	2.188	6.163	13.484.644
Анска река-Живинарска фарма Валаново	13.06.03	51,13 ЕУР	314	2.115	664.110
Баргала Штип	13.06.03	50,85 ЕМУ	700	5.280	3.696.000
Битоласил Битола	27.06.03	50 ДЕМ	313	18.677	5.845.901
Автогума Скопје	13.06.03	10 ДЕМ	31	11.223	347.913
Дојранско езеро Нов Дојран	27.06.03	100 ДЕМ	313	5.929	1.855.777
Интерпрогрес Скопје	13.06.03	10 ДЕМ	31	7.894	244.714
Југотутун Свети Николе	13.06.03	102,26 ЕУР	628	3.904	2.451.712
Караорман Скопје	13.06.03	100 ДЕМ	350	24.210	8.473.500
Континентал Битола	13.06.03	37 ДЕМ	116	7.231	838.796
Карпош одржување Крива Паланка	20.06.03	100 ДЕМ	313	1.316	411.908
Македонијапроект Скопје	13.06.03	100 ДЕМ	314	9	2.826
Макпетрол Тема Скопје	20.06.03	10 ДЕМ	31	3.262	101.122
МАК - Тутун Ресен	13.06.03	100 ДЕМ	314	1.789	561.746
РЖ Интер-Транспед Скопје	13.06.03	10 ДЕМ	42	333.316	13.999.272
РЖ Фаморд Скопје	13.06.03	10 ДЕМ	41	89.877	3.684.957
Сковин Скопје	27.06.03	10 ДЕМ	101	505	51.005
Ардонекс Скопје	04.07.03	2.043 МКД	205	6.821	1.398.305
АРТ Скопје	25.07.03	5,11 ЕМУ	31	4.551	141.081
Бетон Кочани	25.07.03	25,56 ЕМУ	157	5.895	925.515
Бетон Охрид	25.07.03	500 ДЕМ	1.565	1.992	3.117.480
Димко Митрев Велес	11.07.03	51,13 ЕМУ	157	326	51.182
Застава промет Скопје	11.07.03	100 ДЕМ	157	3.198	502.086
Интернационал Велес	04.07.03	100 ДЕМ	313	440	137.720
Карпош Предилница Крива Паланка	18.07.03	100 ДЕМ	157	41.331	6.488.967
Пластика Скопје	11.07.03	64,5 ЕМУ	210	460	96.600
Полет Куманово	11.07.03	100 ДЕМ	157	1.550	243.350
Семенарство Скопје	04.07.03	10 ДЕМ	131	10.322	1.352.182
Синтекс	25.07.03	50 ЕМУ	306	14.521	4.443.426
ТК Боро П.-Папучар Куманово	11.07.03	15,34 ЕМУ	47	7.802	366.694
Технокомерц Скопје	01.08.03	51,13 ЕМУ	313	140	43.820
ЖАС Скопје	08.08.03	37,48 ЕМУ	227	41.246	9.362.842
Живино-комерц Штип	08.08.03	10 ДЕМ	40	139.532	5.581.280
Козјак Куманово	15.08.03	50 ДЕМ	78	921	71.838
Градба Прилеп	15.08.03	500 ДЕМ	782	90	70.380
Млекара Прилеп	15.08.03	100 ДЕМ	157	1.173	184.161
Техника Прилеп	15.08.03	500 ДЕМ	782	274	214.268
Единство Тетово	12.09.03	5,11 ЕМУ	40	42.189	1.687.560
Паластурист Скопје	12.09.03	1.000 ДЕМ	782	155	121.210
Вкупно држава - безготовинско плаќање - обични акции				691.412	189.902.607
ВКУПНО ДРЖАВА - АКЦИИ				1.230.324	260.912.801

ПРЕГЛЕД НА ТРГУВАЊЕ СО ХВ ВО ДРЖАВНА СОПСТВЕНОСТ

јан. - септ. 2003

УДЕЛИ	Датум на трансакција	Удел за про- дажба (Евра)	Почетна продажна цена по удел (Евра)	Промет (акции)
Удели - готовина				
Алифита Кавадарци	13.06.2003	19.028	1.903	116.812
Ангропромет 99 Куманово	13.06.2003	22.906	2.291	140.619
Ветеринарна станица Бе-Вет Берово	13.06.2003	1.750	175	10.743
БИК Богданци	13.06.2003	1.060	106	9.761
Ветеринарна станица Неготино	13.06.2003	3.127	313	19.197
Ветеринарна станица Ресен	13.06.2003	1.536	154	9.429
Кичево Пром Компани Кичево	13.06.2003	2.909	291	17.858
Максигнал Скопје	13.06.2003	24.487	2.449	150.325
Максуровина Радовиш	13.06.2003	2.638	264	16.195
Подомонт Скопје	13.06.2003	56.274	5.627	690.929
Стакло дијамант Скопје	13.06.2003	10.686	1.069	272.244
Унион Скопје	13.06.2003	19.698	1.970	544.164
Поледелство Гајранци Пробиштип	20.06.2003	33.695	3.370	206.585
Голд Прилеп	20.06.2003	47.486	4.749	1.746.826
Јавор Гостивар	20.06.2003	9.595	960	176.481
Младост Демир Хисар	20.06.2003	65.016	6.502	2.909.885
Опрема Прилеп	20.06.2003	1.962	196	132.440
Сервер - Зоран Скопје	20.06.2003	9.252	925	56.724
Стакларница - Стаклена волна Скопје	20.06.2003	134.809	13.481	12.563.053
Столичара Македонски Брод	20.06.2003	41.859	4.186	1.077.881
Центар за земјоделски услуги Штип	20.06.2003	2.587	259	15.861
Агро Механика Струмица	27.06.2003	25.628	2.563	361.235
Битолски Весник Битола	27.06.2003	3.575	358	328.636
Бизнис-Мак Струмица	27.06.2003	3.264	326	20.003
Завод за ипитување и примена Штип	27.06.2003	21.291	2.129	130.480
Махиз Вардар Скопје	27.06.2003	521	52	3.193
Мише Ефтимов Крушево	27.06.2003	37.128	3.713	227.536
Николе	27.06.2003	27.897	2.790	170.964
Суровина Струга	27.06.2003	15.167	1.517	288.144
Техноградинг Крушево	27.06.2003	16.897	1.690	103.552
Билкапромет Скопје	04.07.03	60.612	6.061	371.282
Мак-Суровина Скопје	04.07.03	2.898	290	204.146
Неметали с.Чешиново Кочани	04.07.03	28.584	2.858	437.732
Старт 97 Струмица	04.07.03	3.264	326	39.988
Техноунион - промет Скопје	04.07.03	10.464	1.046	64.098
Николе	11.07.03	6.546	327	20.052
Текстил 96 Скопје	18.07.03	10.655	533	32.603
Ветеринарна Станица Битола	25.07.03	3.139	314	290.289
Ветеринарна Станица Демир Хисар	08.08.03	688	34	2.104
Ветеринарна Станица Кавадарци	29.08.03	18.271	1.827	1.286.218
Имекс Прилеп	29.08.03	5.907	591	36.159
Отпад Свети Николе	29.08.03	10.780	1.078	65.989
Берово транс Берово	29.08.03	115.707	11.571	4.958.062
Метекс Скопје	29.08.03	133.008	13.301	6.513.615
Злетово - Саса	12.09.03	637	16	974
6-ти Ноември Радовиш	19.09.03	836	21	51.214
Вкупно удели - готовина				36.892.282,00

Удели - безготовинско плаќање				
Овче Поле - Агропром Св. Николе	13.06.03	3.508	351	21.536
РЖ Скопје - Липтерм Скопје	27.06.03	13.020	1.302	79.792
Универзал Скопје	04.07.03	16.424	1.642	100.606
Депласт-мека програма Дебар	08.08.03	96.828	4.841	296.161
Звездакооп Штип	08.08.03	151.844	7.592	1.393.304
Креатинг инженеринг Скопје	15.08.03	1.467	73	4.487
Битолска суровина Битола	15.08.03	36.172	1.809	110.639
Ресена Ресен	29.08.03	24.099	2.410	147.521
Раде Кончар - заварување	12.09.03	572.481	28.624	2.662.689
Вкупно удели - безготовинско плаќање				4.816.734
ВКУПНО ДРЖАВА - УДЕЛИ				41.709.016

ЧЛЕНКИ НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА АД СКОПЈЕ

Бро-дил АД

Адреса: ул."Партизански одреди", бр.3 блок 11, 1000 Скопје
Тел: 02/3298 851, 3298 852; факс: 02/3118 670"
e-mail: hari@bro-deal.com.mk

Брокер СБ АД

Адреса: Градски сид блок 10, 1000 Скопје
Тел:02/3295 295; факс 02/3295 551
e-mail: hlijana@stb.com.mk

КБ Брокер АД

Адреса: Кеј Димитар Влахов бр. 4, 1000 Скопје
тел: 02/3107 356; факс: 3120 236
e-mail: kbbroker@on.net.mk

Макос-Инвест Брокер АД

Адреса: ул."Мито Хацивасилев Јасмин", бр.20, 1000 Скопје"
тел: 02/3110 290; факс: 3110 290
e-mail: ib-mit@unet.com.mk

МАК Брокер АД

Адреса: ул."Партизански одреди", бр.3, 1000 Скопје
тел: 02/3116213; факс: 3116 213
e-mail: alexp@makbanka.com.mk

Тутунскаброкер АД

Адреса: ул."Даме Груев", бр.14, 1000 Скопје
тел: 02/3133 305; факс: 3133 464
e-mail: tutbrok@mt.net.mk

Балканска Банка Скопје АД

Адреса: ул."Максим Горки", бр.6, 1000 Скопје
тел: 02/3286 109; факс: 3286 030
e-mail: zvonko@bbs.com.mk

Фершпед Брокер АД

Адреса: ул."Народен фронт", бр.6, 1000 Скопје
тел: 02/3149 336; факс: 3149 383
e-mail: broker@fersped.com.mk

Поштел Брокер АД

Адреса: ул."Орце Николов", б.б, 1000 Скопје
тел: 02/3224 300; факс: 3112 862
e-mail: palevski@postbank.com.mk

Битола Брокер АД

Адреса: ул."Васко Карангелески", Хотел Битола
б.б 7000 Битола
тел: 047/258830; факс: 258840
e-mail: bbbroker@mt.net.mk

Експорт Импорт Банка АД

Адреса: ул."Даме Груев", бр.14, 1000 Скопје
тел: 02/3134 346; факс: 3112 744

Силекс Банка АД

Адреса: ул."Васил Главинов", бр.28/2, 1000 Скопје
тел: 02/3112 297; факс:3224 844
e-mail:silbank@unet.com.mk

ПРЕГЛЕД НА ТРГУВАЊЕТО СО КОТИРАНИТЕ КОМПАНИИ НА ОФИЦИЈАЛНИОТ ПАЗАР НА МАКЕДОНСКАТА БЕРЗА
ВО ПЕРИОД ОД 01.01.2003-30.09.2003 ГОДИНА

Р. бр.	ОПИС	Номинална вредност	Број на издадени акции	Максимална цена	Минимална цена	Просечна цена	Количина	Вредност (денари)	Вредност (ЕВРА)	Пазарна капитализација (денари)	Пазарна капитализација (ЕВРА)	Обрт на акции
ИНДУСТРИЈА												
1	Алколоид Скопје	25,56 ЕМУ	1.301.230	2.300	1.300	1.635	47.583	87.142.862	1.421.912	2.147.029.500	35.103.117	3,66
2	Агрополд Ресен	511,3 ЕМУ	21.025	8.615	8.615	8.615	6	51.690	845	181.130.375	2.961.413	0,03
3	ПЖ Макстил Скопје	100 ДЕМ	155.825	150	150	150	342	51.300	838	23.373.750	382.152	0,22
4	Алгрета Ресен	100 ДЕМ	12.431	1.402	1.300	1.372	612	847.274	13.832	16.160.300	264.215	4,92
5	Охис Скопје	100 ДЕМ	927.974	342	342	342	7	2.394	39	317.367.108	5.188.832	0
6	Отекс Охрид	1940,97 ДЕН	488.736	154	154	154	187	28.798	470	75.265.344	1.230.560	0,04
7	Печатница 11 Окт. Прилеп	100 ДЕМ	32.000	1.600	1.600	1.600	3.061	4.897.600	79.871	51.200.000	837.101	9,57
8	Раде Кончар Скопје	25 ЕМУ	202.269	176	160	161	6.355	1.016.816	16.588	35.599.344	582.036	3,14
9	Адинг Скопје	51,13 ЕМУ	48.300	3.900	3.600	3.750	110	406.200	6.641	173.880.000	2.842.872	0,23
10	Благој Горев Велес	25,56 ЕМУ	516.000	600	268	464	14.334	7.260.975	118.521	309.600.000	5.061.842	2,78
11	ВВ Тиквеш Кавадерици	51,13 ЕМУ	206.500	9.600	9.300	9.450	48	449.400	7.341	1.920.450.000	31.398.628	0,02
12	Ветекс	51,13 ЕМУ	29.998	2.170	1.499	1.863	515	1.090.637	17.746	44.967.002	735.193	1,72
13	Винка Виница	19 ЕМУ	98.099	855	340	522	4.510	1.544.335	25.066	33.353.660	545.320	4,6
14	Витаминак Прилеп	51,13 ЕМУ	80.980	2.200	1.750	1.988	649	1.215.200	19.821	141.715.000	2.316.986	0,8
15	Европа Скопје	51,13 ЕМУ	255.583	1.305	915	1.092	12.398	13.551.335	221.192	249.909.057	4.085.918	4,85
16	ЕМО Охрид	60 ДЕМ	347.248	380	380	380	2.034	772.920	12.600	131.954.240	2.157.402	0,59
17	Жито Вардар Велес	50 ЕМУ	73.037	885	690	793	486	391.708	6.391	50.395.530	823.948	0,67
18	Жито Лукс Скопје	100 ДЕМ	825.637	640	500	553	9.763	5.326.719	86.891	507.164.040	8.291.939	1,18
19	Жито Прилеп Прилеп	50 ЕМУ	68.379	630	630	630	64	40.320	657	43.078.770	704.322	0,09
20	Жито Скопје Скопје	100 ДЕМ	113.634	750	650	685	3.730	2.673.061	43.707	73.862.100	1.207.617	3,28
21	Жито Струмица Струмица	51,13 ЕМУ	68.245	1.100	1.100	1.100	3.521	3.873.100	63.262	75.069.500	1.227.358	5,16
22	Јака табак Радовиш	51,13 ЕМУ	116.999	1.100	1.050	1.080	621	656.100	10.714	122.848.950	2.008.534	0,53
23	Квасара АД Битола	51,13 ЕМУ	12.500	3.000	3.000	3.000	10	30.000	490	37.500.000	613.111	0,08
24	Киро Кучук Велес	153,38 ЕМУ	25.967	3.100	3.100	3.100	570	1.767.000	28.843	80.497.700	1.316.107	2,2
25	Металец Битола	51,13 ЕМУ	10.248	1.621	1.500	1.563	716	1.135.944	18.535	16.396.800	268.081	6,99
26	РЖ Макстил Скопје	5,11 ЕМУ	14.622.944	113	113	113	1	113	2	1.652.392.672	27.015.993	0
27	Рудници Бањани Скопје	25 ЕМУ	65.502	680	620	648	931	604.930	9.860	44.541.360	728.234	1,42
28	Силекс Кратово	43,77 ЕМУ	451.464	66	62	64	2.118	135.464	2.211	29.796.624	487.163	0,47
29	Жито Битола Битола	153,4 ЕМУ	127.111	341	341	341	162	55.242	902	43.344.851	708.672	0,13
30	Комуна Скопје	25,56 ЕМУ	279.000	187	187	187	196	36.652	599	52.173.000	853.009	0,07
31	РЖ Институт Скопје	5,11 ЕМУ	113.392	50	50	50	126	6.300	103	5.669.600	92.696	0,11
32	РЖ Интер-Трансплед Скопје	5,11 ЕМУ	585.399	30	30	30	485	14.550	238	17.561.970	287.132	0,08
33	Факом Скопје	51,13 ЕМУ	67.000	3.000	3.000	3.000	1	3.000	49	201.000.000	3.286.274	0
34	Тајмиште Кичево	100 ДЕМ	26.341	1.550	1.500	1.544	477	739.150	12.076	40.828.550	667.531	1,81
35	Тетекс Тетово	51,13 ЕМУ	456.787	310	310	310	34.690	10.753.900	175.514	141.603.970	2.315.171	7,59
36	ТК Боро П.-Палучар Куманово	15,34 ЕМУ	55.800	180	180	180	100	18.000	294	10.044.000	164.216	0,18
37	Топлификација Скопје	100 ДЕМ	450.000	1.610	1.285	1.463	19.273	28.773.045	469.335	643.500.000	10.520.981	4,28
38	Тутунски комбинат Прилеп	51,13 ЕМУ	509.050	680	300	522	2.395	1.325.040	21.629	346.154.000	5.659.486	0,47
39	Фустеларко Борец Битола	100 ДЕМ	84.302	674	500	550	568	300.180	4.906	56.819.548	928.978	0,67
40÷	Црвена звезда Пехчево	136,47 ЕМУ	14.388	800	800	800	60	48.000	778	11.510.400	188.191	0,42
	ВКУПНО		23.947.324				173.815	179.037.254	2.921.308	10.156.708.615	166.058.329	0,73

ТРГОВИЈА

1	Аутомакедонија Скопје	44,48 ЕМУ	82.529	950	950	963	5	4.750	78	78.402.550	1.281.852	0,01
2	Макпетрол Скопје	511,29 ЕМУ	112.382	11.100	9.216	10.104	4.527	46.106.790	752.694	1.157.422.218	18.923.414	4,03
3	Реплек Македонија Скопје	562,42 ЕМУ	17.020	12.881	10.440	11.539	246	2.823.086	46.109	187.220.000	3.060.976	1,45
4	Технометал Вардар Скопје	51,13 ЕМУ	80.186	710	600	637	2.336	1.464.931	23.887	55.408.526	905.908	2,91
	ВКУПНО		292.117				7.114	50.399.557	822.768	1.478.453.294	24.172.150	2,44

ГРАДЕЖНИШТВО

1	БЕТОН АД Скопје	255,65 ЕМУ	43.684	1.600	1.400	1.502	3.832	5.751.252	93.849	65.526.000	1.071.325	8,77
2	ГП Маврово Скопје	51,13 ЕМУ	248.249	1.500	1.500	1.500	1	1.500	25	372.373.500	6.088.165	0
3	Бетон Битола	500 ДЕМ	9.138	1.600	1.600	1.600	731	1.169.600	19.122	14.620.800	239.045	8
4	Бетон Штип	25 ЕМУ	41.804	517	517	517	3.628	1.875.676	30.649	21.612.668	353.359	8,68
5	Илинден Скопје	51,12 ЕМУ	12.470	1.000	1.000	1.000	2	2.000	33	12.470.000	203.880	0,02
6	Гранит Скопје	5 ЕМУ	2.893.600	96	75	82	84.097	7.025.255	114.575	277.785.600	4.541.689	2,91
	ВКУПНО		3.248.945				92.291	15.825.283	258.252	764.388.568	12.497.463	2,84

СООБРАЌАЈ

1	Галеб Охрид	50 ЕМУ	40.278	2.134	2.000	2.000	112	238.338	3.895	80.556.000	1.317.060	0,28
2	Млаз Богдани	35 ЕМУ	195.912	550	450	493	23.572	11.643.729	190.035	101.576.454	1.660.736	12,03
3	Транскоп-Патнички сообраќај Битола	100 ДЕМ	30.000	600	600	600	267	160.200	2.613	18.000.000	294.293	0,89
	ВКУПНО		266.190				23.951	12.042.267	196.543	200.132.454	3.272.090	96,43

ЗЕМЈОДЕЛСТВО

1	Земјод. комб. Пелагонија Битола	51,13 ЕМУ	278.620	330	305	308	12.096	3.694.863	60.301	84.979.100	1.389.376	4,34
	ВКУПНО		278.620				12.096	3.694.863	60.301	84.979.100	1.389.376	4,34

УСЛУГИ

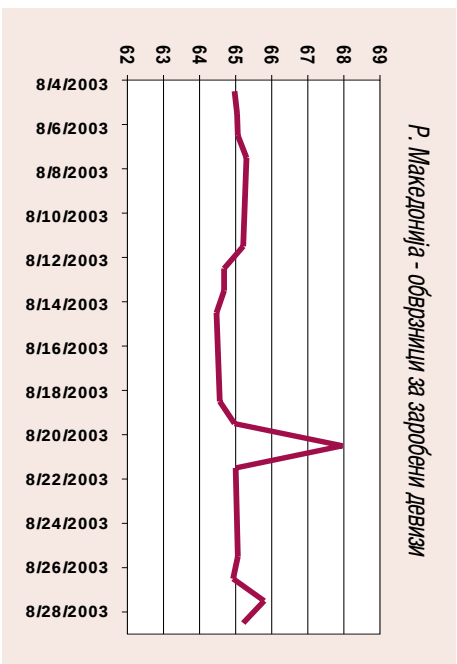
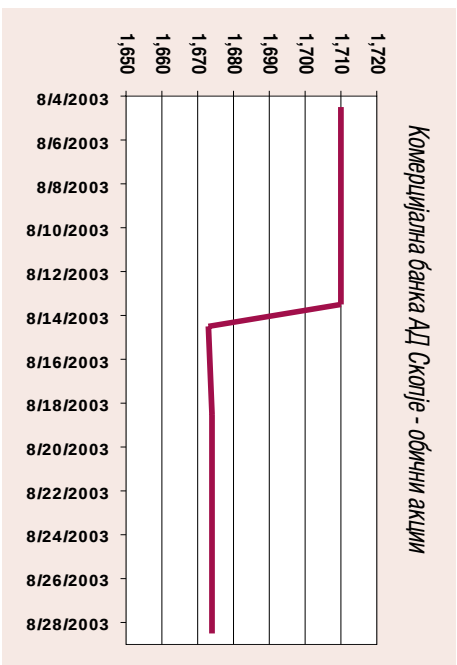
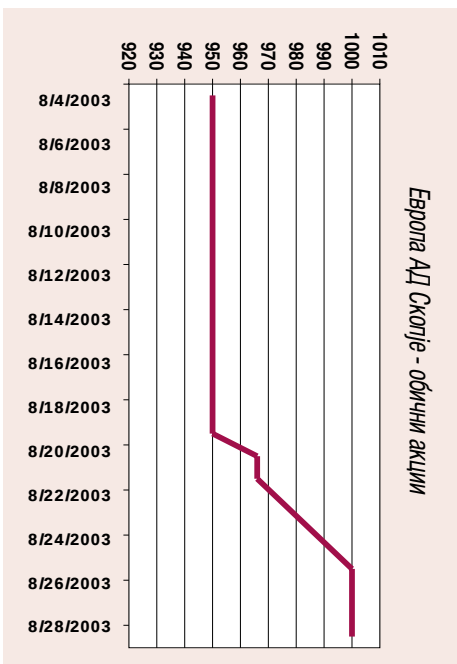
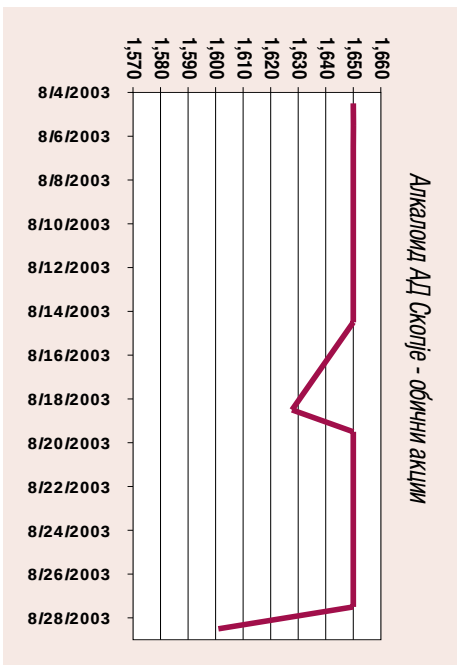
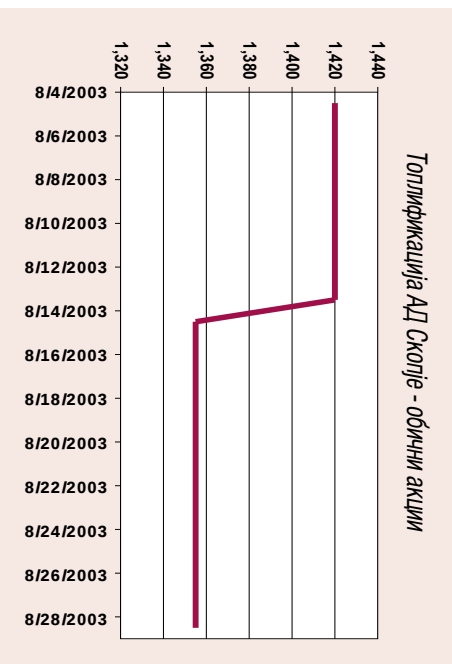
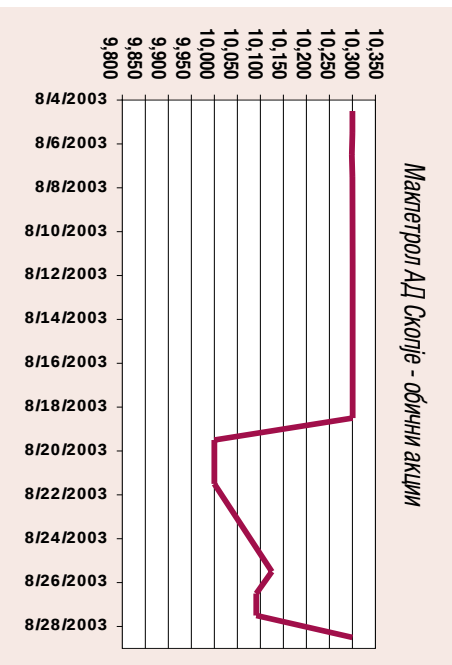
1	ГИ Македонија АД Скопје	100 ДЕМ	14.000	7.300	6.300	6.900	82	572.300	9.364	88.200.000	1.442.037	0,59
2	Лотарија на Македонија Скопје	51,03 ЕМУ	161.540	193	193	193	162	31.266	512	31.177.220	509.736	0,1
3	Македонијапроект Скопје	51,13 ЕМУ	13.000	110	110	110	42	4.620	76	1.430.000	23.380	0,32
4	РЖ Економика Скопје	5,11 ЕМУ	535.245	95	50	74	52.939	4.756.138	77.625	37.467.150	612.574	9,89
5	Скопски Пазар Скопје	51,13 ЕМУ	100.088	2.341	2.010	2.183	2.502	5.466.765	89.240	214.188.320	3.501.898	2,5
	ВКУПНО		823.873				55.727	10.831.089	176.816	372.462.690	6.089.624	6,76

БАНКАРСТВО

1	Инвест Банка АД Скопје	2670 ДЕН	215.209	600	550	583	1.446	860.700	14.044	139.100.400	2.274.239	0,67
2	Комерцијална банка Скопје	5000 ДЕН	552.935	2.000	1.662	1.775	8.991	15.910.629	259.618	805.754.480	13.173.780	1,63
3	Охридска банка Охрид	2650 ДЕН	235.149	1.930	1.320	1.682	1.497	2.513.910	41.019	450.996.350	7.373.619	0,64
4	Стопанска банка Битола	3000 ДЕН	298.960	2.900	2.280	2.693	524	1.350.190	22.012	739.597.200	12.092.133	0,18
5	Тетовска банка Тетово	3000 ДЕН	146.852	1.200	1.200	1.200	19.997	23.996.400	392.256	176.222.400	2.881.169	13,62
	ВКУПНО		1.449.105				32.455	44.631.829	728.950	2.311.670.830	37.794.940	2,24

УГОСТИТЕЛСТВО

1	Итерешенал Хотелс АД Скопје	1 ЕМУ	530.554	600	600	600	10	6.000	98	318.332.400	5.204.614	0
2	Македонија Турист Скопје	25,56 ЕМУ	452.247	1.050	831	922	17.856	16.404.938	267.746	432.412.713	7.069.784	3,95
	ВКУПНО		982.801				17.866	16.410.938	267.844	750.745.113	12.274.398	1,82
	ВКУПНО СИТЕ ДЕЈНОСТИ		31.288.975				415.315	332.873.080	5.432.780	16.119.540.664	263.548.369	1,33

ПРОМЕТ НА ЧЛЕНКИТЕ НА МАКЕДОНСКА БЕРЗА А.Д СКОПЈЕ // во денари*

ЈАНУАРИ - СЕПТЕМВРИ 2003

Ранг	Членка	Класично тргување	% од класично тргување	Блок	% од блокови	Државен сегмент	% од државен сегмент	Вкупно
1	КБ	673.564.559	21,6	125.837.970	10,2	3.080.334.246	52,8	3.879.736.776
2	ТН	895.980.591	28,7	322.076.929	26,1	1.157.326.989	19,8	2.375.384.509
3	МИ	325.511.208	10,4	279.364.050	22,6	463.372.768	7,9	1.068.248.026
4	МК	343.511.628	11	47.043.716	3,8	483.300.575	8,3	873.855.919
5	БД	191.474.278	6,1	259.181.822	21	68.446.000	1,2	519.102.101
6	ФР	244.803.056	7,9	108.630.888	8,8	130.259.234	2,2	483.693.178
7	ББ	215.087.981	6,9	49.422.235	4	79.467.570	1,4	343.977.786
8	СБ	62.773.032	2	0	0	221.114.531	3,8	283.887.563
9	БЛ	97.443.699	3,1	16.502.036	1,3	149.869.948	2,6	263.815.682
10	ЕУ	34.468.195	1,1	19.403.910	1,6	0	0	53.872.105
11	СП	29.968.419	1	6.934.108	0,6	0	0	36.902.527
12	ПТ	4.785.789	0,2	75.544	0	0	0	4.861.332
	ВКУПНО	3.119.372.437	100	1.234.473.208	100	5.833.491.861	100	11.128.468.014

* Кај класичното тргување и тргувањето со блок трансакциите се применува двојно пресметување (и при купување и при продавање), со цел да се опфати учеството на брокерските куќи во прометот и при вкрстените трансакции.Со оглед на тоа што од 13-ти Јуни од продажна страна при тргувањето со акции и удели во сопственост на државата се јавува Македонската Берза АД Скопје, нема да важи правилото на двојно пресметување кај државата, туку ќе се земе предвид само тргувањето од куповната страна.

СОСТАВ НА МАКЕДОНСКИОТ БЕРЗАНСКИ ИНДЕКС (МБИ)

шифра	Друштво	Пазарна Капитализација (30.09.2002)	Пазарна Капитализација (30.09.2003)	% на промена 30.09.2003 / 30.09.2002
АЛК	АЛКАЛОИД АД	2.068.426.360	2.147.029.500	-3,7
ТПЛФ	ТОПЛИФИКАЦИЈА АД	598.500.000	643.500.000	-7,0
ЕВРО	ЕВРОПА АД	253.027.170	249.909.057	1,2
МПТ	МАКПЕТРОП АД	1.130.754.385	1.157.422.218	-2,3
КМБ	КОМЕРЦИЈАЛНА БАНКА	752.337.500	805.754.480	-6,6
	ВКУПНО	4.803.045.415	5.003.615.255	-4,0

ПАЗАР НА ПАРИ И КРАТКОРОЧНИ ХАРТИИ ОД ВРЕДНОСТ

Вкупниот реализиран промет во **јули 2003** година изнесува 1,2 милијарди денари што претставува намалување за 12,15% во однос на реализираниот промет во претходниот месец, аналогно на ова и просечниот дневен промет бележи пад и изнесува 52,3 милиони денари.

Во анализираниот период вкупната побарувачка на ликвидни средства изнесува 1,31 милијарда денари што изнесува пад за 159,7 милиони денари, односно за 10,83%. Исто така, и вкупната понуда на ликвидни средства во јули 2003 година е намалена за 12,64% во споредба со претходниот месец и истата изнесува 1,24 милијарди денари.

Од причини што во овој период намалена е понудата на ликвидни средства во однос на побарувачката, просечната пондерирана каматна стапка е, исто така, намалена и тоа за 0,39 процентни поени и изнесува 9,34%.

Истовремено, реализирани се вкупно 239 трансакции за период од 23 дена тргување.

Во периодот од февруари до јули 2003 година може да се забележи дека понудата за продажба, купување, како и реализацијата на пазарот на пари бележи континуирано намалување, споредено со истите месеци во 2002 година. Ова се должи на зголемената ликвидност на банките, што од друга страна може да значи намалена активност во однос на кредитирањето на стопанството. Зголемената ликвидност пак на банките се должи и на приливот кој го имаат банките од реализираните средства на граѓаните од старото девизно штедење и од обврзниците за денационализација.

Не може да се избегне и констатацијата дека зголемениот промет на пазарот на пари во 2002 во однос на 2003 година се должи и на тогашното не-

искуство на банките во реализирањето на платниот промет во земјата и планирањето на потребните парични сретства од причина што оваа функција комплетно ја преземаа од Заводот за платен промет на 31 декември, 2001 година. Веќе по две години, банките стекнаа искуство во работата со платниот промет во земјата и планирањето на секојдневните и месечните потреби од парични средства за негова реализација.

Во **август 2003** година пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност бележи намалена активност за еден и пол пати во споредба со јули 2003 година, која се манифестира преку намален вкупен промет на пари остварен меѓу деловните банки. Имено, вкупниот промет во овој период, реализиран на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност изнесува 476 милиони денари, и во однос на јули 2003 година намален е за 728 милиони денари, односно за 60,45%.

Просечната дневна реализација на пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во август, 2003 година изнесува 23,8 милиони денари и е намалена за 28,5 милиони денари во однос на претходниот месец.

Побарувачката на ликвидни средства во август 2003 година изнесува 497 милиони денари што претставува намалување за 817 милиони денари споредено со побарувачката на ликвидни средства во јули 2003 година, или изразено во проценти намалување за 62,2 % на вкупната побарувачка во однос на претходниот месец. Исто така и вкупната понуда на ликвидни средства на пазарот на пари овој месец исто така бележи намалување за 49,1% во однос на претходниот месец и истата изнесува 632,5 милиони денари.

Пазар на пари во 2002 и 2003 година (по месеци)

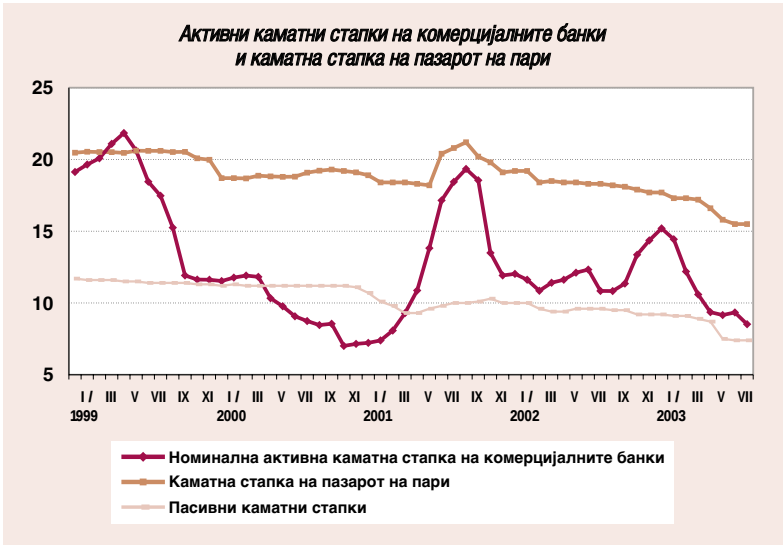
	I.02	II.02	III.02	IV.02	V.02	VI.02	VII.02	VIII.02
Вкупен промет (во милиони денари)	2,491	3,390	4,888	4,473	4,145	5,631	3,938	2,460
Каматна стапка (% на годишно ниво)	12.03	11.62	10.85	11.41	11.62	12.11	12.33	10.84

Извор: Народна банка на Република Македонија

Во август 2003 како резултат на значително намалената побарувачка на ликвидни средства на пазарот на пари, просечната пондерирана каматна стапка е намалена во однос на претходниот месец за 0,82 процентни поени и истата изнесува 8,5%.

Во анализираниот период реализирани се вкупно 84 трансакции за период од 20 ден, што претставува намалување за 82 трансакции во однос на јули, 2003 година.

Како и во претходните месеци и во август 2003 година понудата за продажба, купување, како и реализацијата на пазарот на пари бележи континуирано намалување, споредено со истите месеци во 2002 година. Ова се должи на зголемената ликвидност на банките. И во овој период банките имаат зголемен прилив како резултат на реализираните средства на граѓаните од старото девизно штедење и од обврзниците за денационализација.

Извор: Народна банка на Република Македонија

Извор: Народна банка на Република Македонија

IX.02	X.02	XI.02	XII.02	I.03	II.03	III.03	IV.03	V.02	VI.03	VII.03	VIII.03	IX.03
3,008	2,970	3,843	5,213	3,224	2,330	1,493	1,350	979	1,371	1,204	476	837
10.83	11.35	13.36	14.36	15.20	14.44	12.19	10.59	9.36	9.16	9.34	8.52	7.41

ДЕПОЗИТИ НА ФИЗИЧКИТЕ ЛИЦА ВО БАНКИТЕ И ШТЕДИЛНИЦИТЕ

Најнови законски измени во работењето на Фондот за осигурување на депозити

Според најновите измени во Законот за Фондот за осигурување на депозити Фондот наплатува премија од членките на Фондот по стапка најмногу до 0,7% годишно од вкупните депозити на физичките лица во секоја банка и штедилница. Ова значително намалување на максималната стапка на премија која ја наплатува Фондот за осигурување на депозити од 2,5% на 0,7% годишно од вкупните депозити кај банките и штедилниците, претставува растеретување за банките односно намалување на месечниот трошок за плаќање на премија во Фондот.

Нивото на средствата кое Фондот треба да го има на својата сметка исто така е намалено од 5% на 4% од вкупните депозити на физичките лица кај банките и штедилниците членки на Фондот. Новина во Законот за Фондот за осигурување на депозити претставува и можноста која му се дава на Управниот одбор на Фондот, да донесе одлука за престанок на обврската на банките и штедилниците за плаќање на премија во Фондот по достигнувањето на нивото на средствата на сметката на Фондот во висина од 4% од вкупните депозити кај банките и штедилниците. Ова ослободување на банките и штедилниците од плаќање на месечните премии во Фондот за осигурување на депозити ќе ги намали нивните трошоци и ќе придонесе за намалување на активните каматните стапки на банките.

Депозити на физичките лица во банките и штедилниците

Во **јули 2003** година депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците достигнаа вредност од 37,4 милијарди денари, односно 611,9 милиони евра, што претставува зголемување на вкупните депозити за 1,3% во однос на претходниот месец. Споредено со јули, 2002 година депозитите на граѓаните во јули оваа година се зголемени за 5,51 милијарда денари, односно за 17,3%.

При анализа на валутната структура на депозитите се забележува дека 30,54% од вкупните депозити се денарски, додека 69,46% се девизни депозити. Во однос на претходниот месец, во јули 2003 година застапеноста на денарските депозити е помала за 0,36 процентни поени за сметка на исто толкавото зголемување на застапеноста на девизните депозити во вкупните.

Од аспект на рочноста на депозитите може да констатираме дека во јули 2003 година, 56,71% од вкупните депозити претставуваат депозитите по видување, додека пак останатите 43,29% од вкупните депозити се орочени депозити. Споредено со јуни, во јули 2003 година зголемени се депозитите по видување за 0,24 процентни поени за сметка на намалувањето на орочените депозити.

Од своето постоење до сега, Фондот за осигурување на депозити има пресметано вкупна обврска за обесштетување на 2 банки и 2 штедилници во вредност од 109,28 милиони денари. Од оваа сума Фондот до сега исплатил 60,19 милиони денари односно 55,08% од вкупната обврска за обесштетување.

Во јули, 2003 година Фондот исплатил 55,24 милиони денари за обесштетување.

Во **август 2003** година депозитите на физичките лица кај банките и штедилниците достигнаа вредност од 37,8 милијарди денари, односно 618,2 милиони евра, што претставува зголемување на вкупните депозити кај банките и штедилниците за 1% во однос на претходниот месец. Споредено со август, 2002 година депозитите на граѓаните во август оваа година се зголемени за 5,44 милијарда денари, односно за 16,82 %.

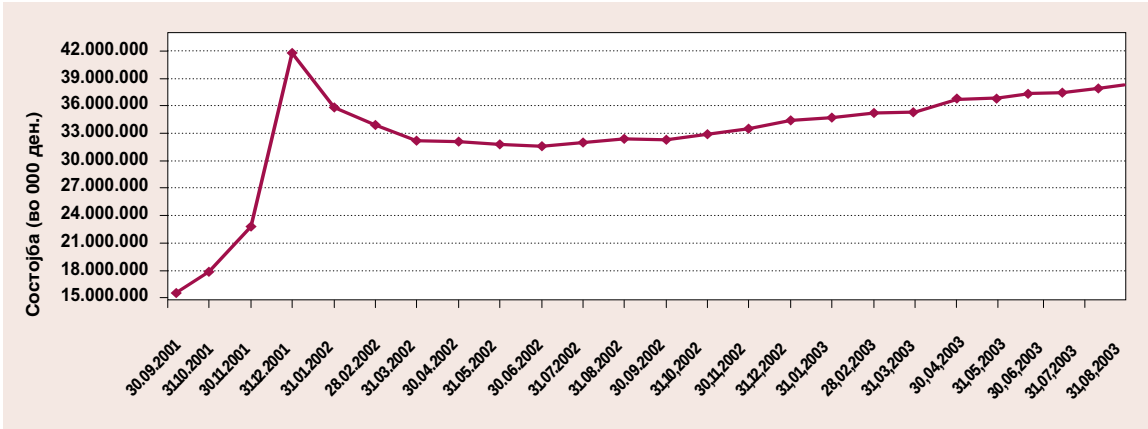
Трендот на зголемување на депозитите во банките и штедилниците продолжува и во овој месец како и во претходните месеци.

Од аспект на валутната структура на депозитите се забележува дека 29,91% од вкупните депозити

се денарски, додека 70,09% се девизни депозити, што претставува намалување на денарските депозити за 0,63 процентни поени во однос на претходниот месец за сметка на зголемувањето на учеството на девизните депозити.

Анализирајќи ја рочноста на депозитите во август 2003 година, се констатира дека 56,31% претставуваат депозити по видување, додека пак останатите 43,69% од вкупните депозити се орочени депозити. Споредено со јули, во август 2003 година депозитите по видување намалени се за 0,4 процентни поени за сметка на зголемувањето на орочените депозити.

Во август, 2003 година вкупните средства на Фондот изнесуваа 3,10% од вкупните депозити на физичките лица кај банките и штедилниците. Причина за намалувањето на средствата на сметката на Фондот од 3,16% од вкупните депозити во јули на 3,1% од вкупните депозити во август оваа година претставува исплатата на дел од пресметаната обврска за обесштетување. Така, од вкупната пресметана обврска за обесштетување во износ од 109,2 милиони денари, во месец август, 2003 година Фондот исплатил 33,9 милиони денари обесштетување, односно заклучно со овој месец Фондот исплатил 86,13% од вкупната пресметаната обврска за обесштетување.

Извор: Фонд за осигурување на депозитите на Република Македонија

КРЕДИТНИ ЛИНИИ ЗА МАЛИ И СРЕДНИ ПРЕТПРИЈАТИЈА

обезбедени и гарантирани од Владата на Република Македонија, состојба во мај 2003 година
(податоците се од информативен карактер, деталните услови се достапни за деловни банки)

Кредитна линија	Стоковна кредитна линија од Италија (за опрема од италијанско производство). Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на KfW од Германија. Банка агент - МБПР	Програма за кредитирање на развојот на МСП од страна на KfW од Германија. Банка агент - МБПР
Износ	50,000 - 2,000,000 €	50,000 - 400,000 €	10,000 - 150,000 €
Рок на враќање	7 години, со вклучен грејс период	5 години со вклучен грејс период	9 години со вклучен грејс период
Грејс период	до 1,5 години	до 1 година	до 2 години
Годишна каматна стапка	фиксна 7% годишно	Променлива, (зависи од шестмесечна ЕУРИБОР камата). Во моментот 11 % годишно.	фиксна 8% годишно
Обезбедување	хипотека, банкарска гаранција, депозити хартии од вредност	Хипотека, меници, залог на подвижни предмети, права и хартии од вредност, залог на недвижен имот	Хипотека на недвижен имот, задолжително со облигаторен однос или банкарска гаранција, депозит, хартии од вредност
Намена на кредититот	Средствата се одобруваат за профитабилни инвестициони проекти за приватни инвеститори	Модернизација и проширување на постоечки приватни МСП, и основање на нови. Минимум 70% од кредитот за основни средства. Максимум 30% од кредитот може да се користи за обртни средства.	Отпочнување со работа на нови трговски друштва, превземање на постоечки трговски друштва, активно партнерство на постоечки трговски друштва експанзија на постоечки трговски друштва не постари од 3 години
Целни групи	Сите МСП освен од дејностите: Е - Трговија, Ј - јавна управа, Задолжително социјална заштита, М - приватни домаќинства со вработени лица и Н - Екстериоризирани организации и тела	МСП кои се над 51 % во приватна сопственост.	Производни, услужни, градежни или аграрни МСП, над 51% приватни (трговијата е исклучена). Основаот мора да биде повратник од Германија, вратен по 01.01.1991 година
Степена на искористеност на средствата	Италија обезбеди 12,7 милиони € од кои остануваат за користење 9,3 милиони €. Искористени се 27%. Од наплатените ануитети ќе се креира револвинг фонд.	KfW од Германија обезбеди 15 милиони € од кои остануваат за користење 3 милиони €.	DEG од Германија и Министерството за финансии на Македонија обезбедија 10,2 милиони €, од кои остануваат за користење 9 милиони €.
Деловни банки кои нудат кредитот	Балканска банка Скопје, Експорт Импорт банка Скопје, Извозна и кредитна банка Скопје, Инвест банка Скопје, Комерцијална банка Скопје, Македонска банка Скопје, Охридска банка Скопје, Радобанк Скопје, Стопанска банка Скопје, Тетовска банка Битола, Тутунска банка Скопје	Балканска банка АД Скопје, Експорт импарт банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Македонска банка АД Скопје, Охридска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Стопанска банка АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Тетовска банка АД Тетово, Тутунска банка АД Скопје	Балканска банка АД Скопје, Експорт импарт банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Македонска банка АД Скопје, Охридска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Стопанска банка АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Тетовска банка АД Тетово, Тутунска банка АД Скопје
Забелешка	Еднократна провизија од 1,2% се плаќа за услугите на прокураторот		

Кредитна линија	Кредитирање на мали бизниси (микро и мали кредити)	Кредитирање на производство наменето за извоз, од средствата на Македонска банка за поддршка и развој	Кредити од кредитна линија од Меѓународна банка за обнова и развој (МБОР) за развој на приватниот сектор Револвинг фонд
Износ	50,000 - 15,000 € микро кредити, до 50,000 € мали кредити,	50,000 - 400,000 €	До 1.125.000 € за МСП до 75.000 € за индивидуални зем. производители
Рок на враќање	До 2 години	4 - 15 месеци (за извозни аранжмани)	од 1 до 10 години
Грејс период	До 3 месеци	/	до 3 години (за основни средства) до 2 години (за инд. зем. Производители)
Годишна каматна стапка	До 20% на годишно ниво за макро кредити, до 15% на годишно ниво за мали кредити	Фиксна 11% годишна	Променлива околу 7% (ПИБОР + 3% + банк. Трош.)
Обезбедување	Бланко меница со изјава заверена кај нотар, со најмалку 2 жиранти; бариран чек со изјава заверена кај нотар, меница и/или бариран чек од други бонитетни правни лица - гаранти; хипотека, рачна залога на подвижни предмети и права; депо на вредносни предмети и хартии од вредност; Граѓански чекови; друго по потреба, прифатливо за банката при проценување на кредитите се применува посебна кредитна технологија која е фокусирана на социо-економската состојба на претприемачот и неговиот бизнис, во однос на колатералот		Хипотека, залог
Намена на кредитит	Финансирање на основни средства (набавка на опрема, машини, алати, инсталации, градежно земјиште, реновирање и модернизација, финансирање на обртни средства (суровини, репроматеријали, трговска стока . . .)	Финансирање обртни средства за подготтовка на производство наменето за извоз	Набавка на нова опрема, тековни обртни средства, градежни работи, инжинеринг, консултантски услуги и лиценци. Трајни обртни средства
Целни групи	Приватни трговски друштва, поединци, индивидуални претприемачи, занаетчи, продавачи на пазар и самостојни вршители на дејност	Приватни трговски друштва кои имаат производство наменето за извоз	
Степен на искористеност на срствата	Кредитната банка за обнова KfW од Германија обезбеди 6,5 милиони €, од кои остануваат за користење 5,3 милиони €. Искористени се 18%. Од наплатените анuitети ќе се креира револвинг фонд	Македонска банка за поддршка на развојот обезбеди средства за оваа кредитна линија. Од нив досега се искористени 31,5 милиони €.	Револвинг фонд од 100% искористена кредитна линија од Меѓународна банка за обнова и развој
Деловни банки кои го нудат кредитот	Извозна и кредитна банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје,	Балканска банка АД Скопје, Експорт импорт банка АД Скопје, Извозна и кредитна банка АД Скопје, Инвест банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Македонска банка АД Скопје, Охридска банка АД Охрид, Радобанк АД Скопје, Стопанска банка АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Тетовска банка АД Тетово, Тутунска банка АД Скопје	Инвест банка АД Скопје, Охридска банка АД Охрид, Радо банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје
Забелешка		Сопствено учество 15%. Провизија на ангажирани средства 0,50% годишно на одобрениот а неискористен кредит	Сопствено учество 20% од прсметк. вред. на проектот. Провизија на ангажирани средства 0,75% на одобрениот а неискористен кредит

Кредитна линија	Кредити од кредитната линија на Меѓународен фонд за развој на земјоделството ИФАД 1, Мали и големи кредити за индивидуални земјоделци	Кредити од кредитната линија на Меѓународен фонд за развој на земјоделството ИФАД 1, Кредити за мали и средни претпријатија	Кредити од кредитната линија на Меѓународен фонд за развој на земјоделството ИФАД 2, Финансиски услуги во земјоделството
Износ	1,000 - 10,000\$ (мали) 1.000 - 30,000\$ (големи)	1,000 - 75,000\$	2,000\$ микро кредити, 25,000\$ за примарно земјоделско производство, 75,000\$ за преработка на земјоделски производи
Рок на враќање	Од 1 до 6 години, зависно од намената	Од 1 до 6 години, зависно од намената	
Грејс период	Од 3 месеци до 3 години, зависно од намената	Од 3 месеци до 3 години, зависно од намената	
Годишна каматна стапка	6% годишно	6% годишно	
Обезбедување	Хипотека во однос 2:1 (за мали кредити), Хипотека во однос 2:1 (за големи кредити), банкарски чекови, девизни средства, гаранција од ликвидна организација, банкарска гаранција, акцептивни налози од ликвидно претпријатие	Хипотека во однос 2:1, банкарски чекови, девизни средства, гаранција од ликвидна организација, банкарска гаранција, акцептивни налози од ликвидно претпријатие	
Намена на кредитит	1. Развој на сточарството, 2. Растително производство	1. Развој на мали претпријатија 2. Комерцијална трговија	Подобрување на животниот стандард на популацијата од целната група.
Целни групи	Индивидуални земјоделци од определени подрачја во источниот и југоисточниот дел на Македонија	Мали и средни претпријатија (на ниво на село)	Невработени лица од земјоделските неразвиени средини, сиромашни земјоделски домаќинства како и мали и средни претприемачи
Степен на искористеност на средствата	ИФАД обезбеди 6,7 милиони \$ од кои остануваат за користење 4,9 милиони \$. Искористени се 27%. Од вратените анuitети ќе се креира револвинг фонд	ИФАД обезбеди 6,7 милиони \$ од кои остануваат за користење 4,9 милиони \$. Искористени се 27%. Од вратените анuitети ќе се креира револвинг фонд	ИФАД обезбеди 7,5 милиони \$. Средствата досега не се користени. Од вратените анuitети ќе се креира револвинг фонд
Деловни банки кои го нудат кредитот	Инвестбанка А.Д. Скопје	Инвестбанка А.Д. Скопје	
Забелешка	Критериуми: инвестициона програма за големите кредити, задолжително учество од 30%, во опрема, згради и задолжително осигурување на стоката во осигурителна компанија и винулирање на Полисата во Банката не одобрува готовински средства, туку врши набавка за сметка на клиентот од добавувач кој го бира самиот клиент	Критериуми: инвестициона програма за големите кредити, задолжително учество од 30%, во опрема, згради и задолжително осигурување на стоката во осигурителна компанија и винулирање на Полисата во Банката не одобрува готовински средства, туку врши набавка за сметка на клиентот од добавувач кој го бира самиот клиент	Имплементација на оваа кредитна линија е во почетна фаза. Во тек е дефинирање на условите под кои ќе се доделуваат кредитите, како и избор на деловни банки

Кредитна линија	Поддршка на развој на мали и средни претпријатија од Владата на Холандија. Имплементатор - Македонската развојна фондација за пртпријатијата	Проект за развој на приватниот сектор на фондот за меѓународна соработка и развој од Тајван	Кредитна линија за креирање нови работни места во мали и средни претпријатија РЕВОЛВИНГ ФОНД
Износ	10,000 € за индивидуални земјоделци со 7,25% камата годишно; 17,000 € за микро претприемачи со 18% камата годишно; 50,000 € за мали претпријатија со 8 - 12% камата годишно	До 400,000\$ за мали и средни претпријатија до 200,000\$ за земјоделство	Нема лимит
Рок на враќање	Од 3,5 до 5 години	До 7 години за МСП до 5 години за земјоделство	Од 5 до 10 години
Грејс период	6 месеци - 1 година	1 - 3 години	1 - 3 години
Годишна каматна стапка	Од 7,25 % до 18%	ЛИБОР + 2,5%	Околу 9% (ЕУРИБОР + 5,3%)
Обезбедување	Согласно кредитната политика на деловните банки учеснички во реализација на кредитот	Хипотека на недвижен имот, залог на опрема	Хипотека, залог на опрема, други инструменти прифатливи за Банките
Намена на кредит	Поддршка на можностите за вработување и развој на микро и мали бизниси	Набавка на машини, опрема, градежни работи, други основни средства (освен стекнување на земја) набавка на сировини, репроматеријали (за мали и средни претпријатија), набавка на земјоделска механизација, основно стадо, оранжерии, подигање на насади, опрема, набавка на сировини, репромирајали (за кредити во областа на земјоделството)	Изградба / набавка на имот, набавка на машини и опрема, набавка на сировини и резервни делови Едукативен тренинг
Целни групи	Микро и мали претпријатија и индивидуални земјоделци		МСП од текстилна, кожна, прехранбена индустрија и други гранки, кои би овозможиле креирање нови работни места, освен примарно земјоделско производство
Степен на искористеност на средствата	Владата на Холандија обезбеди 7 милиони € од кои остануваат за користење 3,5 милиони €. Искористени се 50 %. Од пласираните средства се создава револвинг фонд кој обезбедува дополнителни средства.	фондот за меѓународна соработка и развој (ICDF) - Тајван ги обезбеди средствата за оваа кредитна линија, која е искористена 100%. Деловните банки од вратените ануитети создадоа револвинг фондови.	Средства од Банката за развој при Советот на Европа (ЦЕБ) во износ од 5 милиони € се 100% искористени. Од нив се создаде револвинг фонд кој продолжува да се користи под истите услови
Деловни банки кои го нудат кредитот	Тутунска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Штедилница Можности	Охридска банка АД Охрид, Стопанска банка АД Скопје, Тутунска банка АД Скопје, Радобанк АД Скопје, Стопанска банка АД Битола, Охридска банка АД Охрид, Македонска банка АД Скопје	Охридска банка АД Охрид, Стопанска банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје,
Забелешка			Средствата не може да се користат за проекти од земјоделството, освен за преработка и доработка на земјоделски производи

Кредитна линија	АПЕКС глобален заем од Европската Инвестициона банка	Кредитна програма за мали претпријатија од ФАРЕ/НЕПА	Макро - Кредитна линија за мали претпријатија од CARDS - EU
Износ	20,000 € до 12,500,000 €	До 1.800.000 МКД	До 30.000 ЕВРА
Рок на враќање	Од 5 до 7 години	Од 3 до 5 години	До 5 години
Грејс период	1 година	До 6 месеци	До 6 месеци
Годишна каматна стапка	Околу 8% или 9% (преку МБПР)	Не пониска од 10%	До 10%
Обезбедување	Согласно кредитната политика на деловните банки учеснички во реализација на кредитот	Бланко меница со менична изјава заверена кај нотар, барирен чек со изјава заверена кај нотар, хипотека на недвижен имот минимум 130% од износот на кредитот, депонирање на вредносни предмети и хартии од вредност и др.	Бланко меница со менична изјава заверена кај нотар, барирен чек со изјава заверена кај нотар, меница и/или барирен чек од други бонитетни правни лица - гаранتي, хипотека минимум 130% од износот на кредитот, депонирање на вредносни предмети и хартии од вредност, банкарска гаранција. Самиот ФАРЕ фонд обезбедува гарантен фонд за обезбедување на колатерала.
Намена на кредитит	Основни средства и зголемување на постојаниот обртен капитал поврзан со проектот	Купување на опрема или машини. Долгорочно финансирање на нови проекти. Со одобрение на НЕПА банката може да дозволи најмногу 10% од вкупно одобриениот кредит да биде наменет за обртен капитал.	Купување на опрема или машини. Долгорочно финансирање на нови проекти. 20% од вкупно одобриениот кредит може да биде наменет за обртен капитал.
Целни групи	Мали и средни претпријатија од сите производни дејности	Правни лица кои вработуваат најмногу 20 лица. Бизнисот да е започнат најмногу пред 5 години и најмалку 51% од главнината да е во приватна сопственост	Правни лица кои вработуваат најмногу 20 лица. Бизнисот да е започнат најмногу пред 5 години и најмалку 51% од главнината да е во приватна сопственост
Степен на искористеност на средствата	Европска инвестициона банка обезбеди 20 милиони € од кои остануваат за користење 18, милиони €. Искористени се 6%. Од вратените ануитети ќе се креира револвинг фонд	Средствата од овој ФАРЕ - НЕПА аранжман досега не се користени, бидејќи проектот не започнал со реализација	Средствата од CARDS - EU за овој проект досега не се користени, бидејќи проектот не започнал со реализација
Деловни банки кои го нудат кредитот	Комерцијална банка АД Скопје, Стопанска банка АД Скопје, Македонска банка за поддршка на развојот АД Скопје	Извозна кредитна банка АД Скопје, Комерцијална банка АД Скопје, Комерцијално инвестициона банка АД Куманово, Охридска банка АД Охрид, Стопанска банка АД Битола, Тутунска банка АД Скопје	Потребна е да се изврши селекција на деловни банки
Забелешка		Надомест на трошоци 1% еднократно. Реализацијата на кредитната линија не е започната	70% од пласманот го носи самиот фонд ФАРЕ, а 30% деловните банки. 20% од вкупните средства претставуваат сопствен гарантен фонд на ФАРЕ

Кредитна линија	Помош од Јапонија за поддршка на платниот биланс (Одлука од Сл. в. 36/2002				Репласирање на средства од компензациони фондови од странска помош (Одлука од Сл. в.51/2001		
Износ	6.000.000 ¥ до 30.000.000 ¥				Износот не е дефиниран, а се финансира најмногу до 50% од вредноста на конкретниот проект		
	Суровини	Резервни делови	Опрема		Краткорочни кредити	Долгорочни кредити	
Рок на враќање	9 месеци	1 година	До март 2005		9 месеци	5 години	
Грејс период	3 месеци	6 месеци	6 месеци		3 месеци	1 година	
Годишна каматна стапка	0 %	0 %	0 %		3%	3%	
Обезбедување	Банкарска гаранција	Банкарска гаранција	Хипотека во висина 2:1		Банкарска гаранција	Хипотека во висина од 2:1	
Намена на кредитот	Според листа објавена во одлуката				Суровини	Инвестициони проекти	
Целни групи	Сите стопански субјекти кои ги исполнуваат критериумите од одлуката				МСП од областа на стопанството		
Извор на средства	Владата на Јапонија обезбеди 300.000.000 ¥. Од отплатените средства се креира Компензационен фонд од Јапонија				Отплатени средства од странски помошти кои генерираат компензациони фондови. Во моментот нераспределени се 35.000.000 долари		
Институција која ги нуди кредитите	Министерство за финансии - Одделение за компензациони фондови				Министерство за финансии - Одделение за компензациони фондови		
Забелешка	Селекција на пријавените проекти врши Комисијата за менаџмент со компензациони фондови, формирана од Владата. Набавки и исплати на добавувачите се врши со посредство на реномирана странска фирма според меѓународните стандарди за набавка				Селекција на пријавените проекти врши Комисијата за менаџмент со компензациони фондови, формирана од Владата. Набавки и исплати на добавувачите врши Одделението за компензациони фондови		

ФАКТИ ЗА ПРИВАТИЗАЦИЈА

СОСТОЈБА 30 СЕПТЕМВРИ 2003 ГОДИНА

СОСТОЈБА НА ПОЧЕТОК НА ПРИВАТИЗАЦИЈАТА

Сектор	Бр. на претпр.	Бр. на вработ.	Вредност (ЕУР)
Индустрија	403	149,174	1,101,109,147
Градежништво	117	33,499	118,205,995
Трговија	385	20,773	252,619,574
Транспорт и сообраќај	63	12,080	67,505,331
Финансии и услуги	120	4,417	26,247,146
Занаетчиство	58	3,017	9,376,752
Угостителство и туризам	70	5,890	111,824,957
ВКУПНО	1,216	228,850	1,686,888,902

Извор: Изработено врз основа на завршни сметки од претпријатијата (според ЗПП) со состојба 31/12/1994

ПРИВАТИЗАЦИЈА ВО ТЕК ДО 30/9/2003

Сектор	Бр. на претпр.	Бр. на вработ.	Вредност (ЕУР)
Индустрија	24	4,385	16,328,442
Земјоделе	15	1,160	10,226,993
Градежништво	5	133	4,750,073
Трговија	22	2,975	6,724,464
Транспорт и сообраќај	1	43	484,391
Финансии и услуги	10	167	522,614
Занаетчиство	1	75	184,065
Угостителство и туризам	3	202	1,703,927
ВКУПНО	81	9,140	40,924,969

ЗАВРШЕНА ПРИВАТИЗАЦИЈА ДО 30/9/2003

Сектор	Бр. на претпр.	Бр. на вработ.	Вредност (ЕУР)
Индустрија	494	137,835	1,473,236,647
Земјоделе	428	20,521	201,173,821
Градежништво	123	31,890	120,125,089
Трговија	353	17,687	256,671,690
Транспорт и сообраќај	52	7,260	40,260,965
Финансии и услуги	115	7,340	115,058,342
Занаетчиство	55	2,914	24,639,230
Угостителство и туризам	63	4,281	93,728,168
ВКУПНО	1,683	229,728	2,324,893,952

ПРИВАТИЗАЦИЈА ВО ТЕК - БРОЈ НА ПРЕТПРИЈАТИЈА ПО СЕКТОРИ

Сектор	Приватизирани	Во процес
Индустрија	494	24
Земјоделе	428	15
Градежништво	123	5
Трговија	353	22
Транспорт и сообраќај	52	1
Финансии и услуги	115	10
Занаетчиство	55	1
Туризам	63	3
ВКУПНО	1,683	81

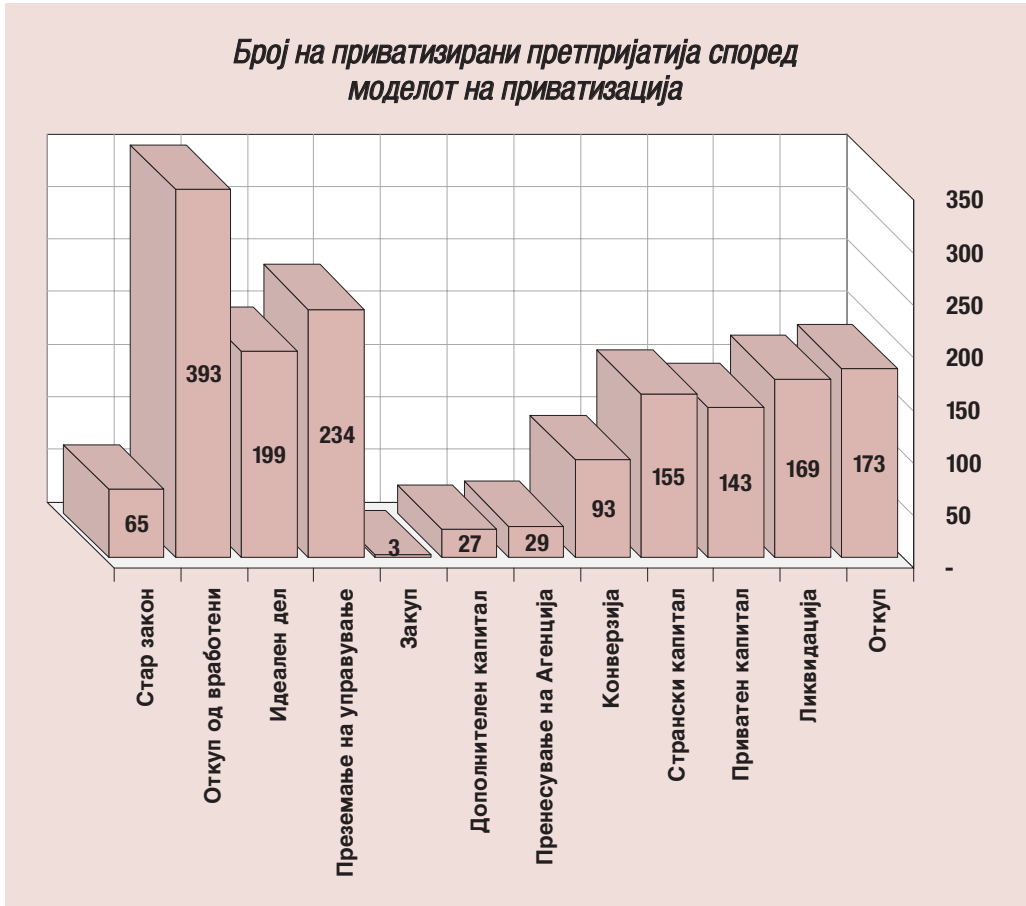
Приватизација во тек - број на претпријатија по сектори

Приватизација - тековна состојба

ПРИВАТИЗАЦИЈА - ТЕКОВНА СОСТОЈБА		(ЕУР)
Сектор	Приватизирани	Во процес
Индустрија	1,473,236,647	16,328,442
Земјоделеие	201,173,821	10,226,993
Градежништво	120,125,089	4,750,073
Трговија	256,671,690	6,724,464
Транспорт и сообраќај	40,260,965	484,391
Финансии и услуги	115,058,342	522,614
Занаетчиство	24,639,230	184,065
Туризам	93,728,168	1,703,927
ВКУПНО	2,324,893,952	40,924,969

ВРАБОТЕНИ ВО ПРИВАТИЗИРАНИТЕ ПРЕТПРИЈАТИЈА СПОРЕД МОДЕЛОТ НА ПРИВАТИЗАЦИЈА			
Модел	Претпријатија	Вработени	Вредност (ЕУР)
Стар закон	65	11,522	58,528,096
Откуп на вработени	393	16,855	76,965,175
Идеален дел	199	25,897	326,118,176
Преземање на управување	234	71,075	707,681,194
Закуп	3	-	595,839
Дополнителен капитал	27	7,620	96,739,753
Пренесување на Агенција	29	14,962	145,654,379
Конверзија	93	23,842	327,086,749
Странски капитал	155	1,843	25,257,846
Приватен капитал	143	4,854	34,428,177
Ликвидација	169	1,089	58,138
Откуп	179	50,169	528,780,429
ВКУПНО	1,683	229,728	2,324,893,951

КРАТКИ ВЕСТИ

Република Македонија ќе добие нови 23 милиони евра од Холандија

Кралството Холандија во идната година ќе и додели на Република Македонија нови 23 милиони евра како билатерална помош, од кои 17 милиони евра ќе бидат наменети за платно-билансна поддршка и 6 милиони евра за финансирање на специфични програми за добро управување и развој на приватниот сектор. Ваквата изјава дојде од страна на холандската министерка за развојна соработка, Агнес ван Арден, на билатералната средба во Дубаи, Обединети Арапски Емирати, каде што се одржа 57-то годишно Собрание на Светската банка и на ММФ. На состанокот беа отворени теми за актуелната економска и политичка состојба во земјава, како и за досегашното извршување на аранжманот со ММФ. Ван Арден изрази задоволство од успешната соработка, како и подготвеност Холандија да ја продолжи политиката на поддршка на развојот на Македонија, како и на другите земји од Холандската конституенца за што е потребно и формално одобрување од парламентот. Притоа, беше истакната важноста од унапредување на регионалниот развој и соработката на Балканот.

Министерот за финансии, г-дин Петар Гошев, и Гувернерот на Народната банка, г-дин Љубе Трпески, учествуваа и на редовниот состанок на Холандската конституенца, каде што членува и Македонија. На состанокот беа усогласени ставовите на членките на конституенцата околу идниот ангажман и активности на Комитетот за развој на Светската Банка и на Меѓународниот монетарен финансиски комитет на ММФ.

Бордот на директори на СБ официјално ја одобри Стратегијата за помош на нашата држава

Новата стратегија за помош на Македонија беше и официјално одобрена од Бордот на директори

на Светската банка во Вашингтон. Стратегијата во земјава ќе се имплементира во периодот од 2004 до 2006 година. Таа е основниот документ на СБ и претставува работен план на нејзините активности во земјава, а ги содржи структурните и инвестиционите заеми, економските и секторските студии, како и техничката помош која ја дава банката.

Инаку, во СБ констатираат дека и покрај кризите во 1999 и 2001 година, постигнат е напредок во економските реформи, здравството и финансискиот систем, и до некоја мерка во управувањето со јавните средства. Но, како главни економски предизвици за во иднина остануваат натамошно подобрување на управувањето со јавниот сектор, особено зајакнување на транспарентноста и ефикасноста на јавните трошоци и професионализација на јавната администрација, како и подобрување на инвестициската клима со цел поголемо привлекување на домашни и странски инвестиции.

Со Стратегијата ќе се финансираат проекти во вкупна вредност од 165 милиони долари. "Македонија сега има можност да тргне по патот на поинтензивен економски раст и надминување на сиромаштијата, со што ќе се подобри квалите-

тот на живеењето на нејзините жители”, изјави Орсалија Калансупулос, директор во Светска банка за Македонија. Според неа, новата Стратегија е израз на довербата што Светска банка ја има во економскиот напредок на нашата држава. Инаку, една од целите на помошта на Светската банка во Стратегијата е нова промоција на ефикасно управување со јавните ресурси, справување со корупцијата и поддршка на процесот на децентрализација. Меѓу задачите на Стратегијата се наведува и градење на човечкиот капитал и заштита на најранливите категории граѓани.

Цената на Никелот ја надмина границата од 10.000 САД долари за тон

Во септември 2003 година, цената на никелот на Лондонската берза порасна на 10.250 САД долари за тон, што претставува рекордна цена во последната деценија. Ваквото движење е резултат на зголемената побарувачка на речиси сите метали на светските берзи и со оглед на досегашниот развој на настаните, цената на никелот најверојатно, континуирано ќе расте и во наредниот период. На тој начин, “ФЕНИ-индустри”, по неговата приватизација стана мошне рентабилен и профитабилен металургиски капацитет. Во минатиот месец беа произведени над 500 тони никел, количини кои речиси никогаш не беа постигнати пред продажбата на ФЕНИ на реномираниот француски конзорциум СЦММ. Одличните перформанси се резултат, пред се на зголемената работна дисциплина во сите сегменти на производниот процес, како и на успешното раководење на менаџерскиот тим составен од искусни и докажани поранешни инженери на ФЕНИ.

Државата ќе емитува краткорочни хартии од вредност

Со Стратегијата за развој на пазарот на државни хартии од вредност, се предвидува, почнувајќи од 1 јануари идната година, државата да почне со редовно емитување на свои краткорочни хартии од вредност. Според министерот за финансии,

м-р Петар Гошев, една од главните причини поради кои се планира овој вид задолжување на државата, е можноста полесно да се премостат ликвидносните проблеми на Буџетот, кои се јавуваат затоа што периодот на пристигнување на приливите, односно приходите во државната каса, не се совпаѓа секогаш со тајмингот на нивното трошење. Државните обврзници кои во моментот се издаваат, не можат да се користат за управување со буџетската ликвидност. Такви се обврзниците за старото девизно штедење, за денационализацијата, за санација на Стопанска банка и слично, кои според Гошев се инцидентни и наменски, односно се користат само за строго одредени цели. Од тие причини, финансискиот пазар во моментот е сиромашен, а ќе биде збогатен токму со новите државни хартии од вредност. Тие ќе претставуваат дополнителна можност и за вложување на институционалните инвеститори кои би дошле во земјата. Друга причина е што во моментот, во вкупниот јавен долг на државава доминантно учество има надворешниот долг, односно обврските во странска валута, што носи ризик врз платниот биланс. Затоа, целта е со овие хартии да се промени оваа неповолна структура, односно да се зголеми учеството на домашниот долг за сметка на намалување на надворешните обврски. На стартот ќе се издаваат државни хартии со рок од три месеци, кои ќе гласат на домашна валута, а продолжувањето на рокот ќе оди постепено. Каматните стапки ќе се формираат на пазарна и конкурентна основа. Засега предност се дава на аукциската продажба, а на почетокот се очекува банките да бидат главни купувачи на државните хартии, кои ќе имаат директно учество на овие аукции, а останатите учесници ќе можат да поднесуваат понуди за купување преку банките. Се смета дека принципот на пазар преку шалтер ќе обезбеди поголема конкурентност. Агент на државата во емисијата на овие хартии ќе биде НБМ.

Продадени седум од 24 загубари од ФЕСАП 2-аранжманот

Според оценката на Министерство за економија, темпото со кое во изминатиот период од годинава се одвива продажбата на 24-те претпријатија-загубари опфатени со ФЕСАП 2-аранжманот, е задоволително. Оттука, Владата е оптимист дека до крајот на 2003 година загубарите конечно ќе ги симне од дневен ред, со што ќе биде исполнет условот за повлекување на третата транша од ФЕСАП 2-аранжманот од 20 милиони долари и веќе во идната година ќе се стартува порелаксирано кон решавањето на другите приоритетни економски проблеми во државава.

Според сегашната ситуација, реализирана е продажбата на осум претпријатија, во тек е тендерската продажба за две претпријатија, додека за остатокот од загубарите ќе бидат распишани јавни тендери во септември и октомври. Притоа, најголем интерес имаше за текстилните фирми, кои и најбрзо се продадоа, поради евтината работна сила и обезбеденото лон-производство. Од текстилните загубари продадени се "Астибо", дел од "Отекс", за што двапати беше распишан тендер и моментно трае продажбата на производствената целина, потоа "Македонка ткаенини" и "Нокатекс". Продадени се и гостиварска "Силика" потоа пет производствени целини на "Годел" и магацинскиот простор на "Хемтекс", продажба што треба да ја верификува одборот на доверителите, додека во тек е тендерската понуда за "Македонка предилница", за што интерес пројавиле повеќе домашни компании, како и за "МЗТ Фам".

Во наредниот период треба да се распише тендер за скопска "Техника", на уште 10 производствени целини на "Годел", потоа на "Нова Македонија", "Микрон", рудниците "МХК Злетово", "Тораница" и "Саса", како и да се повторат тендери за продажба на велешка "Порцеланка" и "Газела", каде што се чека судска разврска.

Од листата на овие загубари, кои се продаваат без почетна цена и без обврска за вработување, има и такви за кои не е пројавен интерес на неколкуте објавени тендери, како што се битолски "Фринко" и "Руен" од Кочани. Конечната судбина за овие и евентуално за другите фирми кои нема да се купат, според Министерството за економија, ќе се знае на крајот на годинава, кога Владата ќе одлучи дали ќе ги прогласи за слободни економски зони или нивните објекти ќе ги даде под закуп.

Македонија и Јапонија разменија ноти за кредитот за "Злетовица"

Македонскиот министер за финансии Петар Гошев и шефот на јапонската дипломатија Јорико Кавагучи во Токио во присуство на претседателот Борис Трајковски, разменија ноти за кредитот што го одобри Владата на Јапонија за изградба на повеќенаменскиот хидросистем "Злетовица"

Станува збор за кредит од 85 милиони долари со кој треба да се изгради најголем дел од системот Злетовица, преку кој треба да се обезбеди подобро водоснабдување, развој на земјоделството, подинамичен социјален и економски напредок на општините штип, Пробиштип, Злетово, Карбинци, Свети Николе, Лозово и Кратово.

Предвидено е изградба на системот, вреден околу 120 милиони долари, да се изведува етапно во наредните седум години.

Ова е прв кредит што Јапонија и го доделува на Македонија за развојни цели. Досега јапонската помош главно беше наменета за поддршка на платниот биланс, за потребите на примарната здравствена заштита, за помош на земјоделството и во областа на културата. Вкупната помош што Јапонија и ја додели на Македонија од воспоставувањето на дипломатските односи во 1994 година изнесува стотина милиони долари.

Извозот на Алкалоид во Русија осигурен преку МБПР

Фармацевтско хемиската компанија Алкалоид и Македонската банка за поддршка на развојот (МБПР) на 3 октомври потпишаа договор за осигурување на извозот на Алкалоид во Руската Федерација. Максималната изложеност изнесува 760.000 долари, а времетраењето на договорот е една година. Со овој договор, Алкалоид се осигурува од евентуалните загуби кои би можеле да произлезат од несолвентноста на странскиот партнер. Со тоа се зацврстува пазарната позиција на Алкалоид во Руската Федерација.

"Договорот преставува пример како треба да соработуваат банкарскиот и деловниот сектор во насока на зголемување и поттикнување на македонскиот извоз", велат во Алкалоид.

Со договорот исто така се отвора и можност за осигурување на извозните побарувања на македонските извозници во Руската Федерација, кои МБПР ги реосигурува во најголемата руска осигурителна куќа Ингострах.

Техничка мисија на ММФ во посета на Македонија

Во септември, во Република Македонија престојуваше техничката мисија на Меѓународниот монетарен фонд за фискална децентрализација. Членовите на мисијата на ММФ одржаа состанок со министерот за финансии, г-дин Петар Гошев. На состанокот, според Министерството за финансии, се разговараше за досегашните активности поврзани со процесот на фискалната децентрализација со посебен осврт на реализацијата на пилот-проектот за администрирање на даноците и таксите на локално ниво, како дел од фазата "нула" во овој процес. За време на престојот, мисијата на ММФ оствари средби и со претставници на ресорните министерства и на други институции вклучени во процесот на изготвување на законот за финансирање на единиците на локалната самоуправа.

Донација од 12,5 милиони франци за ЕСМ

Швајцарската влада додели 12,5 милиони франци (7,5 милиони евра) за зголемување на ефикасноста во дистрибутивната дејност на ЕСМ.

Помошта се состои од опрема и едукација, при што, меѓу другото, ќе бидат испорачани и 7.000 броила (во вредност од седум милиони франци). Од нив, 530 ќе бидат искористени за интерконекциски мерења на нашите производствени капацитети, како и за големите индустриски капацитети кои влегуваат во категоријата директни потрошувачи. Ова е мошне важно во поглед разграничувањето меѓу производството и дистрибуцијата, како дел од планираните активности за финансиско раздвојување меѓу двете дејности, односно дел од предвидената реорганизација на компанијата. Другите броила, пак, кои се дигитални и со висока точност, ќе бидат наменети за помалите индустриски капацитети. Со ова ќе се добие комплетно нов интегриран систем за мерење, со што ќе се намалат и загубите. Покрај броилата, ќе биде добиена и друга значајна опрема која ќе биде имплементирана до крајот на 2005 година.

Кредити за мали бизниси во висина од 10 до 75 илјади евра

Македонската развојна фондација за претпријатија (МРФП), потпиша договори со Извозно-кредитна банка, Стопанска банка-Битола, Тутунска банка и штедилницата “Можности”, преку кои ќе се реализираат заемите од оваа фондација. Фондот за заеми на МРФП за 2002-2006 година, со потпишувањето на договорот за негово финансирање со владата на Холандија, се зголеμουва за дополнителни 4,9 милиони евра.

МРФП има развиено три типа кредити. Првата група е за индивидуални земјоделци со помалку од 10 хектари земјиште, трговци-поединци и микрофирми со помалку од пет вработени. Нивниот износ е најмногу до 10.000 евра по корисник, а периодот на враќање е пет години, вклучувајќи и грејс период од една година. Вториот тип се кредити за мали претпријатија од четири до 20 вработени, со износи од 15.000 до 75.000 евра, и рок на враќање од пет години со грејс-период од една година. Третиот вид на кредити е наменет за микро претпријатија со најмногу

три вработени, а нивниот износ е до 15.000 евра. Периодот на враќање е три години со грејс-период од шест месеци.

Собранието го усвои ребалансот на буџетот

Пратениците го изгласаа ребалансот на буџетот според кој приходите ќе изнесуваат 55,79 милијарди денари или 560 милиони повеќе од претходно, а расходите ќе се намалат за 100 милиони денари и ќе изнесуваат 59,2 милијарди денари.

Дефицитот се предвидува да биде 3,4 милијарди денари или 1,4% од БДП. Според Министерството за финансии, Петар Гошев вака корегираниот буџет е усогласен со ММФ и не-

ма да предизвика нарушување на макроекономската стабилност, разговорување на инфлацијата и притисок врз курсот и девизните резерви, а ќе продолжи намалувањето на јавната потрошувачка која ќе овозможи надворешниот долг да не биде повисок од 40% од БДП.

Тутунска банка прогласена за банка на годината

Тутунска банка од Скопје е годинашниот добитник на престижната награда Банка на годината за 2003 година во Македонија од реномираното интернационално списание за банкарство "The Banker". Станува збор за традиционална награда која ја доделува ова списание од групата "Финанциал тимес", на најдобрите банки од 145 земји во светот. Свечената церемонија на доделување на наградите се одржа завчера во Лондон, Велика Британија.

Како што нагласуваат од Тутунска банка, финалната одлука на експертскиот тим на "The Banker" се базира на многубројни релевантни критериуми за перформансите од работењето на оваа банкарска институција. Покрај позитивните показатели кои се однесуваат на основните податоци и резултати, во критериумите се вклучени и порастот на банката, примената на современа технологија, посебните достигнувања во текот на минатата година, како и севкупната стратегија на оваа банка. Во изминатите две години, оваа престижна награда ја добиваше Комерцијална банка АД Скопје.

Македонски претприемачи на Саемот за мало стопанство во Словенија

Националната агенција за развој на мали и средни претпријатија - НЕПА, во соработка со Центарот за развој на мало стопанство (ПЦМГ) од Љубљана и мрежата на словенечките евроинфоцентри, Занаетчиската комора на Словенија, Стопанската комора на Словенија и меѓународ-

ните партнери, организира бизнис-средби за компании преку проектот "Развој на претприемаштвото и на малите и средни претпријатија во Југоисточна Европа".

Бизнис-средбите ќе се одржат во рамките на Меѓународниот саем за мало стопанство во Целје, во средината на септември. На овој настан учество ќе земат на 250 компании од Австрија, Босна и Херцеговина, Хрватска, Унгарија, Италија, Македонија, Србија и Црна Гора и од Косово при што се организирани над 400 бизнис-средби. Од Македонија ќе бидат присутни 12 компании на кои им се организирани над 50 средби со претприемачите од регионот.

Про Бизнис банк го менува името во Про Кредит Банка

Народната банка на Република Македонија во почетокот на септември издаде согласност за измена на името на новата банка за микрокредитирање од ПроБизнис во ПроКредит банк. Акционерите на Банката на вонредното генерално Собрание на акционери ја одобриле промената на името со образложение дека на тој начин ќе се унифицира нивната мрежа од 10 специјализирани банки за микрофинансирање низ Југоисточна Европа под едно исто име и лого.

ПроКредит банк официјално почна да работи во Македонија во почетокот на јули годинава. Брзата и едноставната процедура за добивање на кредит и релативно повољните услови на кредитирање се главните причини за успешниот старт на Банката која се очекува да го "размрда" македонскиот банкарски систем.

**Од Струмичкиот регион
извезени над 40.000 тони
земјоделски производи**

Според првичните податоци, од почетокот на откупно-извозната сезона, односно од 1 април па до средината на Септември, преку царинскиот терминал во Струмица на странските пазари се извезени над 40.000 тони градинарски производи. Според податоците од подрачната единица на Министерството за земјоделство шумарство и водостопанство, најголем извоз од 13.100 тони е регистриран кај лубениците, а следуваат зелката со 7.400 тони, доматиите 7.300, краставиците 6.800, пиперката 2.300 тони и нешто помали количества на компири и грозје. Според проценките, извозот на земјоделски производи

најверојатно е двојно поголем, пред се бидејќи во подрачната единица на ресорното Министерство нема податоци за откуп реализиран преку пазарот на големо, а помали количества се извезени и преку другите терминали во земјата. Најголем дел од извозот е реализиран во републиките од поранешната СФРЈ: Босна и Херцеговина, Хрватска, Србија и Црна Гора, нешто помалку во Словенија, како и во Грција, Романија, Чешка, Бугарија, Албанија и во Белорусија.

РАСТОТ ВО ЕВРОПА И АМЕРИКА - ЖЕЛКАТА И ЗАЈАКОТ

Слабиот европски раст, не е разочарување само за Европа бидејќи постојаниот јаз во растот меѓу САД и поголемиот дел од светот би можел да биде проблем за целата глобална економија

Кон крајот на 1990-те години "Економист" ја опишуваше американската економија како зајак, додека економиите од еврообласта претставуваа желка. Сметавме дека американското брзо темпо на раст е прекумерно поради големиот економски и финансиски "балон". Кога "балонот" пукна, очекувавме американската економија нагло да забави, додека европската желка која полека се влечеше и за чија економија се чинеше дека е релативно слободна од финансиските нерамнотежи кои се натрупаа во САД, ќе започне да влече напред. И навистина, американската економија нагло се забави, а еврообласта навистина кратко време забележа побрз раст во 2001 година, но оттогаш, зајакот повторно дојде во водство. Слабиот европски раст, притоа, не е разочарување само за Европа бидејќи постојаниот јаз во растот меѓу САД и поголемиот дел од светот би можел да биде проблем за целата глобална економија.

Оваа година, јазот во стапките на раст меѓу САД и еврообласта уште повеќе се прошири. Германија, Италија и Холандија се наоѓаат во рецесија, додека производството во еврообласта како целина, стагнираше во вториот квартал. Навистина, еврообласта сега изгледа уште "поболеежливо" од Јапонија, каде што годишниот пораст на БДП изнесуваше 2,3% во вториот квартал. Сепак, повеќето прогнозери с уште очекуваат јапонската економија да порасне за помалку од 1,5% во текот на следниве неколку години. Според тоа, САД и понатаму се главен двигател на светската економија, иако и американската економија не е во најдобра состојба. Голем дел од нејзиниот пораст од 2,4% во вториот квартал е резултат на наглото зголемување на расходите

за одбрана за време на војната со Ирак, додека вработеноста продолжи да се намалува. Од друга страна, неодамнешното намалување на даноците сигурно ќе го поттикне растот во втората половина од оваа година, поради што голем дел од прогнозите очекуваат, во текот на следните неколку години, американската економија да ги надмине економиите во евро зоната и во Јапонија.

Со оглед на фактот дека "балонот" создаде помалку "вишоци" во Европа отколку во САД (како на пример, презадолженоста на домаќинствата), побавниот раст во евро зоната секако е изнена-

Ценовни разлики во Европа - една валута, но многу цени

Шише виски чини речиси 80% повеќе во Амстердам отколку во Рим. Сепак, Италијанците треба да размислат пред да почнат да слават: пакетче "Нурофен" за ублажување на мамурлукот е 70% поскапо отколку во Амстердам.

Една од основните цели при создавањето на еврото во 1999 година беше поттикнување на ценовната конвергенција, олеснувајќи ја на тој начин споредбата на цените во различни земји. што се однесува до Интернетот, (друг инструмент за воедначување на цените), фактите не се секогаш во согласност со очекувањата. Иако ценовните разлики се намалија во првите три години од воведувањето на еврото, годишната анкета на Dresdner Kleinwort Wasserstein (DKW) утврди дека во последните две години конвергенција речиси не постои.

Во анкетата, со која се опфатени шесте најголеми земји во евро зоната, користени се заштитени (брендирани) производи, со цел да се овозможат споредби меѓу слични производи се. Така, трошоците за вкупната потрошувачка кошница се најниски во Мадрид, 10% помалку во споредба со Париз, најскапиот град. Поединечните цени се разликуваат многу повеќе. Пелените "Памперс" чинат 56% повеќе во Брисел отколку во Франкфурт. Еден билет за кино чини 170% повеќе во Брисел отколку во Мадрид. Од друга страна, доколку сакате да купите "Левис" џинс, вашето место е Брисел, каде овој производ е 43% поевтин во однос на Париз.

Купување наоколу

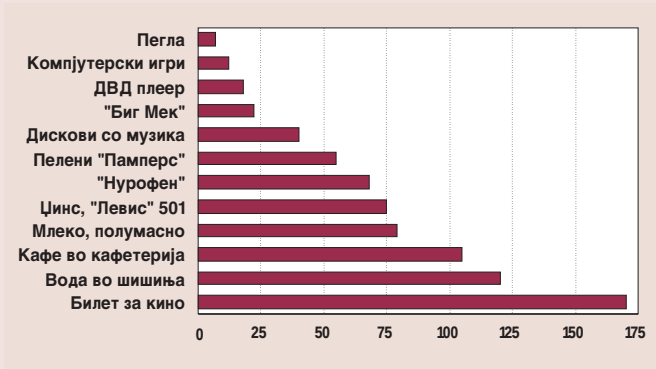
Најголеми ценовни разлики се присутни кај услугите. Електронските стоки, како што се на пример

пеглите и телевизорите, лесно се пренесуваат преку граница па оттука истите имаат и најмал распон во цените. Еврото треба да ја поттикне конвергенција на цените не толку поради тоа што потрошувачите купуваат преку граница, туку бидејќи поголемата транспарентност во цените ги поттикнува трговците на големо да ја искористат предноста на ценовните разлики.

Се поставува прашањето, зошто цените толку многу варираат? Постојат барем три причини за тоа: 1/ различните даночни стапки, посебно за алкохолот; 2/ различните национални вкусови (на пример, водата во шишиња претставува основен производ во некои земји, додека луксуз во други); и 3/ разлики во пазарната структура. Голема пречка претставува и непостоењето на големи паневропски трговци на големо или мало, како што е случајот со "Wal-Mart" во САД. Според Лео Дојл, економист во DKW, дисперзијата на цени во рамките на евро зоната с уште е речиси двапати поголема во споредба со САД. Оттука, логичен е заклучокот дека с уште постои голем простор за понатамошна конвергенција на цените на стоките - што од своја страна, имплицира различни стапки на инфлација во различни земји.

Благодарение на порастот на еврото, DKW исто така, откри дека цените во Лондон, во просек, не се веќе повисоки во однос на евро зоната. Во 2000-та година, Лондон беше речиси 20% поскап од просекот во евро зоната. Британците плаќаат премногу за алкохолните пијалаци и цигарите, но нивната земја е многу поевтина за книги и дезодоранси. Можеби, тоа е една од причините поради која многу од нив искажуваат презир кон помислата за приклучување кон еврото.

Разлики во цените* во земјите во евро зоната, %

*Разликите меѓу највисоките и најниските цени како % од најниската цена

Извор: Dresdner Kleinwort Wasserstein

дувачки. Едно од објаснувањата е дека споредбите во растот се нарушени од забрзаниот прираст на населението во САД. Во текот на последните три години, БДП по жител во евро зоната се зголемуваа со потполно истата динамика како и во САД. Сепак, тоа не е доволно добро. По пукањето на "балонот" во САД, економиите од евро зоната требаше да растат со побрзо темпо.

Според тврдењата на многу коментатори, причините за неуспехот треба да се бараат во структурните ригидности, како што се нефлексибилните пазари на работна сила и високите даночни стапки. Меѓутоа, има многу поважни причини зошто економиите во евро зоната изгледаа помалку робусни во споредба со американската економија во текот на последните неколку години. САД уживаа многу повеќе монетарни и фискални стимулации отколку евро зоната, каде фискалната политика беше ограничена од пактот за стабилност и раст. Второ, иако побарувачката на потрошувачки кредити беше поскупуваа во евро зоната, побарувачката на кредити од страна на корпорациите и инвестициската треска во доцните деведесетти беа поголеми отколку во Америка, што сега го попречува растот.

Ранлив зајак

Како резултат на сето ова, светската економија с уште премногу се потпира на САД. Според пресметките на Морган Станлес, почнувајќи од 1995 година, САД опфаќаат преку три петтини од глобалниот раст. Ваквата состојба не е одржлива. Повеќето економисти очекуваат, во текот на следните неколку години, БДП на САД да се зголеми за 3,5-4%. Меѓутоа, тоа би значело дека заштедите на домаќинствата остануваат мали, а долговите на потрошувачите продолжуваат растат со загрижувачка динамика, наталожувајќи големи проблеми за во иднина. Огромните монетарни и фискални стимули кои досега ја поддржуваа побарувачката, не може да се повторат. Згора на тоа, да претпоставиме дека американската економија нагло ќе се опорави, а другите

економии ќе останат економски неактивни. Во тој случај, и онака големиот дефицит на тековната сметка на САД дополнително ќе се прошири со нараснатиот увоз, наталожувајќи нов проблем.

Светската економија би била многу поздрава доколку Европа и Јапонија отстранат дел од притисоците од САД следејќи по лабави монетарни и фискални политики, заедно со структурни реформи како би го поттикнале нивниот раст. Од друга страна, САД би биле поздрави доколку неколку години растат со позабавено темпо во однос на нивниот потенцијал

Дефицитот на тековната сметка веќе изнесува 5% од БДП и според историјата, дефицитите со оваа големина обично се проследени со голем пад на валутата. Падот на доларот може да го спречи растот во Европа и Јапонија, како и да изврши притисок врз приносот од обврзници во Америка - и хипотекарните стапки - бидејќи странците бараат поголеми премии за ризик. Според други тврдења, дефицитот на тековната сметка на САД не е важен; тој едноставно ја изразува желбата на странските инвеститори да инвестираат во американски имоти и средства. Меѓутоа, УБС проценува дека повеќе од половина од дефицитот на тековната сметка на Америка во трите месеци до јуни беше финансиран со купување на американски хартии од вредност од страна на странски централни банки. "Љубов-

ната афера" на приватните инвеститори со доларот веќе избледе.

Светската економија би била многу поздрава доколку Европа и Јапонија отстранат дел од притисоците од САД следејќи полабави монетарни и фискални политики, заедно со структурни реформи како би го поттикнале нивниот раст. Од друга страна, САД би биле поздрави доколку неколку години растат со поза-

бавено темпо во однос на нивниот потенцијал, овозможувајќи им на домаќинствата врамно-тежување на нивните финансии.

Во отсуство на порамномерна распределба на растот, и зајакот и желката ризикуваат да бидат прегазени во несреќен случај.

*Преземено од "The Economist",
August 16th, 2003*

ИНФЛАЦИЈАТА И ЕКОНОМСКИ-ОТ РАСТ – СЛУЧАЈОТ НА МАКЕДОНИЈА

Поаѓајќи од конкретните состојби во македонската економија, најсоодветен фискално-монетарен микс за Република Македонија би бил: цврста фискална политика и нешто поекспанзивна монетарна политика (Tight fiscal – loose monetary policy), се разбира, во рамките на таргетирана годишна стапка на инфлација помеѓу 6 и 7%

Академик Таки Фити е редовен професор на Економскиот факултет во Скопје. Роден е на 7.11.1950 година во Крушево. Економски факултет завршува во Скопје во 1973 година. Магистрирал во 1980 година, а докторирал во 1983 година на Економскиот факултет во Скопје. Обавил студиски престои во Италија, Германија и Полска. Во периодот 1996-1998 година е Министер за финансии на Република Македонија. Подрачје на научен интерес: економија, економски раст и развој, државна регулација, меѓународно движење на капиталот, претприемништво. Автор е на преку стотина стручни и научни трудови објавени во земјата и странство. Автор и коавтор е на 12 книги од кои позначајни се: "Транснационалните компании и извозот на капитал", "Современиот капитализам", "Претприемништвото и претприемничкиот менаџмент", "Економија - микро-економски пристап" и "Економија - макро-економски пристап". Таки Фити од неодамна е избран за редовен член на МАНУ.

1. Вовед

Отворањето на процесот на транзиција ги соочи поранешните социјалистички земји со сериозни економски проблеми и предизвици. Тешкиот пат на економските реформи претпоставуваше паралелно ангажирање во неколку комплексни сфери на економската активност: макроекономска стабилизација, либерализација на цените на стоките, услугите, факторите на производство и на надворешно-трговската размена, приватизација и реструктурирање на претпријатијата и на банките, редесфинирање на економските функции на државата итн. Радикалноста на преземените економски реформи во почетокот предизвика вистински "транзиционен шок" чиј глобален ефект беше шестогодишна серија на негативни стапки на раст на бруто домашниот производ (БДП) на земјите во транзиција во целина.

Во периодот по 1996 година, земјите во транзиција во целина почнаа да реализираат позитивни стапки на раст на БДП. Таквата тенденција се одржува до денешни дни – исклучок прави само 1998 година кога просечната реална стапка на раст на БДП за земјите во транзиција во целина изнесуваше -1,0%. Меѓутоа, и покрај ваквите факти, кумулативниот ефект на релативно долгата серија на негативни стапки на раст на БДП на земјите во транзиција во целина (1990 –1995 година) придонесе на крајот на 2001 година, проценетото ниво на реалниот БДП да биде пониско од она во 1989 година, дури во 20 од вкупно 27 земји во транзиција.¹

Во ваква констелација на настаните, комплексните прашања на економскиот раст остануваат приоритетна преокупација на современата макроекономска наука. Во овој контекст значајно и актуелно е и прашањето за соодносите помеѓу инфлацијата и реалниот аутпут (реалниот пораст на БДП) на економиите.

Просечни реални стапки на раст на БДП во земјите во транзиција

Год	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Пораст на БДП	-3.3	-8.1	-11	-6.9	-6.1	-0.2	0.1	2.3	-1.0	3.0	5.5	4.2	3.4

Извор: EBRD (2002) Transition report 2002, London, p. 58.

* Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги преставуваат ставовите на министерството за финансии
1) Реалниот БДП на крајот на 2001 година, во однос на реалниот БДП на крајот на 1989 година, беше повисоко во следниве земји во транзиција: Чешката Република (106), Унгарија (112), Полска (129), Словачката Република (110), Словенија (121), Албанија (116) и Узбекистан (105) - Види: EBRD (2002). Transition report, London, p. 58

**Високата ценовна стабилност ²
– важна претпоставка за
динамичен и оддржлив раст**

Во современата макроекономска наука постои висок степен на согласност дека ниската, едноцифрена стапка на инфлација е важна претпоставка за динамичен и одржлив економски раст. Оваа законитост денес може да се потврди и со богата статистичка евиденција на случајот на најголемиот број на развиени земји, земји во развој и земји во транзиција. Меѓутоа, и покрај тоа, прашањето за оптималната стапка на инфлација (оптимална од аспект на нејзината корелација со стапките на раст на БДП), особено кога се во прашање земјите во развој и земјите во транзиција, е покомплексно, отколку што тоа се чини на прв поглед. Имено, едноцифрената стапка на инфлација претпоставува маргини на стапката на инфлација на годишно ниво помеѓу 1% и 9%.

За економски високоразвиените земји, дилемите околу оптималната стапка на инфлација се сведуваат на прашањето: дали да се оди на нулта стапка на инфлација или пак на стапка од 2% до 3% на годишно ниво? Притоа, дебатите околу ова прашање се одвиваат во рамките на бројни економски концепции кои ги објаснуваат трошоците и предностите од инфлацијата. (Blanchard, Cohen 2002, p.517–523). Семјуелсон истакнува дека поновите испитувања за САД потврдуваат дека таргетирањето на нулта инфлација би ја соочило американската економија со неефикасно користење на ресурсите и би предизвикало намалување на аутпутот и на вработеноста за 1 до 3 проценти. (Samuelson, & Nordhaus 2001, p. 691). Денес, во теоријата превладува мислењето за стапка на инфлација од 2% до 3%, наспроти застапувањето за нулта стапка на инфлација, а во практиката најголемиот број централни банки на земјите членки на ОЕЦД исто така настојуваат да одржат стапка на инфлација помеѓу 2% и 4%.

Кога станува збор за земјите во развој и за земјите во транзиција, во кои по правило егзистираат неискористени ресурси, во економската наука доминира мислењето дека нешто повисоки стапки на инфлација (од 5% до 10%), меѓутоа повторно во зоната на едноцифрена инфлација, се најоптимални за постигнување на динамичен и одржлив економски раст. Ваквиот став својата генеза ја влече уште од Кејнзовото

економско учење. Кејнз застапуваше подгревање на агрегатната побарувачка и тоа како со мерките и инструментите на фискалната, така и со мерките и инструментите и на монетарната политика. Тој дури мислеше дека монетарната експанзија во услови на егзистенција на неискористени ресурси едноставно не може да има силно влијание врз општото ниво на цените (инфлацијата). "Веројатно е дека општото ниво на цените нема многу да порасне ако аутпутот расте, се дотогаш додека постојат ефективно невработени расположливи ресурси од секаков вид" (Keynes 1997, p. 300). Интересно е дека новата кејнзијанска економија која во периодот по 1990-те години ја доживува својата втора младост, ја реafirма оваа мисла на Кејнз, тврдејќи дека управувањето со агрегатната побарувачка преку мерките и инструментите на фискалната и монетарната политика е клучно за секоја национална економија. (Tobin 1998; Blanchard et Cohen 2002, p. 587; Stiglitz 2000, p. 567). Аргументацијата за ваквото гледиште новите кејнзијанци ја засилуваат со феноменот на т.н. хистереза (Hysteresis). Терминот означува состојби кога повремениот (краткорочни или инцидентни) шокови на глобалната побарувачка предизвикуваат значајни нарушувања на рамнотежата на економијата на долг рок, односно

2) Овде ќе потсетиме на фактот дека поимите ценовна и макроекономска стабилност не се идентични и не треба да се поистоветуваат. Поимот макроекономска стабилност е поширок и покомплексен – тој претпоставува висока ценовна стабилност, одржлив внатрешен и надворешен долг и способност за брзо совладување на рецесиите, односно експанзиите во рамките на цикличниот развој на економијата. Во оваа смисла макроекономската стабилност е предуслов за задоволителна вработеност и оддржлив економски раст. (Vidi: The East Asian Miracle, World Bank, 1993, p. 105).

имаат силно влијание врз аутпутот и вработеноста на долг рок. (Mankiw 2003, p. 370-371). Овој концепт посебно ги објаснува причините за перзистентноста на невработеноста во современите економии. (Phelps, 1993, p. 379). Денес многу економисти тврдат дека двојно повисоката природна стапка на невработеност во земјите членки на ЕУ (10%), наспроти природната стапка на невработеност од 5% во САД, е само последица на силната рецесија што ја предизвика првиот нафтен шок во 1973/1974 година и на неадекватното управување со агрегатната побарувачка.

Испитувањата на експертите на ММФ (во анализата се опфатени 136 земји) потврдија дека земјите во развој со годишно ниво на инфлација помеѓу 5% и 10% се покажаа способни да реализираат и одржуваат високи стапки на економски раст – од 5% до 10% на годишно ниво (ФМИ 1996). Ваквата констатација ја потврдуваат и поновите студии на ММФ –

тие дури покажуваат дека прагот од кој негативно-то дејство на инфлацијата почнува да го забавува растот на ГДП во земјите во развој се покачува на 11% до 12%. (Богоев 2001, стр. 32). Нобеловецот Стиглиц, во врска со ова прашање, констатира: “Најуспешните земји, како Полска, го игнорираа притисокот на ММФ одржувајќи ја инфлацијата на околу 20% во критичните години на прилагодувањето. Звездите-ученици на ММФ, како Чешката Република, која ја смали инфлацијата надолу до 2 проценти, ја соочи нејзината економија со стагнација. Постојат некои добри резони да се верува дека прекумерната посветеност на борбата против инфлацијата може да го обесхрабри економскиот раст...” (Stiglitz 2002, p. 156). Вакви гледишта за соодносот меѓу инфлацијата и економскиот раст во земјите во развој и во земјите во транзиција застапуваат и многу други познати економисти: професорите Стенли Фишер, Роберт Баро, Дорнбуш итн.

Стапки на инфлација и стапки на раст на ГДП во одбрани земји во транзиција

Република Чешка

Година	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ГДП	-1.2	-11.6	-0.5	0.1	2.2	5.9	4.3	-0.8	-1.0	0.5	3.3	3.3	2.5
Инфлација	9.7	52.0	11.1	20.8	9.9	9.1	8.8	8.5	10.7	2.1	3.9	4.7	2.3

Унгарија

Година	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ГДП	-3.5	-11.9	-3.1	-0.6	2.9	1.5	1.3	4.6	4.9	4.2	5.2	3.8	4.0
Инфлација	28.9	35.0	23.0	22.5	18.8	28.2	23.6	18.3	14.3	10.0	9.8	9.2	4.9

Полска

Година	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ГДП	-11.6	-7.0	2.6	3.8	5.2	7.0	6.0	6.8	4.8	4.1	4.0	1.0	1.0
Инфлација	586	70.3	43.0	35.3	32.2	27.8	19.9	14.9	11.8	7.3	10.1	5.5	2.1

Словенија

Година	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
ГДП	-4.7	-8.9	-5.5	2.8	6.3	4.1	3.5	4.6	3.8	5.2	4.6	3.0	2.7
Инфлација	550	117	207	32.9	21.0	13.5	9.9	8.4	7.9	6.1	8.9	8.4	7.4

Извор: EBRD (2002) Transition report, London, p. 58 –60.

Очевидно, двете основни законитости кои претходно ги нотиравме, се потврдуваат и на земјите во транзиција. Имено, од една страна, во земјите во транзиција периодите на многу високи стапки на инфлација коинцидираат со негативни стапки на раст на нивниот бруто домашен производ, а од друга страна земјите во транзиција кои одржувале повисоки, но во основа, едноцифрени стапки на инфлација, постигнале повисоки стапки на економски раст.

Во ваква констелација на настаните, комплексните прашања на економскиот раст остануваат приоритетна преокупација на современата макроекономска наука. Во овој контекст значајно и актуелно е и прашањето за соодносите помеѓу инфлацијата и реалниот аутпут (реалниот пораст на БДП) на економиите

Внимателниот читател сигурно ќе забележи дека гледиштата за управувањето со агрегатната побарувачка и за соодносите помеѓу стапката на инфлација и стапката на економски раст, кои во значајна мера доаѓаат од таборот на новите кејнзијанци, немаат многу заедничко со старите гледишта за корисноста од инфлаторно финансирање на економскиот раст кои се застапуваа за високи буџетски дефицити и за високи двоцифрени стапки на инфлација.

Управувањето со агрегатната побарувачка во македонската економија

- Дијагноза на состојбата

Зошто Македонија по успешниот дезинфлационен напор (1993–1995 година) одржуваше вонредно ниски стапки на инфлација, навлегувајќи во одредени години дури и во зона на негативни стапки на инфлација, во случај кога економската теорија, а и практиката на одделни земји во транзиција, потврдуваат дека претерано ниската инфлација има контрактивно дејство врз стапките на економскиот раст?

Македонија е земја со евидентни платно-билансни тешкотии, поради што нужно е упатена на соработка и на финансиски аранжмани со ММФ и Светската банка. Во периодот од 1992 година до денес, клучните елементи на фискалната и монетарната политика беа договорани, па дури и наложувани, од страна на ММФ. Двете политики беа крајно рестриктивни и проследени со политика на до-

ход – ограничување на порастот на платите во јавниот сектор. Сето тоа се случуваше во услови кога македонската економија функционираше далеку под својот потенцијален бруто домашен производ. ММФ наложуваше крајно ниски стапки на инфлација, бидејќи тоа е една од клучните политики на Фондот, а во случајот на Македонија, најверојатно и поради загриженоста дека во земја којашто поминала низ фаза на вонредно висока стапка на инфлација (речиси 1700% на годишно ниво во 1992 година) инфлационите очекувања можат лесно да проработат. Рестриктивноста на буџетската политика во Македонија дополнително беше заострувана и со депозитот на Буџетот кој секоја година се издвојуваше на посебна сметка на НБМ како “форма на подршка на монетарната од страна на фискалната политика”, а кој служеше за купување на вишокот на девизи на девизниот пазар, без притоа, да се зголеми примарната емисија на пари. Македонија денес има ниска инфлација, ниски буџетски дефицити, вонредно високи каматни стапки, висока невработеност и ниски стапки на економски раст. Македонија дојде до состојба која во определена мера коинцидира со следниве констатации на нобеловецот Стиглиц: “ММФ е особено загрижен за инфлацијата. ... Терминот макро упатува на агрегатното однесување, на двете нивоа на растот, невработеноста и инфлацијата, и земјата може да има ниска инфлација и висока невработеност, но не и раст”. (Stiglitz 2002, p. 27). Понатаму, Стиглиц истакнува дека инфлацијата не е цел сама за себе и дека ММФ често прави конфузија околу целите, заборавајќи што фактички треба да не загрижува. “Земја како Аргентина може да има “А” ниво (од аспект на логиката на рангирање на ММФ – Т. Ф.), дури и ако со години има двоцифрена стапка на невработеност, а се чини дека буџетот долго време е избалансиран и дека инфлацијата е под контрола”. (Стиглиц 2002, p. 27).

Во современата макроекономска наука постои висок степен на согласност дека ниската, едноцифрена стапка на инфлација е битна претпоставка за динамичен и одржлив економски раст. Оваа законитост денес може да се потврди и со богата статистичка евиденција на случајот на најголемиот број на развиени земји, земји во развој и земји во транзиција

Во тешките преговори со ММФ, укажувањата од страна на земјите “клиенти” дека стабилизационите политики што ги спроведува Фондот се премногу рестриктивни, дека во услови на слаба економска активност тие често се и контрапродуктивни бидејќи го задушуваат растот, речиси и не се ува-

жувани. Одговорот на ММФ е дека тоа се жртви и напори што мораат да се направат сега, за во иднина (на долг рок) земјите да имаат одржливи стапки на раст. За ваквиот став ММФ, се разбира, има силна поткрепа во макроекономските концепциите од неолиберална провиниенција.

Испитувањата на експертите на ММФ (во анализата се опфатени 136 земји) потврдија дека земјите во развој со годишно ниво на инфлација помеѓу 5% и 10% се покажаа способни да реализираат и одржуваат високи стапки на економски раст – од 5% до 10% на годишно ниво.

Сето ова покажува дека македонската економија многу често е во типична “кејнзијанска замка”, во замката на ниска агрегатна побарувачка, којашто има за резултат вонредно низок реален аутпут (низок пораст на БДП) и енормно висока невработеност. Збиднувањата во македонската економија во последниве две години ја потврдуваат ваквата констатација. Имено, според податоците на НБМ (НБМ, 2003, стр. 24, 32, 42), 2002 година македонската економија ја заврши со реален пораст на бруто домашниот производ од 0,7%, со просечна годишна стапка на инфлација од 1,8% и со повисока стапка на невработеност во однос на претходната година (31,9% во 2002, наспроти 30,5% во 2001 година). Бројките и фактите се вакви и тие значајно отстапуваат од ревидираните проценки на ММФ кој предвидуваше (и дозволуваше) стапка на инфлација од 3,5% и реален пораст на БДП од 2,5%. Во тековнава година, пак, динамиката на пораст на буџетската потрошувачка (на дозволената и договорена потрошувачка со ММФ) е пониска, затоа што надлежните владини ресори не успеаја да го забрзаат процесот на активирање на буџетските капитални трансфери, што во услови на забавена економска активност е контрапродуктивна политика.

Колкава стапка на инфлација за македонската економија?

Состојбите во македонската економија не убедуваат дека е стигнато времето Владата, во преговорите со ММФ и Светската банка, да го отвори прашањето за пофлексибилно управување со агрегатната побарувачка, а во функција на зголемување на реалните фактори (производството и вработеноста) на кус рок. Во овој момент, кога ниските стапки на инфлација се факт за Македонија (во последниве седум-осум години), кога координацијата на фискалната и монетарната политика во основа добро функционира и кога стравувањето од проработување на инфлаторните очекувања е значајно релативизирано, мислиме дека со соодветен

фискално-монетарен микс, Македонија треба да оди на стапки на инфлација помеѓу 6 до 7%. Истовремено, во преговорите со ММФ треба да се отвори прашањето за толерирање на отстапување на курсот на денарот од основниот паритет во износ од +/- 5% за да може економијата полесно да реагира и да се акомодира на шоките на страната на агрегатната побарувачка и агрегатната понуда.

Се разбира, ние сме свесни за фактот дека повисоката стапка на инфлација не може да го супституира значењето на реалните фактори, во прв ред, значењето на реструктурирањето на претпријатијата, иницијативноста и квалитетот на претприемачките и менаџерските структури, изготвувањето на квалитетни инвестициони проекти итн. Но, не смее да се потцени и фактот дека определено заживување на агрегатната побарувачка може да придонесе за пораст на оптимизмот во економијата, на мотивацијата за инвестирање, на очекувањата за повисоки профити (ова не е и нереално, бидејќи на кус рок, цените на сировините и платите се ригидни) и за пораст на производството и вработеноста. (McConnell & Brue 1996, p. 244).

Каков фискално-монетарен микс за Македонија?

Македонија треба да биде особено претпазлива во изборот на фискално-монетарниот микс што треба во иднина да се имплементира, а со оглед на реалните состојби и тенденции во економијата и со оглед на квалитативно различните ефекти на кус и долг рок на основните стабилизациони макроекономски политики - фискалната и монетарната.

За да ги објасниме различните ефекти од стимулирањето на економијата со мерките на фискалната, односно монетарната политика, ќе потсетиме дека агрегатната побарувачка (AD) е еднаква на побарувачката на финални добра и услуги на секторот на домаќинствата (C), на секторот на претпријатијата (I), на секторот на државата (G) и на надворешно-трговскиот сектор (X - M):

$$AD = C + I + G + (X - M)$$

Стимулирањето на економијата преку експанзивна фискална политика (намалување на даноците и зголемување на јавната потрошувачка) би ја зголемувала агрегатната побарувачка преку пораст на потрошувачката на секторот на населението (C) и на државниот сектор (G). Меѓутоа, фискалната експанзија, особено на подолг рок, води кон пораст на буџетскиот дефицит, пораст на реалната каматна стапка, намалување на инвестициите (I) и намалување на извозот поради апрецијацијата на курсот на домашната парична единица. Експанзивната монетарна политика на кус рок, пак, води кон зголемување на агрегатната побарувачка и реалните фактори (производството и вработеноста) преку намалување на реалните каматни стапки, зголемување на инвестициите на секторот на

претпријатијата и зголемување на извозот поради депрецијацијата на курсот на домашната парична единица. Се разбира, ова би биле “чистите” ефекти на стабилизационите политики (фискалната и монетарната) доколку тие се гледаат независно една од друга. Но, овде не треба да се заборави дека при управувањето со агрегатната побарувачка, фискалната и монетарната политика се супститути - на експанзивната буџетска политика централната банка секогаш одговара со монетарни рестрикции и обратно, на цврстата, “тврдата” буџетска политика, централната банка одговара со олабавување на “монетарните кочници”. Со други зборови, при управувањето со агрегатната побарувачка, на кус рок, секогаш постои микс на стабилизационите политики (фискално-монетарен микс) кој кореспондира со фазата на економскиот циклус и со ефектите кои владата настојува да ги постигне. (Samuelson & Nordhaus 2001, p. 740 –747; Stiglitz & Walsh 2002, p. 767 –777).

Поаѓајќи од конкретните состојби во македонската економија (економијата функционира под својот потенцијал, невработеноста достигнува енормни размери, каматните стапки се одржуваат на високо рамниште, инвестициите се мали, внатрешниот и надворешниот долг на земјата се релативно високи, извозот се одржува на ниско рамниште), мислиме дека за Македонија најсоодветен фискално-монетарен микс би бил: цврста фискална политика и нешто поекспанзивна монетарна политика (**Tight fiscal – loose monetary policy**), се разбира, во рамките на таргетирана годишна стапка на инфлација помеѓу 6 до 7%.

Позначајна фискална експанзија во актуелната состојба на македонската економија не е препорачлива,³ поради негативните ефекти врз каматната стапка, инвестициите и извозот кои се слаби страни на нашата економија, но и поради состојби-

те со внатрешниот и со надворешниот долг на земјата. Инаку, проблемите во доменот на фискалната политика се главно фокусирани во вонредно лошата структура на буџетските трошоци (големо учество на платите и социјалните трансфери, мало учество на капиталните инвестиции). Притоа, дури и во рамките на договорената буџетска потрошувачка со ММФ, би било добро да се оди на поголемо учество на буџетските инвестиции во крупни инфраструктурни проекти или во образование, за сметка на платите, на пример, што, меѓутоа, претпоставува забрзување на реформите во сферата на јавната администрација. Овде треба да се има предвид дека буџетската експанзија преку буџетските капитални трансфери е секогаш подобра варијанта од буџетска експанзија преку пораст на другите категории на јавни расходи. (Stiglitz & Walsh 2002, p. 769 –770).

Поновите студии на ММФ покажуваат дека прагот од кој негативното дејство на инфлацијата почнува да го забавува растот на БДП во земјите во развој се покачува на 11% до 12%

Обратно, полибералната монетарна политика би имала позитивни ефекти токму врз каматните стапки, кредитната политика, инвестициите и извозот - она што на македонската економија сега и е особено потребно. Секако, повторно ќе потенцираме дека, монетарната политика не може да ги реши проблемите на развојот, но секако може да создаде поповолен претприемнички амбиент и да ги стимулира инвестициите во економијата – факт што не треба да се потцени.

Консултирана литература

- Blanchard, O, Cohen, D. (2002) *Macroeconomie*, Pearson Education, Paris.
 Богоев, К. (2001) “Нови финансиски макроекономски предизвици”, во зборникот *Макроекономската политика во областа на финансите*, МАНУ, Скопје.
 EBRD (2002) *Transition report* London
 FMI (1996) *Perspectives de l'économie mondiale*, octobre 1996, Washington
 Mankiw, G. (2003) *Macroeconomics*, Worth Publishers, New York
 Keynes, J.M. (1997) *The general Theory of Employment, Interest, and Money*, Prometheus Books, New York.
 НБМ. (2003). *Годишен извештај 2002*, НБМ, Скопје
 Samuelsson, P, Nordhaus, W. (2001). *Economics*, Seventeenth Edition, Mc Graw –Hill Companies, Inc., New York.
 Stiglitz, J. (2000). *Principes d'économie moderne*, 2e ed. De Boeck Université, Paris – Bruxelles.
 Stiglitz, J. (2002) *Globalization And its Discontents*, Penguin Books, London.
 Stiglitz, J, Walsh, C. (2002) *Economics*, Norton & Company, New York
 Taylor J. (2000). “Reassessing Discretionary Fiscal Policy”, *Journal of Economic Perspectives* – Volume 14, No 3 – Summer 2000.
 Tobin, J. (1998). “Ein Schlimmes Beispiel”, *Die Zeit*, No 23, prevod na francuski, vo *Problèmes économiques*, No 2578, 1998

3) Во современата литература од областа на макроекономијата се повеќе се потенцираат слабостите на буџетската дискрециона политика, односно предностите на монетарната политика. Слабостите на фискалната дискрециона политика произлегуваат од долгиот тиме лаг (временското пролонгирање врзано со дијагностицирање на состојбата во економијата, предлагање на промени во фискалната политика, нивно озакоување од страна на парламентот и конкретна примена на променетите политики), од фактот што зголемувањето на даноците или пак намалувањето на јавната потрошувачка е тешко спроводливо итн. Овие дискусии околу ефикасноста, односно неефикасноста на дискреционите стабилизациони политики се стари, но ново е тоа што денес предностите на монетарната пред фискалната политика се тестираат и верифицираат со примена на сложени математички макроекономски модели (Taylor 2000, p. 27 –30).

ФИНАНСИСКИТЕ УСЛУГИ ВО УСЛОВИ НА ГЛОБАЛИЗАЦИЈА И РЕГУЛАЦИЈА

Во многубројните дебати за глобализацијата, економската глобализација истовремено се прикажува како конвергенциона и дивергенциона сила, односно како процес кој води кон обединување на светската економија, но и како процес кој предизвикува зголемување на јазот меѓу развиениот и неразвиениот дел од светот

Проф. д-р Ристо Гогоски е роден во 1961 година во с. Вевчани, општина Струга. Дипломирал на Економскиот факултет во Скопје во 1983 година, а магистрира на истиот факултет, насока Монетарно-кредитна политика во 1989 година. Докторирал на Економскиот факултет во Скопје во 1994 година на тема "Централните банки во малите отворени економии". Од 1989 година работи на Факултетот за туризам и угостителство во Охрид, како асистент по предметите: "Политичка економија" и "Меѓународни економски односи". Во 1995 година е избран за наставник по предметите "Меѓународен платен промет" и "Меѓународни економски односи", и на тоа работно место се наоѓа и денес. Почнувајќи од 1997 година, држи настава и од предметот "Финансиски менаџмент" на Технички факултет во Битола, како и предметите "Надворешно-трговско и девизно работење" и "Стратегија на меѓународните економски односи" на Факултетот за туризам и угостителство во Охрид.

1. Поим и суштина на процесот на глобализација

Една од најважните карактеристики на светската трговија и светските пазари на крајот од 20-тиот век и почетокот на 21-тиот век е сеопфатниот процес на глобализација кој е производ на самиот процес на економско-технолошкиот развој.

Процесот на глобализација на светската размена и пазари ги зафаќа сите земји и сите подрачја во светот. Посебно зафатени со глобализацијата се најразвиените земји и подрачја, а во неа се вклучуваат и земјите во развој, посебно преку процесот на меѓусебно поврзување во разни облици на соработка и интеграција.

Тргувајќи пред с од сваќањата на економистите, глобализацијата може да се прикаже како процес кој води кон поголема економска интеграција меѓу народите (националните економии). Прогресот на глобализацијата вообичаено се прикажува како раст на учеството на меѓународната трговија во БДП, а во последно време и како раст на инвестициите во недомицилната земја.

Во многубројните дебати за глобализацијата, економската глобализација истовремено се прикажува како конвергенциона и дивергенциона сила, односно како процес кој води кон обединување

на светската економија, но и како процес кој предизвикува зголемување на јазот меѓу развиениот и неразвиениот дел од светот.

Кои се главните факти и површни манифестации од процесот на глобализација, сватен комплексно и повеќедимензионално? Од една страна фактите (бројките) покажуваат општи позитивни трендови во стапките на стопански раст, и за развиените и за неразвиените земји. Зборувајќи за фактите, можеме да констатираме дека во последните 50 години трговијата претставуваше значајна движечка сила на економскиот раст, така што со глобалната трговска експанзија овозможуваше поголем глобален раст на БДП (во 90-тите години светската трговија растеше со годишна стапка од 6,8%, што е двојно повеќе од растот на светското производство од 3,2%; земјите во развој имаа трговски раст од 8,3%).¹

Глобализацијата на светското стопанство се изразува преку три силни фактори:

- **зголемување на распонот, мобилноста и интеграцијата на светските пазари и капитал;**
- **намалување на важноста на националните граници со либерализација на регулативите и рушење на другите економски бариери, и**
- **интернационализација на капиталот и производството.**

Трите фактори го забрзуваат процесот на глобализација на светското стопанство, нагласувајќи ги двете димензии на глобализацијата - конвергентноста и дивергентноста, а растежот и интеграцијата на светските пазари на капитал ги потврдуваат неговите глобални карактеристики.

* Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги преставуваат ставовите на Министерството за финансии
1) Говор на директор на ММФ - Е. Aninat, "Adjusting to a Globalized Economy", Forum, San Diego La Jolla, California, October 13, 2000.

Гравитацијата на капиталот кон евтини ресурси, особено кон евтина работна сила всушност е механизмот за паралелно остварување на процесите на конвергенција и дивергенција на светското стопанство. Конвергенцијата се манифестира, од една страна, преку трендот на намалување на апсолутните бројки на најсиромашни луѓе во светот, и од друга страна, преку ширење на распонот на светското стопанство. На пример, во 1993 година светот беше загрижен за судбината на 1.3 милијарди луѓе кои живеат со помалку од 1 долар дневно, а во 2001 година апсолутната сиромаштија ја чувствуваат 1.2 милијарди луѓе од вкупното светско население. Значи во помалку од една деценија "среќниците" односно 120-те милиони сиромашни се извлекле од најекстремната група на сиромашни благодарение на странскиот капитал на кој му го продале својот труд за неколку центи на час, или пак од странската помош упатена кон неразвиениот свет.

Цената на работната сила во производството

Земја	Цена на трудот (долари на час)
Германија	31.88
Швајцарија	29.28
Белгија	26.88
Австрија	25.33
Финска	24.78
Норвешка	24.38
Данска	24.19
Холандија	24.18
Јапонија	23.66
Шведска	21.36
Франција	19.34
САД	17.20
Италија	16.48
Канада	16.03
Австралија	14.40
В. Британија	13.17
Шпанија	12.70
Кореа	7.40
Сингапур	7.28
Тајван	5.82
Хонг Конг	4.82
Малезија	1.59
Филипини	0.71
Тајланд	0.46
Индонезија	0.30
Кина	0.25

Извор: Globalization, Growth and Poverty, World bank Investment Research Report, Oxford University Press, 2001

2) Австралија, Канада, Нов Зеланд и САД.

Втората карактеристика на глобализацијата - дивергенцијата, се изразува преку јазот меѓу развиениот и неразвиениот свет кој постојано се продлабочува. И самите земји во развој веќе се делат на "повеќе" и "помалку" глобализирани економии.

Релативен БДП по глава на жител како процент од водечката нација, САД

	1900	1913	1950	1973	2000
Западна Европа	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Територии под европско покровителство ²	87.6	98.7	96.7	96.8	96.5
Југоисточна Европа (со Турција)	34.2	33.0	21.1	36.2	36.1
Источна Европа	29.9	31.9	27.5	34.6	15.5
СССР	26.5	28.0	29.6	36.5	16.6
Латинска Америка	23.4	27.1	26.0	26.4	20.1
Азија (без Кина и Јапонија)	14.8	14.0	8.0	10.8	15.9
Африка	10.9	10.8	8.7	7.9	4.8
Свет	27.5	29.0	22.3	24.8	21.9

Извор: World economic Outlook, мај 2000.

Кој е интересот на странскиот капитал за инвестирање во индустријата на финансиски услуги, во процесот на глобализација? Парадоксално, но спротивно на "конкурентноста" на неразвиените земји во производството благодарение на евтината работна сила, нивните финансиски ресурси се скапи, односно со високи каматни стапки и големи каматни маргини, што носи релативно голем профит на инвестициите во финансиската индустрија.

Слабиот квалитет на банкарското портфолио и потенцијалната опасност од финансиски загуби заради ризичноста на пласманите, од една страна, како и неефикасноста и недоволната конкуренција во банкарските системи на земјите во транзиција, предизвикува проширување на каматните маргини. И покрај учеството на странскиот капитал во банкарските системи и соодветното подобрување на нивните перформанси, каматните маргини и понатаму се на релативно високо ниво во однос на матичните земји.

Каматни маргини во транзиционите економии

-во проценти	1995	1996	1997	1998	1999
Ерменија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Белорусија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Бугарија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Хрватска	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Чешка	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Естонија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Унгарија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Латвија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Литванија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Молдавија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Полска	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Русија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Словачка	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Словенија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Украина	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Македонија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Прос.трет.земји	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
САД	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Јапонија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Евро зона	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
В. Британија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Швајцарија	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1
Прос.раз.земји	67.3	69.8	53.5	74.0	74.1

Извор: International Financial Statistics, IMF, различни изданија

2. Регулацијата на индустријата на финансиски услуги

Конвергенцијата како одлика на глобализацијата го има силно зафатено и секторот на финансиски услуги. Функционално, секторот на финансиски услуги е насочен кон соработка помеѓу банкарските компании, компаниите за осигурување и инвестиционите институции. Процесот на конвергенција ја израмнува и работата на супервизорските ентитети во релевантните финансиски сектори кои стануваат се поблиски и заеднички, но сепак тоа не значи дека тие треба да се спојат. Бизнисот во индустријата на финансиски услуги останува фундаментално различен по поделни сектори. Затоа решението се наоѓа во промоција на интеграцијата на супервизорските тела внатре во поделните финансиски сектори на меѓународно ниво, што ќе

овозвозможи координација на соработката на истите на национално и меѓународно ниво.

Финансиската конвергенција, овде, ја сваќаме според препораките на ОЕЦД како општ термин за сите видови на меѓусебни односи на финансиските понудувачи и баратели на сите видови на финансиски продукти и услуги. Конвергенцијата се случува на повеќе нивоа, и тоа на ниво на: 1) производи; 2) финансирање; 3) инвестирање; 4) дистрибуција на финансискиот производ; 5) институционално ниво и 6) жрегулаторно ниво.³

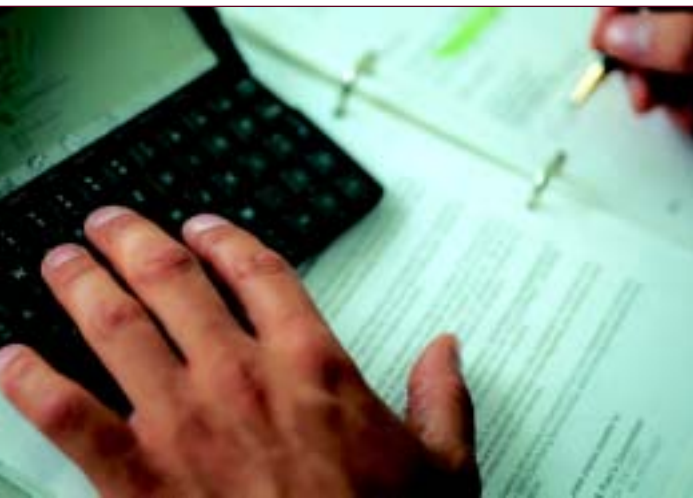
На ниво на производ (product level), гледаме дека банките и осигурителните компании нудат се повеќе и повеќе конкурентски производи, а прашањето е само кога различностите во производите во банкарството и осигурувањето ќе исчезнат. На пример, дури и животното осигурување кај секторот домаќинства се претвора во средство за формирање заштеди, онака како тоа го прават банките со депозитите.

На финансиско ниво, лесно може да се препознае дека финансиските пазари ја играат улогата на место за проширување на активностите и на банките и на осигурителните компании. Пред се, тие даваат повеќе флексибилност и ликвидност за суштинските бизниси на банките и осигурителните компании. Финансиските пазари овозможуваат развој на секуритизацијата за банкарските кредити но и за осигурителните политики на кои им помага при одржувањето на ликвидноста.

Во многубројните дебати за глобализацијата, економската глобализација истовремено се прикажува како конвергенциона и дивергециона сила, односно како процес кој води кон обединување на светската економија, но и како процес кој предизвикува зголемување на јазот меѓу развиениот и неразвиениот дел од светот.

На ниво на инвестирање, финансиските пазари и менаџментот на активата стануваат стратегиски важни и за банките и осигурителните компании. Така, осигурителните компании во поново време развија многу активни стратегии на инвестирање, базирани на стратегијата на оптимално портфолио, за разлика од порано кога тие финансиските резерви ги инвестираа исклучиво во државни об-

3) Claude Bebear, "Remarks on the Development of Global Regulation for Financial Services Industries and its Impact on Insurance", The Geneva Papers on Risk in Insurance, Vol 27. No 1 (January 2002) p. 45-65.

врзници. Ваквиот начин на изменето однесување беше детерминирано од барањето за поддршка за финансискиот ризик од страната на активата во билансот на состојба на осигурителните компании. Со инвестирањето на повеќе актива во акции се овозможува делење на ризикот и извлекување повеќе вредност од нивната актива. Со тоа, однесувањето на осигурителните компании се доближува до она на банките во врска со следењето на агрегатниот ризик од флукуациите на финансиските пазари.

На ниво на дистрибуција, банкарските мрежи се искористуваат се повеќе и повеќе како канали за дистрибуција на производите на осигурителните компании. На пример, 60% од дистрибуцијата на животното осигурување и 8% од неживотното осигурување во Франција оди преку банките.

На институционално ниво, конвергенцијата е многу позната и согледлива за јавноста. Во последните години можевме да го видиме изгледот на широки финансииски конгломерати формирани од различни видови на финансиски институции: банки осигурителни компании и инвестициони институции.

На регулаторно ниво, регулаторите и супервизорите се конфронтирани со многу слични или идентични прашања и одговори во осигурувањето, банкарството и инвестиционите активности. Во сите три сектори тие сакаат да ги заштитат корисниците на финансиските услуги со пропишување на слични стандарди за супервизија на компаниите независно од нивниот сектор на активности. Најчесто стандардите се однесуваат на: а) потполни информации и транспарентност за производите продадени од компаниите; б) диверзификација на ризикот со цел редуцирање на можноста за концентрирање на ризикот; в) покривање на активата со обврските и сл.

Сепак, наспроти горната конвергенција меѓу финансиските услуги, бизнисот останува базично различен, особено меѓу банките и осигурувањето.

Првата разлика е таа што банките главно се соочуваат со финансиски ризик (пазарен, ликвидносен и кредитен ризик) додека осигурителните компании се соочуваат со пораспространет реален ризик (осигурен живот, здравје, сопственост, личен и комерцијален ризик) обединет со финансиски ризик (пренесен преку краткото временско растојание меѓу плаќањето на премија и случувањето на загуба). Значи, специфичноста на осигурувањето лежи во концентрацијата на ризикот на страната на пасивата од билансот на состојба, додека концентрацијата на случувањето на ризикот кај банките е на страната на активата.

Втората разлика е таа што, за разлика од осигурувањето, банките креираат економска ликвидност од нивната актива. Парите за позајмување доаѓаат примарно од депозитите. Со други зборови, фондовите вложени од економските агенти се потребната копија за доделување заем кој се проширува до тие економски агенти или нивните должници, односно станува збор за монетарно креирање. Осигурителните компании не креираат пари,

Парадоксално, но спротивно на "конкурентноста" на неразвиените земји во производството благодарение на евтината работна сила, нивните финансиски ресурси се скапи, односно со високи каматни стапки и големи каматни маргини, што носи релативно голем профит на инвестициите во финансиската индустрија.

тие само трансферираат пари кои веќе постојат и кои се овозможени од имателите на полиси. Обврските на осигурувачите во вид на платени премии на имателите на полиси се користат за покривање на можните загуби преку нивно различно финансиско инвестирање.

Трета разлика е тоа што секторот на осигурување се покажува како послаб извор за системски ризик (или ризик од заразен ликвидносен ризик) отколку банкарскиот сектор заради неколку причини. Прво, ликвидноста која ја инјектират осигурувачите во економскиот систем е трансфер кој резултира од претходно креирана вредност на дел од имателите на полиси за разлика од ликвидноста која банките ја пумпаат во економијата, а која не е дел од претходно креирана вредност. Консеквентно, пазарниот неуспех на осигурителната компанија има потенцијален удар само врз имателите на полиси, додека несолвентноста на банката има потенцијален удар на простран број на индивидуи кои ќе ја

следат паниката, а не само на нејзините клиенти. Второ, депозиторите во банките може да ги подигнат нивните депозити од банките во кое време сакаат, или по истекот на осигурувањето, без никакви пенали за тоа, за разлика од имателите на полиси кои потешко и со поголеми трошоци може да го раскинуваат договорот за осигурување.

Сето претходно н наведува дека регулацијата во услови на глобализација е комплексна. Денес актуелни се три можни солуции: 1) решение промовирано од Француските авторитети за постоење на различни секторски регулаторни тела, но блиски меѓусебе како би можеле да учат и да имаат корист од поодделното искуство; 2) решение промовирано од Европската комисија за основање ново супервизорско ниво базирано на блиска и доверлива кооперација меѓу супервизорите, и 3) формирање на единствено регулаторно тело компетентно за трите финансиски сектори, чии поборници се Велика Британија, Германија. Холандија, швајцарија, САД и Јапонија.

Што се однесува до земјите во транзиција, глобализацијата влијае на сегментите на финансискиот систем, во насока која веќе е прикажана погоре, но сепак станува збор за различно ниво на комплексност на структурата, како во однос на развиените земји, така и внатре во самата група на транзициони економии. Истото важи и за регулацијата на елементите на финансискиот систем.

Формирањето на различни видови небанкарски финансиски институции го зголемува нивото на финансиска интермедијација во националните економии на овие земји. Со креирањето на покомплексна структура на финансиските системи на транзиционите земји се наметнува и потребата за нов пристап во спроведувањето на регулаторната функција т.е. воведување консолидирана супервизија. Имено, с поизразен е трендот на формирање на банкарски групи и финансиски холдинг компании со учество и на небанкарски финансиски институции. Независното извршување на супервизорската функција од страна на одделните регулаторни тела (на пример, супервизија на пазарот на капитал, супервизија на осигурителните компании, супервизија на инвестициони и пензиски фондови, супервизија на банките) во рамките на нивниот делокруг многу често ја усложнува работата. Оттаму, ефикасното извршување на регулаторната функција во сите сегменти од индустријата за финансиски услуги подразбира воспоставување на добра соработка меѓу одделните регулаторни тела базирана пред се на размена на информации и извршување на заеднички супервизорски контроли, од-

носно донесување на регулатива за консолидирана супервизија.

Во зависност од поставеноста на поодделните регулаторни тела, земјите во транзиција можеме да ги поделиме во две групи⁴: 1) банкарската супервизија е издвоена како посебна во рамките на Централните банки (Словачка, Полска, Литванија, Чешка, Бугарија, Хрваска, Словенија и Македонија); 2) постои интегрирана финансиска супервизија која ги покрива сите сегменти од финансискиот систем (Латвија, Естонија, Унгарија).

Финансиски институции кај одбрани земји во транзиција

вид институција	Чешка	Словенија	Унгарија	Македонија	Бугарија
Банки	38	21	42	21	34
Лизинг компании	276	-	26	-	-
Кредитни институции	135	45	38	-	-
Инвестициони фондови	161	69	-	-	3
Пензиски фондови	19	-	22	-	27
Осигурителни компании	43	13	26	4	31
Други видови (земјоделски кредитни унии, брокерски куќи, финансиски компании, менаџмент компании, заеднички фондови, штедилници)	-	41	77	27	102

Извор: Годишни супервизорски извештаи по одделни земји

3. Глобализација на финансиските пазари и меѓународното банкарство

Експанзијата на банкарството и финансиските услуги започнува во моментот кога отпочна процесот на дематеријализација на парите. Парите станале ветување "I own you" и со тоа банките од обичен посредник во емисијата на примарни пари ста-

4) Милица Арнаудова, "Компаративна анализа на нивото на успешноста на реформите во банкарските системи на земјите во транзиција", Економски истражувања бр. ИВ/2002, НБРМ, стр. 36.

нале активен учесник во создавањето на парите поточно во секундарната емисија на пари.⁵ Во исто време стануваат многу важни и принципите за управување со банките (сигурност, ликвидност и профитабилност) кои се конфликтни меѓу себе, односно се јавува потреба од нивна оптимализација.

Кон средината на 20-тиот век се јавува нова тенденција на денационализација на парите поточно стремеж парите да се отргнат од суверенитетот на поодделните држави и еден универзален облик на дематеријализирани пари да стане планетарно средство за пресметка и плаќање. Целта е да се отстрани државниот монопол во создавањето на парите, а со тоа да се избегнат националните ограничувања, бариери и регулации во создавањето на банкарските пари (финансиски трансакции). Ваквата тенденција е предизвикана од забрзаната глобализација на финансиските пазари врз основа на примена на с посовремена информациозна технологија во извршувањето на финансиските (и меѓународни) трансакции.

Меѓународните банкарски активности во почетокот ги прателе релациите во меѓународната размена, односно се јавувале како специфични деловни операции на специјализирани делови на деловните банки под дејство на монетарната, девизната политика и банкарско-кредитниот систем, од една страна, и меѓународните финансиски и економски односи, од друга страна. Покрај тоа што меѓународната активност на банките била во функција на развој на меѓународните економски односи, таа била и во функција на релативизација на строгите законски ограничувања кои биле присутни кај пооделни национални банкарски системи. Како пример ќе го споменеме релативизирањето на примената на теоријата на антиципативен доход⁶ во 80-тите години на 20-тиот век како резултат на екстремната меѓународна ликвидност. Тогаш била намалена внимателноста на банките при анализата на кредитните барања и како крајна последица се јавила меѓународната должничка криза. Тоа предизвикало активности на меѓународен план за стандардизација на банкарското (и финансиското) работење со меѓународни стандарди за солвентност и адекватност на капиталот во чија основа се големината на банкарскиот капитал и ризичноста на пооделни видови на актива.

Значи од оној момент кога се појавиле денационализираните облици на пари, меѓународните финан-

сиски (банкарски) трансакции престанале да бидат само во функција на подобрување на меѓународните економски односи, поточно попримале с поизразен автономен карактер. Меѓународните финансиски трансакции повеќекратно го надминуваат обемот и стапките на раст на меѓународниот БДП и меѓународната трговија.

Со оглед на фактот дека меѓународните финансиски активности се релативно нова интензивна појава, останува дилемата дали тоа е само строго процедурална активност (бизнис) каде нема место за академски стручни дискусии и спознавања. Во прилог на ваквото сваќање е и настојувањето финансиските трансакции како вид на тргување со услуги да се вметнат во регулативата на Светската трговска организација.

Сепак, постојат неколку теоретски концепции за феноменот на настанување и ширење на меѓународните финансиски (банкарски) активности: концепт заснован на теоријата за стопански организации; концепт заснован на теоријата за меѓународна трговија; теорија за експанзија на меѓународното банкарство; примена на конвенционалната теорија за странски директни инвестиции како теоретска основа за меѓународното банкарство; теорија за мултинационално претпријатие како теоретска основа за теоријата на мултинационално банкарство.⁷

Со креирањето на покомплексна структура на финансиските системи на транзиционите земји се наметнува и потребата за нов пристап во спроведувањето на регулаторната функција т.е. воведување консолидирана супервизија.

Концепт заснован на теоријата на стопански организации. Овој концепт се заснова на проценката на пазарната структура на банките во различни земји преку споредување на маржата (маргините) меѓу активните и пасивните каматни стапки. Релативната ефикасност на банките во различни земји се утврдува врз основа на споредување на разликата на каматните стапки. Висината на профитот и бројот на банки се во обратно пропорционален однос, така што банките кои се лоцирани во земји со високи стапки на концентрација ќе бидат попрофитабилни од оние кои се наоѓаат во земји со пониска

5) G. Smith "Money and Banking, Addison Wesley Publishing Company, New York, 1982.

6) Оваа теорија тргнува од претпоставката дека банката е финансиска институција која деловно работи со туѓи пари (финансиски суфицитните сектори) формирајќи актива кај финансиски дефицитните субјекти, засновано врз доверба. Со еден збор, кредитната активност на банките е ограничена од кредитниот потенцијал и од бонитетот на должниците за враќање на заемот од идните приходи и доходи.

7) За истите повеќе може да се види кај: Р. Гогоски, Светската трговска организација, финансиските услуги и меѓународното банкарство, Економски истражувања бр. 1/2003г. НБРМ, Скопје.

концентрација. Каматната маржа ќе биде поголема во земјите со поголема концентрација.⁸

Концепција заснована врз теоријата за меѓународна трговија.⁹ Со овој приод се проценуваат компаративните банкарски трошоци во различни земји и трговските бариери (препреки). Со овој пристап се прифаќа емпирискиот факт за с поголемото значење на услугите, вклучително и финансиските (банкарските) услуги, како во националната, така и во меѓународната размена. Притоа се тргнува од тезата дека основните принципи на теоријата за меѓународна трговија се применливи и на размената на банкарски (финансиски) услуги. Со тоа се сака да се измени ставот дека теоријата за меѓународната трговија¹⁰ е исклучиво само за проблематиката на меѓународна размена на стоки. Изворниот приод на овие теории само на размената на стоки била поради фактот што во нивното настанување услугите го немале значењето кое го имаат денес, односно и податоците за услугите биле неадекватни и несигурни. Во 80-тите години на 20-тиот век Мајкл Портер¹¹ формулирал "нова" парадигма за меѓународна трговија каде посебно се занимавал со услугите и применливоста на новата теорија на трговијата со услуги.

Развојот, диверзификацијата и иновациите во банкарските работи, биле главните елементи за одредување на развојните фази на банкарските системи, односно светското банкарство. Во оваа смисла светското банкарство во финансиски развиените земји поминало низ следните фази:¹²

- 1) *Класично-традиционално банкарство, односно според банкарските работи - конзервативно услужно банкарство;*
- 2) *Монетарно банкарство, односно според банкарските работи - индустриско производно банкарство;*
- 3) *Електронско-инжињеринг банкарство, односно според банкарските работи планетарно банкарство.*

Конзервативно-услужното банкарство траеше преку сто години и како такво ја губи доминацијата во 60-тите години од 20-тиот век. Индустриско производното банкарство доминира од 60-тите години и трае до почетокот на деведесетите. Планетарното банкарство може да се смета дека отпочнало од 1990 година и трае до денес. За само неколку години тоа веќе доминира во финансискиот и банкарскиот простор во светот, со нов пристап во извршувањето на банкарските работи.

Суштината на пазарните карактеристики на планетарното банкарство се во "револуционерните" промени во однос на конзервативното и пазарно индустриското банкарство. Сите тие промени се резултат на: променетите услови на остра конкуренција и борба за опстанок на финансиските пазари кои на почетокот од 90-тите години од 20-тиот век се во процес на значајна дерегулација и со присиство на либерализација на националните законодавства; електронско технолошката револуција која овозможи замена на производството на банкарски производ со производство на пазарно сегментарен банкарски процес;¹³ создавање на транснационални (планетарни) банки кои работат претежно надвор од националниот простор.

Светското банкарство според карактеристиките на банкарските работи

1 Фазите во развојот на деловното банкарство

Традиционално банкарство (1860-1960)	Индустриско банкарство (1960-1990)	Планетарно банкарство (од 1990)
--------------------------------------	------------------------------------	---------------------------------

2 Системски обележја

-конзервативно	-современо	-софистицирано
-услужно	-производно	-процесорно
-пазарно	-сегментирано	-глобализирано

3 Функционални обележја

-кредитно	-парично	-hedging
депозитно	капитално	деривати
-локално	-национално	-интернационално
-стандард	-инжињеринг	-ре-инжињеринг

4 Организациони обележја

-концентрација на власта	-поделба на власта	-декоцентрација на власта
-деконцентрација на информациите	-сегментација на информациите	-концентрација на информациите
-регулација	-дерегулација	-автономија
-неконкурентно	-конкурентно	-анархично контролирано

5 Технолошки обележја

-специјализирано	-универзално	-програмирано
-земи или остави	-клуч на рака	-направи сам
-фасадно-филијално	-електронско	-домашно
-молив и хартија	-автоматика	-далечински

8) Y. S. Park, J. Zwick, "International Banking in Theory and Practice", Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts, 1985, p. 21

9) R. Aliber, "Towards a Theory of International Banking", Federal Reserve Bank of San Francisco, Economic Review, Spring 1976

10) Станува збор за : рикардовата теорија за компаративни предности од 19 век; Хекшир-Олин-Самуелсонов модел (ХОС); стандардниот модел на меѓународна размена. Повеќе да се види кај: Р Гогоски, "Стратегија во меѓународните економски односи", ФТУ Охрид, 2003г.

11) M. E. Porter, "The Competitive Advantage of Nation", The Free Press (A Division of MacMillan, Inc.) New York 1990

12) Живота Ристик, Светското банкарство - вчера, денес и утре, - Научен собир: "Современите погледи во областа на монетарните и фискалните финансии" научен собир, Економски факултет Скопје, Скопје, 1996г. стр. 163

Претходното н дава за право да заклучиме дека главна карактеристика во современиот развој на банкарските, и пошироко финансиските, односи во меѓународни рамки е глобализација на меѓународниот финансиски пазар и банкарство. Овој процес можеме да го прикажаме преку следниве состојби:

- 1) *Учество на голем број на банки од различни земји на светскиот финансиски пазар. При тоа, доминантна позиција им припаѓа на банките од групацијата на ОЕЦД, каде пак доминантна е подгрупата на банките од десетте најразвиени земји;*
- 2) *Обемот на финансиски трансакции на меѓународниот финансиски пазар го преминал обемот на светската трговија и платнобилансните дефицити. Според определени согледувања, над 50% од финансиските трансакции се извршуват независно од трговските текови, односно има автономен карактер. Во минатото не било така, па дури и во меѓународни рамки работењето на банките било поврзано со трговските трансакции меѓу земјите;*
- 3) *Замена или дополнување на класичните банкарски методи и инструменти со нови техники и постапки (финансиски иновации). Сведоци сме на процесот на секуритизација, каде што со експлозија на финансиските инструменти имаме еден процес на директно поврзување на крајните штедачи и должници на меѓународен план со посредство на банките. Во прилог на ова оди и зголемувањето на степенот на либерализација за слободно движење на капиталот кај многу земји;*
- 4) *Компјутерската и информационата технологија овозможуваат во меѓународни рамки брз и перманентен пристап на финансиските пазари. Денес, банките на финансиските пазари работат 24 часа дневно. Постои брз и релативно едноставен допир со информациите за кредитните ресурси, кредитната способност и квалитетот на финансиските инструменти, што е особено важно за намалувањето на ризиците во меѓународното финансиско работење;*
- 5) *Има појава на капитална поврзаност на банките од различни земји. Многу банки од развиените земји имаат вложени капитални*

фондови во меѓусебните биланси, а исто така и голем процент на интербанкарски депозити и други ресурси на специјални сметки. Слично, на страната на пласирањето на средствата, групи на земји формираат заеднички пласмани во форма на конзорцијални и синдикални заеми. Од почетоките на должничката криза е формирана неформална светска заедница на банките која ги брани интересите на доверителите;

- 6) *Постои висок степен на конкуритивност и ефикасност на финансискиот пазар, што се согледува во хармонизираното формирање на каматните стапки, стеснување на каматната маржа и соборување на износите на трошоците за реализација на финансиските операции. Стручноста, компетентноста, грижливоста и суптилниот надзор се многу важни елементи во извршувањето на современите меѓународни финансиски работи. На меѓународен план, се јавува потреба за институционализација на стандарди за хармонично и стабилно работење на банките во меѓународни рамки, кои пак ќе бидат предуслов да се состави и зачува стабилен меѓународен финансиски систем, со ограничен обем на ризици, како и со единствени услови на конкурентност.*

Денес, банките на финансиските пазари работат 24 часа дневно. Постои брз и релативно едноставен допир со информациите за кредитните ресурси, кредитната способност и квалитетот на финансиските инструменти, што е особено важно за намалувањето на ризиците во меѓународното финансиско работење.

4. Заклучок

Во процесот на редефинирање, претпријатијата се главен вектор на глобализацијата и нивната улога на реална моќ ја редуцира моќта на националните држави. Од овој процес не се исклучок, односно истото важи и за претпријатијата од индустријата на финансиски услуги, а во тие рамки и на осигурителните компании. Овде станува збор за управувањето со ризикот на финансиската корпорација осигурителна компанија при тргување со финансискиот производ, управување од страна на ме-

нацментот, со микроекономски цели - влијание на ризикот врз профитот на осигурителната корпорација.

Стручноста, компетентноста, грижливоста и суптилниот надзор се многу важни елементи во извршувањето на современите меѓународни финансиски работи.

Друга компонента е регулацијата на финансиската индустрија каде станува збор за управување со ризикот од регулаторните тела на државата со макроекономски цели - монетарна стабилност, раст и развој.

Сето претходно н наведува на заклучокот дека регулацијата во услови на глобализација е комплексна. Денес актуелни се три можни солүции: 1) решение промовирано од Француските авторитети за постоење на различни секторски регулаторни тела, но блиски меѓусебе како би можеле да учат и да имаат корист од пооделното искуство; 2) решение промовирано од Европската комисија за основање ново супервизорско ниво базирано на блиска и доверлива кооперација меѓу супервизорите, и 3) формирање на единствено регулаторно тело компетентно за трите финансиски сектори, чии поборници се Велика Британија, Германија, Холандија, Швајцарија, САД и Јапонија.

Консултирана литература

1. A. Harrison, E. Dalkiran, E. Elsey "International business - global competition from a European perspective", Oxford university press, 2000.
2. C. Bebear, "Remarks on the Development of Global Regulation for Financial Services Industries and its Impact on Insurance", The Geneva Papers on Risk and Insurance, Vol. 27. No. 1, January 2002
3. P. Гогоски, "Стратегија во меѓународните економски односи", ФТУ Охрид, 2003г.
4. M. Арнаудова, "Компаративна анализа на нивот на успешност на реформите во банкарските системи на земјите во транзиција", Економски истражувања бр. ИВ/2002, НБРМ
5. П. Пеарсон, "The European Commission, с Action Plan for Financial Services", The Geneva Papers on Risk and Insurance, Vol. 26, No. 3 (Juls 2001)
6. Y. S. Park, J. Zwick, "International Banking in Theory and Practice", Addison-Wesley Publishing Company, Massachusetts, 1985,

OPEN SOURCE СОФТВЕР, ИСКУСТВА, ТРЕНДОВИ И УПОТРЕБА

Иако светските трендови и праксата кај нас се пробиват многу подоцна, на крајот сепак тие пристигнуваат и кај нас. Пристап, кој полека но сигурно го наоѓа просторот под сонцето, е користењето на Open Source софтверот, за чие користење и копирање не треба да се плаќаат лиценци и чиј изворен код го имате за каква било модификација, проверка или сигурност

Денес е тешко да се замисли која и да било организација без некаков облик на информациона систем, макар тој да се состои и само од еден компјутер и потребниот софтвер за извршување на основните задачи. Компјутерите и останатиот хардвер се само една страна на медалот. Најкомплексниот дел претставува софтверот, за чија употреба по правило се набавува потребниот оптимален хардвер. Значи немаме обратна ситуација. Токму софтверот треба да ги решава проблемите кои сакате да ги надминете со користењето на информациона технологија.

Иако светските трендови и праксата кај нас се пробиват многу подоцна, на крајот сепак тие пристигнуваат и кај нас. До скоро време, тука можевте само да купите таканаречен proprietary softver, односно софтвер за кој плаќате лиценца за негово користење и немате никаков увид во изворниот код на софтверот (без разлика дали станува збор за апликативно, системско или кое било друго решение). Таков е пристапот кон користењето на решенијата на најголемите софтверски компании (ќе ги наведат само најпопуларните кај нас, без разлика на големината) Microsoft, Macromedia, Adobe, Corel, Oracle, Borland и други. Другиот пристап кој полека но сигурно си го наоѓа просторот под сонцето, е користењето на Open Source софтверот (да го наречеме слободен софтвер, за чие користење и копирање не треба да се плаќаат лиценци и чиј изворен код го имате за каква било

модификација, проверка или сигурност). Создавањето на Open Source софтверот не значи дека се базира на ангажирање на човечки и други ресурси без надоместок, што ги доведува во заблуда луѓето кои мислат дека бесплатното решение е некавалитетно. Овој вид на софтвер се издржува преку спонзорирања и наплата на поддршка при имплементација и проектирање на решенија базирани на Open Source. Големи комерцијални интернационални компании како ИБМ инвестираа повеќе милијарди американски долари во Linux¹ заедницата. Неговиот пример го следат HP, Oracle, SUN и други компании.

Зошто сега зборувам за ваков софтвер? Генерално, светски тренд (не моден, туку економски и функционален тренд но и барање на пазарот) е користењето на Open Source-от во скоро сите сфери на приватниот сектор (сите три сегменти, мали, средни и големи претпријатија), образованието и секако државната администрација.

Читателот кој не е многу упатен во оваа проблематика, веројатно ќе го интересира кој е тој софтер кој се промовира ка-

Мирослав Јовановиќ е помошник на министерот во Секторот за информатика. Роден е 1968 година, а дипломирал на Електронскиот факултет во Ниш, СР Југославија, насока "Компјутерска техника и информатика". Учествовал на повеќе семинари, обуки и курсеви од областа на информатиката и економијата во земјата и странство. Во Министерството за финансии е од почетокот на 2000 година. Претходно работел во Министерството за трговија. Одлично го владее англискиот јазик.

* Мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги преставуваат ставовите на Министерството за финансии
1) <http://zdnet.com.com/2100-11-526321.html?legacy=zdn>

ко Open Source и кои се неговите најважни претставници. Одговорот е тешко да се срочи, но бројот на проектите кои се класифицирани како Open Source е огромен, што значи дека можете да најдете извонредно квалитетен, добар, среден и лош квалитет на софтверските решенија. Истата ситуација е и со proprietary софтверот, така што во овој сегмент нема никаква разлика. Најпознатиот претставник на Open Source-от е секако Linux-от. Овој оперативен систем дури има и култно место во софтверската индустрија. За него подоцна ќе прочитате малку повеќе. Други познати претставници се:

- *Apache (најпознатиот web сервер и воедно најкористениот),*
- *Sendmail, Postfix, Qmail (e-mail сервери);*
- *Samba (file и printer server);*
- *Mozilla (web browser);*
- *PHP (сервер скриптинг јазик за web);*
- *MySQL, PostGres, Firebird (бази на податоци);*
- *BIND (DNS сервер);*
- *Squid (Proху сервер);*
- *Open Office (канцелариски софтвер);*
- *GNOME, KDE*
- *SSH,*
- *GIMP (Linux верзија на Photo Shop), Diagrams, Project Managment.*

Ова, секако, е само мал дел од најпознатите претставници на Open Source софтверот. Бројот на високо квалитетниот софтвер е секако далеку поголем, особено за оние кои се упатени во проблематиката.

Кога станува збор за користење на Open Source софтверот во државната администрација, треба да се напомене дека тоа не е тренд на економски помалку моќни земји, напротив, повеќето економ-

ски моќни земји го користат во државните управи. Станува збор за потег кој има подолгорочен карактер, насочен кон спречување на зависноста од еден производител и сигурносните прашања кои секогаш се од стратешки интерес. Ситуацијата во светски рамки е доста интересна и го илустрира горе споменатото дека и економски моќните земји и групации се определуваат за овој концепт.

Државните администрации на голем дел земји се повеќе се свртуваат кон користењето на Open Source софтверот, така што 60 земји во светот разгледуваат или веќе имаат усвоено правна регулатива која го охрабрува или го зема предвид користењето на Open Source софтверот во јавната администрација на овие земји.

Карактеристични примери се секако Бразил² на јужноамериканскиот континент, каде треба да биде усвоена препораката во сите владини агенции и владини компании да биде користен Open Source софтвер. На истиот континент, Перу и Венецуела се веќе малку понапред од Бразил. Во таа група спаѓа и Аргентина. Во Мексико овие збиднувања почнаа нешто порано од другите земји.

Северна Америка, односно САД, исто така го користат овој концепт. Иако, на прв поглед можеби не со толку голем ентузијазам, но сепак срамежливо се појавува во одреден број на институции. Особено интригира фактот што Linux-от наоѓа место дури и во осетливата сфера, а тоа се безбедносните агенции и институции на САД. Посебен куртизитет е што надалеку познатата NSA³ (National Security Agency) издава слободна верзија на Security-enhanced Linux (тука веројатно ќе има различни коментари и сфаќања околу безбедноста) која заедно со изворниот код може слободно да се симне од нивниот веб сајт. HP минатата година изработи најбрз Linux суперкомпјутер за потребите на US Department of Energy⁴ (DoE). Тука е и познатата NASA⁵ со својот FlightLinux⁶, но и Department of Defence⁷ (DoD) кој според истражувањето⁸ (верзија 1.2.04 освежена во јануари 2003), идентификува околу 115 FLOSS⁹ апликации и 251 примери на нивна

2) *Economist* 11.09.2003 – печатено и електронско издание

3) <http://www.nsa.gov/selinux/>

4) <http://www.vnunet.com/News/1130996>

5) <http://www.nasa.gov>

6) <http://flightlinux.gsfc.nasa.gov/>

7) <http://www.dod.gov/>

8) <http://www.egovos.org/pdf/dodfoss.pdf>

9) FLOSS - Free Libre Open Source Software

употреба во поддршката на инфраструктурата, развојот на софтверот, апликациите за безбедност и слично. Одреден број на сојузни држави во локалната власт, или воведуваат законска регулатива за користење на Open Source софтверот (Орегон и Тексас), или пак планираат тоа да го сторат (Калифорнија, Оклахома, Алабама, Јута, Хаваи и Луизијана).

Во Азија, Кина претставува друг случај, каде во владините институции поради нивното согледување дека не треба да се биде премногу зависен од единствен надворешен добавувач, потребата од сигурност и потребата од национална самозадоволителност, со години се користи и развива сопствена Linux дистрибуција со име Red Flag Linux (името веројатно воопшто не изненадува). На истиот континент, Јапонија, Јужна Кореја и Кина почнаа соработка за развивање на Open Source алтернатива на софтверот на Microsoft, при што Јапонија веќе одвои сума од 9 милиони долари. Политичарите во Индија (на чело со претседателот на државата), ја повикаа својата армија на ценети програмери активно да се вклучат во развојот на Open Source решенија од слични причини како и Кина. Во Тајланд пак, постои владина програма која на своите граѓани им нуди Linux и друг Open Source софтвер кои можат да се користат на евтини компјутери. Според новинските извештаи Microsoft во Тајланд ги спушти цените на својот Windows и MS Office пакет на неверојатни 40 САД долари по РС¹⁰, а според информацијата на сајтот на OpenOffice¹¹ цената на овој комплет е само 36 САД долари!

Во Африка главен двигател на овој правец е токму најбогатата држава, Јужна Африка следена од Намибија.

Во Австралија, има предлог од Демократската партија за користење на Open Source софтвер во нивното собрание, така што Австралија и Нов Зеланд сериозно размислуваат да прејдат на овој модел¹². Националниот архив на Австралија ќе користи Open Source софтвер за чување и прикажување на архивирани документи кои потекнуваат од државните агенции, поточно OpenOffice.¹³

Во Европа, особено во ЕУ (која за нас е секако најинтересна) главниот збор го водат Германија, Франција, Велика Британија и Италија, но и други-

те земји не заостануваат на ова поле.¹⁴ Само во Германија, над 500 владини агенции¹⁵ користат Open Source решенија (во овој правец позитивно ќе се одлучат и Канцеларијата за картели, Монополската комисија, Федералниот комерсијат за заштита на податоци, Агенцијата за одгледување на животни), а најсвежи примери се градските власти на Минхен (14000 десктоп компјутери) и Schwabisch Hall, како и многу други. Полицијата на Niedersachsen пушта во погон 11620 десктоп компјутери (RedHat Linux) и 120 сервери на кои ќе се „врти“ нивниот информациоен систем наречен „Нивадис“¹⁶. Стратегијата кон Open Source ја презентираше и министерот Otto Schily на неговата конференција за печат во Берлин. Норвешката влада пак, минатата година го раскина ексклузивниот договор со Microsoft¹⁷, поради монополската позиција. ЕУ преку својата програма iDA (Interchange of Data between Administrations) во текот на 2001 и 2002 година изврши истражување околу Open Source софтверот и посебно студија околу користењето на Open Source софтверот во јавниот сектор. Слични студии има направено во Германија каде KBSt (Координатор и советник на федералната влада на Германија) уште во писмото 2/2000 од 2000та година ја имаат увидено предноста на Open Source решенијата, каде во заклучокот се препорачува Open Source софтверот како добра заштита на инвестициите. Како поголеми корисници во ЕУ можеме да ги споменеме и Белгија и Шпанија. Австрија е некаде на самиот почеток, но веста дека во градот Виена сериозно се размислува да се префрлат 15000 компјутери на Linux¹⁸ значи

10) Mercury news – од 14.09.2003 година

11) http://www.openoffice.org/press/1.1/press_faq.html

12) <http://www.theinquirer.net/?article=5222%20>

13) <http://www.computerworld.com.au/index.php?id=1991153367&fp=16&fpid=0>

14) Computerworld – од 17.03.2003 година

15) Infoworld – од 25.06.2003 година

16) Slashdot – од 21.09.2003 година

17) ZDNet UK – од 15.07.2002 година

18) Seattle post - Intelligencer – од 11.09.2003 година

огромен чекор во тој правец и фаќање чекор со веќе наброените замји од ЕУ.

Кога станува збор за користење на **Open Source** софтверот во државната администрација, треба да се напомене дека тоа не е тренд на економски помалку моќни земји, напротив, повеќето економски моќни земји го користат во државните управи. Станува збор за потег кој има подолгорочен карактер, насочен кон спречување на зависноста од еден производител и сигурносните прашања кои секогаш се од стратешки интерес

Во Велика Британија Владата најави нова акција за пошироко промовирање на на конкуренцијата со серија на пробни Open Source решенија како во централните владини институции, така и во поширокиот јавен сектор¹⁹. Оваа акција ќе се реализира во соработка со IBM, а координирана од OGC²⁰ и OeE²¹. OGC има издадено и водич за имплементација на Open Source софтвер каде во оригинал (текстот намерно не е преведен) се дадени следниве одлуки на полисите застапени во водичот:

The decisions of this policy are as follows:

- *UK Government will consider OSS solutions alongside proprietary ones in IT procurements. Contracts will be awarded on a value for money basis.*
- *UK Government will only use products for interoperability that support open standards and specifications in all future IT developments.*
- *UK Government will seek to avoid lock-in to proprietary IT products and services.*
- *UK Government will consider obtaining full rights to bespoke software code or customisations of COTS (Commercial off the Shelf) software it procures wherever this achieves best value for money.*
- *UK Government will explore further the possibilities of using OSS as the default exploitation route for Government funded R&D software.*

На сајтот на BBC може да се најде добра статија која го елаборира овој чекор на Владата на Велика Британија²².

Во Русија, Министерството за комуникации и компјутеризација во соработка со IBM ќе отвори Linux Competency Centre²³, со што според г. Андреј Коротков (заменик-министер во Министерството за комуникации и компјутеризација) ќе се креира Linux екосистем, кој ќе им овозможи на руските hi-tech компании побргу да навлезат на глобалниот пазар, а IT решенијата базирани на Linux и отворени стандарди ќе отвори огромни можности на бизнисот во Русија.

Во Израел, Министерството за трговија ги суспендира сите државни договори со Microsoft и најави дека суспензијата ќе трае и во целата 2004та година. Тоа е резултат на одлуката на Израелската антитруст-агенција, кога генералниот директор г. Dror Strum објави дека Microsoft е монопол²⁴.

На што се должи сето ова? За разлика од другите оперативни системи, (на пример Microsoft Windows), кога зборуваме за Linux-от мора да се истакне една разлика која е веднаш видлива, а тоа е дека не зборуваме само за оперативен систем. Linux дистрибуциите од кои вообичаено ја имаме претставата за Linux-от, се всушност многу повеќе од оперативен систем. Покрај функционалноста на еден модерен и сигурен оперативен систем (со сите свои предности и мани), во една дистрибуција среќаваме огромна количина на квалитетен софтвер за сите намени, така што една Linux дистрибуција можете да ја претворите во чисто десктоп решение со сиот канцелариски, интернет, графички, развоен и друг потребен софтвер без надоместок, или пак да ја претворите во чиста серверска машина со навистина огромен избор на серверски апликации по потреба (web и e-mail сервери, бази на податоци, проху, DNS сервер, LDAP, RADIUS, FTP, SSH, фајл сервер и други сервиси кои вам ви требаат), повторно без надомест. Тоа не е случај кај другите оперативни системи, иако за волја на вистината, мора да се напомене дека дел од Open Source решенијата се портирани и на другите оперативни системи, вклучувајќи го и Microsoft Windows (како на пример, Mozilla, MySQL, Apache, PHP, OpenOffice и други).

19) <http://www.ogc.gov.uk> – Government Investigates Wider Use of Open Source IT Systems Across Public Sector од 09.10.2003 година

20) OGC – Office of Government Commerce

21) OeE – Office of the eEnvoy (<http://www.e-envoy.gov.uk>)

22) BBC ?? 10.10.2003 - <http://news.bbc.co.uk/1/hi/technology/3181108.stm>

23) Computerworld од 09.10.2003 година

24) <http://www.theregister.co.uk/content/4/33365.html>

Сепак, за да ја имате функционалноста на една Linux дистрибуција, со другите оперативни системи не можете целосно да ја замените со Open Source решенија, туку ќе треба да платите и користите некој комерцијален софтвер.

Open Source решенијата не кријат дополнителни трошоци. Обуката на луѓето има цена како што има цена и за обуката за другите комерцијални решенија. Интернетот претставува огромно пространство каде можете да најдете решение и одговор за секој проблем кој може да ви се појави при користењето. Сепак за комерцијално користење во големи системи и битни апликации имате можност да си платите и техничка поддршка, која и во случајот со комерцијалниот софтвер морате да ја платите. Се зависи од ситуацијата и способноста на кадарот со кој располагате.

За оние кои се заинтересирани, со задоволство ја препорачувам студијата на г-динот Niranjana Rajani со наслов Free as in Education. Significance of the Free/Libre and Open Source Software for Developing Countries²⁵ каде можете да најдете огромна количина на обработени информации од оваа тематика.

Очигледно е дека овој феномен ги има зафатено сите континенти. Каква е состојбата кај нас? Како и во многу други работи, така и во оваа, заостануваме зад земјите кои решија работите да ги стават во некои поприватливи рамки. Со оглед на огромниот потенцијал кој лежи и заштедата која се добива со неговата примена, примената на Open Source решенијата ни од далеку не е на задоволителното ниво. Единствен официјален дистрибутер на некоја Linux дистрибуција во земјата е Neocom кој го застапува германскиот Suse, најголемиот европски Linux производител. Другите дистрибуции (Red Hat, Mandrake, Slackware, Debian, Turbo Linux и многу други) не можете да ги набавите во Република Македонија, туку со нарачка од странство или со симнување (ISO imixi) преку интернет.

Еден од поголемите промотери во Македонија е секако непрофитната организација Слободен софтвер²⁶ и единствениот македонски Linux веб портал²⁷ (доколку некогаш сум испуштил, однапред се извинувам). Слободен софтвер го воведува македонскиот јазик во сите најбитни Open Source продукти (GNOME, KDE, Open Office, Mozilla) и таа заложба е за резект. Со тоа, покрај приближување-

то на овој софтвер кон корисниците во Република Македонија на нивниот мајчин јазик (со оглед на нашата мултиетничност, постојат преводи и локализација и за скоро сите национални малцинства во Република Македонија) јазикот, државата, народот и културата се промовираат далеку надвор од нашите граници. Истото важи и за останатите Open Source проекти, каде локализацијата на македонски јазик се работи и доставува.

Нашите поблиски и подалечни соседи во овој дел се многу активни, така што нивната активност има афирмативен карактер во презентирањето на земјата, способноста и културата.

Со владина политика која би дала поддршка и поттик за користењето на Open Source софтвер во државната администрација, образованието и стопанството во Република Македонија ќе се анимираат домашните компании за приспособување на Open Source софтверот кон нашите прилики и негово локализирање на македонски јазик и другите јазици кои се во употреба во Република Македонија, како и создавање на домашен софтвер. Со тоа би се создале и предуслови за намалување на одливот на високо стручен кадар од земјата и би се создал нов извозен производ - софтверот.

Со владина политика која би дала поддршка и поттик за користењето на Open Source софтвер во државната администрација, образованието и стопанството во Република Македонија ќе се анимираат домашните компании за приспособување на Open Source софтверот кон нашите прилики и негово локализирање на македонски јазик и другите јазици кои се во употреба во Република Македонија, како и создавање на домашен софтвер

Во државната управа, употребата на Open Source решенијата е на самиот почеток, со извесен исклучок на Фондот за здравствено осигурување²⁸ и Министерството за финансии кое екстензивно ги базира своите решенија на овој концепт. Целта на Секторот за информатика при Министерството за финансии е да користи квалитетен софтвер и решенија, да има можност на избор и сопствена визија на развој. Воедно, повеќе од очигледно е дека се води сметка и за средствата на даночните об-

25) <http://www.maailma.kaapeli.fi/FLOSSReport1.0.html>

26) Слободен софтвер – <http://www.slobodensoftver.org.mk>

27) Македонски Линукс портал - <http://www.linux.net.mk>

28) <http://www.neocom.com.mk/Produkti/prodSoftSuse.asp>

врзници. Секторот за информатика своето искуство го базира на постојано усовршување и екстензивно користење на изворите на знаење достапни на Интернет (а тука буквално има се), како и специјализирани курсеви. Open Source решенијата имплементирани во Министерството за финансии успешно се во употреба повеќе од три години. Примената и воведувањето на нови решенија е мошне динамичен процес, така што бројот на применетите решенија и нивната област постојано е во пораст. Во исто време расте искуството и знаењето, како во процесот на имплементацијата и реализацијата на ваквите решенија, така и во професионалната стручност.

Во државната управа, употребата на **Open Source** решенијата е на самиот почеток, со извесен исклучок на Фондот за здравствено осигурување и Министерството за финансии кое екстензивно ги базира своите решенија на овој концепт

Доколку пак сте заинтересирани за употребата на Open Source решенијата во економијата, односно бизнисот, ќе наведам само неколку компании кои го користат овој модел. Списокот е премногу голем, а како што претходно наведов, станува збор за целокупниот дијапазон на фирми.

Амазон,²⁹ за кој ретко кој не слушнал, својот бизнис го базира на Linux, со заштеда од околу 17 милиони САД\$³⁰. Најпознатиот и најдобар Интернет пребарувач користи кластер од преку 10.000 Linux сервери³¹. Dreamworks³² е една од најпознатите филмски компании кои користи Linux и специјална верзија на GIMP за изработка на нивните цртани филмови (Shrek, Spirit, Stallion of the Cimarron).

Industrial Lights³³ and Magic, дивизија на Lucas Films задолжен за специјални ефекти користи Linux за рендерирање на специјални ефекти. Списокот е голем, но, сепак, морам да ги напомена и следните компании Merrill Lynch, Shell (кластер од 1024 IBM xSeries за изнаоѓање на нафта), WesternGeco (кластер од 256 IBM xSeries за анализа на податоци за сеизмичките промени), Kaiser Aluminium, United States Postal Service (кластер од околу 900 Linux сервери).

За сите љубители на формула 1 секако интересен ќе биде податокот дека тимот на BMW-Williams³⁴ ќе користи HP ProLiant Linux кластер од неколку стотини сервери за подобрување на аеродинамиката и другите аспекти на нивниот болид FW25, преку сеопфатните анализи на нивните модели.

Овој текст можете да го сметате и да го употребите како можност за запознавање со нешто ново или пак да ги проширите своите постојните знаења. Некои тоа веројатно ќе го искористат за и самите навлезат во овој свет, а некои како можност да извршат дополнителен притисок кон комерцијалните производители да ја намалат цената на своите производи и да заштедат средства.³⁵

Како и да е, овој тренд е будно следен и активно имплементиран од голем број на земји и големи компании, што секако, не е за потценување и бара соодветно внимание и анализа. Секое потценување и игнорирање може да чини многу, особено доколку се има предвид агенадата на ЕУ која овој тренд го инкорпорира и во својата стратегија.

Доколку ве заинтересира овој текст, можеби ќе ве заинтересира и текстот на UPI (United Press International) од авторот Christopher Deliso³⁶ кој има свој поглед и мислење за една проблематика поткрепена со податоци и од IDG³⁷ (International Data Group).

29) <http://www.amazon.com>

30) <http://www.maailma.kaapeli.fi/FLOSSReport1.0.html>

31) <http://www.wired.com/news/print/0,1294,54504,00.html>

32) <http://www.dreamworks.com/>

33) <http://www.iml.com>

34) <http://www.vnunet.com/News/1144043>

35) <http://newsforge.com/article.pl?sid=03/09/20/1632224>

36) <http://www.upi.com/view.cfm?StoryID=20030808-042156-5360r> – од 08.08.2003 година

37) <http://www.idg.com/> - Водечка аналитичка и истражувачка компанија во ИТС индустрија

КОЕ Е ОПТИМАЛНОТО НИВО НА ФЛЕКСИБИЛНОСТ НА ПАЗАРОТ НА РАБОТНА СИЛА ВО МАКЕДОНИЈА

Компаративна анализа на законодавството и институциите кои го управуваат македонскиот пазар на работна сила со оние од другите економии, може да даде некои интересни и зачудувачки резултати кои треба да служат како насоки за креаторите на политиките при утврдување на мерките за поттикнување на вработувањето.

Зголемениот интерес за карактеристиките и функционирањето на пазарот на работна сила во Македонија е резултат на високите и постојани стапки на невработеност во текот на транзицијата, кои надминуваат 30% според дефиницијата на Меѓународната организација за труд. Честопати се наведува дека причини за високите стапки на невработеност се недостатокот на флексибилност и/или неуспехот на институциите на пазарот на работна сила да се прилагодат кон новото економско опкружување. Компаративна анализа на законодавството и институциите кои го управуваат македонскиот пазар на работна сила со оние од другите економии, транзициони и развиени, може да даде некои интересни и зачудувачки резултати кои треба да служат како насоки за креаторите на политиките при утврдување на мерките за поттикнување на вработувањето/намалување на невработеноста.

Дали стапката на невработеност над 30% во Македонија е реална?

Многу е тешко да се направи анализа на македонскиот пазар на работна сила поради недостиг и ограничен квалитет на податоците. Два официјални извора на податоци за невработеноста се Анкетата на работна сила (APC) која се спроведува годишно и Заводот за вработување (ЗВР) кој

ги опфаќа евидентираниите невработени. Иако во речиси сите транзициони економии постои значително поклопување помеѓу двете групи на статистики, во одредени земји броевите добиени од Анкетата на работната сила засновани на принцип на само-известување на испитаниците за својата економска активност се повисоки од регистрираната невработеност (Cazes и Nesporova, 2001). Наспроти ова, бројот на регистрирани невработени во Македонија е далеку повисок отколку бројот на невработени според Анкетата на работна сила (Табела 1).

Табела 1

Земја	Регистрирани	APC
Азербејџан	1,1%	19,4%
Естонија	4,4%	10,0%
Грузија	2,6%	10,0%
Русија	3,4%	9,2%
Македонија	37,5% ¹	30,5%

Извор: http://eurochild.gla.ac.uk/dev_web/Documents/monetee/Download.htm. Податоците за Македонија се од Државниот завод за статистика и Завод за вработување.

Забелешка: податоците се однесуваат на 1996. За Македонија податоците се за 2001.

Никица Мојсоска Блажевски е вработена во Министерството за финансии од 2000 година, каде од јануари 2002 година е помошник раководител на Секторот за макроекономија. Нејзините работни задачи се во доменот на пазарот на работна сила, односно владината политика на вработување. Досега има објавено повеќе трудови во Билтенот на Министерство за финансии, неделникот Капитал, и во публикациите на Универзитетот Staffordshire во Велика Британија

Никица Мојсоска Блажевски подготвува докторат во Staffordshire University на тема “Разбирање на невработеноста во Македонија: Унапредување на јавните служби за вработување и образовниот систем”. Таа е член на издавачкиот одбор на публикацијата на Министерството за финансии “Годишен економски извештај 1999, 2000, 2001”, член на тимот за превод на второто издание на книгата “Принципи на економија” од Грегори Менкју, како и втор заменик на главниот уредник на Билтенот на Министерството за финансии.

1) број на регистрирани невработени поделен со збир на вработени според APC (на возраст над 15 години) и регистрирани невработени.

*) мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги преставуваат ставовите на министерството за финансии

Можна причина за ваквата разлика е различната мотивираност за регистрирање на невработените зависно од расположивоста на бенефиции во одделните земји и пристапот до истите. Конкретно, поголемата мотивираност во Македонија во однос на другите земји за пријавување како невработен во ЗВР произлегува од тоа што статусот невработен обезбедува право на “бесплатно” социјално осигурување. Имено, ЗВР плаќа придонеси за пензиско и инвалидско осигурување за сите регистрирани невработени кои се корисници на паричен надоместок во случај на невработеност. Понатаму, сите регистрирани невработени лица стекнуваат право на здравствено осигурување доколку не можат да го добијат на некоја друга основа, на пример преку други членови на семејството. Оттука, работниците кои работат во сивата економија и дел од неактивното население се пријавуваат во ЗВР што дава нереална слика за бројот на невработени во Македонија. Постои голема потреба за промена во соодветните закони за да се подобрат статистичките податоци за работната сила и да се пренаменат улогата и употребата на ресурсите на ЗВР од администрирање на придонесите кон поактивни политики.

Конкретно, поголемата мотивираност во Македонија во однос на другите земји за пријавување како невработен во ЗВР произлегува од тоа што статусот невработен обезбедува право на “бесплатно” социјално осигурување

Студија на пазарите на работна сила во 22 источноевропски земји извршена од Interuniversity Consortium for Political and Social Research (ICPSR) во периодот 1990-1997 дава многу компаративни статистички податоци (види Blanchflower, 2001). Податоците покажуваат дека веројатноста просечен македонски граѓан да биде невработен е за 7,4% повисока од истата веројатност за просечен граѓанин на Централна и Источна Европа (ЦИЕ). Само граѓаните на Бугарија се во полоша позиција (12,1% повисока можност за невработеност од просекот на ЦИЕ), додека веројатноста за невработеност на Албанците е 6,6% повисока од онаа на граѓаните на ЦИЕ во целина. Сепак, треба да истакнеме дека Македонија е една од ретките земји (ако не и единствена) која имаше регистрирана отворена невработеност уште во текот на комунистичкиот систем. За илустрација, стапката на невработеност во Македонија во 1980 година изнесуваше 21,5% и 22,1% во 1989, додека во останатите поранешни југословенски републики и дру-

гите комунистички земји немаше отворена невработеност (невработеноста беше еднаква на нула).

Во повеќето земји на ЦИЕ мажите се соочуваат со помала веројатност да останат невработени во споредба со жените (Табела 2). Во Македонија веројатноста на мажите да останат невработени е за 2,7% помала во споредба со веројатноста кај жените. Слично, резултатите од истражувањето во табела 2 покажуваат дека веројатноста повисоко образованите работници да останат невработени е во просек 8,8% помала во споредба со помалку или необразованите работници.

Табела 2 Пробит равенки за невработеност по земји

	Маж	Високо образование Без образование	Број на набљудувани единици	Години
Бугарија	-.023*	-.215*	3683	1990-1997
Чешка	-.003*	-.021*	5588	1990-1997
Естонија	-.012*	-.107*	4583	1991-1996
Унгарија	-.078*	-.133*	3713	1990,1992-1997
Латвија	-.010	-.136*	4005	1991,1992,1994-1997
Литванија	.004	-.088*	3829	1991,1992,1994-1997
Русија	-.025*	-.090*	3570	1992-1996
Романија	-.002	-.100*	4466	1992-1997
Албанија	-.034*	-.169	3396	1992-1996
Ерменија	-.026*	-.074*	2943	1992-1996
Словачка	-.004	-.119*	3184	1992-1996
Македонија	-.027*	-.088*	3221	1992-1997
Словенија	-.017	-.110*	3005	1992-1996
Украина	-.016*	-.115*	3686	1992-1996
Белорусија	-.004	-.023	3580	1992-1996

Извор: Blanchflower (2001), Табела V, стр. 372.

*) 5% ниво на статистичка значајност

Иако APC невработеноста е многу пониска од регистрираната невработеност, таа е мошне висока и присутна долг период, и е многу повисока отколку во другите транзициони економии. Понатаму, презентираната споредба сугерира дека веројатноста за невработеност кај македонските граѓани е поголема отколку кај нивните колеги во земјите на ЦИЕ, што значи дека дури и доколку сме скептични во поглед на квалитетот на податоците, невработеноста е сериозен проблем во Македонија.

Што се однесува до високата стапка на невработеност според Анкетата на работната сила, можеби APC не ги опфаќа вработувањата во сивата економија иако тоа е целта на дефиницијата за невра-

ботеност која ја користи Меѓународната организа-
ција за труд. Ваквата констатација е поддржана од
пресметките на Светска банка (Светска банка,
2003) за невработеноста во Македонија засновани
на APC и Анкетата на потрошувачка на домаќин-
ствата. Според податоците од Анкетата на потро-
шувачка на домаќинствата, стапката на неврабо-
теност во 2000 е еднаква на 23% што е за 9,2 про-
центни поени пониска од стапката на невработе-
ност според APC. Ако се изврши понатамошна ко-
реkcија на оваа бројка за семејните земјоделски
имоти, неплатените семејни работници и неприја-
вените само-вработени, стапката на невработе-
ност се намалува дури на 10%, имплицирајќи дека
и покрај недостатокот на работни места во фор-
малниот пазар на работна сила, луѓето се ангажи-
рани во некои други (помошни) економски актив-
ности.

Понатаму ќе продолжиме со проучување на три по-
себни прашања на пазарот на работна сила кои
често пати се предмет на јавните дискусии во Ма-
кедонија без притоа да бидат поткрепени со де-
тална анализа.

I **Законска заштита на
вработените**

Ригидноста на законите за заштита на вработени-
те (ЗЗВ) често пати се претставува како главна
причина за високата невработеност во Македони-
ја. Основна цел на ЗЗВ е обезбедување на социјал-
на сигурност на вработените, имплицитни работни
договори, позитивното влијание на стабилниот ра-
ботен однос врз инвестирањето во човечки капи-
тал, како и социјалните трошоци на отпуштањата
и макроекономска стабилност. Главен аргумент
против високата заштита на вработените е дека
таа ги ограничува фирмите во нивното делување
бидејќи ги зголемува трошоците за работна сила
што може да ја намали вкупната вработеност. Не-
то влијанието на овие ефекти се разликува завис-
но од големината на фирмите, видот на активност
и економските услови. Cazes (2002) заклучува дека
законската регулатива за заштита на вработените
има мал или никаков ефект врз вкупната неврабо-
теност, но поригидните закони за заштита на вра-
ботените го зголемуваат времетраењето на невра-
ботеноста, што се однесува до вработеноста, по-
високата законска заштита на вработените има
негативно влијание врз вработеноста и активноста

на работна сила. Во Табела 3 е претставена спо-
редбата на степенот на ригидност на ЗЗВ во некои
од транзиционите економии.

Табела 3: *Закони за заштита на вработените на крајот на
деведесетите години*

	Индекс на редовно вработување	Индекс на привремено вработување	Индекс на колективни отпуштања	Индекс на ригидност на ЗЗВ
Бугарија	1,4	3,8	3,6	-
Чешка	2,8	0,5	4,3	2,1
Естонија	3,1	1,4	4,1	2,6
Унгарија	2,1	0,6	3,4	1,7
Полска	2,2	1,0	3,9	2,0
Словачка	2,6	1,4	4,4	2,4
Словенија	2,9	0,6	4,9	2,3
Македонија	3,9	5,0	4,2	4,4
Македонија ²	2,1	4,4	4,0	3,2
Просек во ЦИЕ	2,7	1,2	4,1	2,4
Просек во ЕУ	2,4	2,1	3,2	2,4
Просек во ОЕЦД	2,0	1,7	2,9	2,0

Извор: Riboud, Sanchez-Paramo и Silva-Jauregui, 2002. Проценки
на Светска банка за Македонија.

Забелешка: Индексот се движи помеѓу 0-6, а 6 ја означува нај-
рестриктивната законска регулатива

Горенаведената табела покажува дека и покрај на-
малувањето на вкупниот индекс за заштита на
вработените во Македонија во текот на деведе-
сетите години и повторно во 2003, резултатите се
сеуште високи и се над просечните во земјите на
ЦИЕ. Законската регулатива за редовно вработу-
вање која ги уредува правилата и процедурите за
вработување и отпуштање за постојани работници
(вработени на неопределено време), процедурите
за отпуштање и плаќање отпремнини, претрпе зна-
чителна “либерализација” во текот на транзиција-
та. По неодамнешните законски измени Македони-
ја има дури и помалку ригидни закони за редовното
вработување отколку просекот во земјите на Цен-
трална и Источна Европа.

Наспроти тоа, законските измени не резултираа со
позначајно намалување на индексот на привремено
вработување, кој е далеку над индексите во си-
те други земји, како во транзиционите, така и во
развиените. Законската регулатива за привремено

2) По измените на законската регулатива во 2003 година

вработување утврдува правила за договори на определено време, можност за нивно обновување и максимално траење и го регулира функционирање на агенциите за привремено вработување. Привременото вработување е важен извор за флексибилизација на пазарот на работна сила и вклучува работници со договори на определено време, работници во агенциите за привремено вработување, сезонски работници, како и други форми на нередовно вработување (главно договори за дело). Податоците за привременото вработување се многу оскудни и може да не се целосно веродостојни поради тешкотијата да се открие вистинската употреба на договори за дело. Во некои земји постои законска забрана за употребата на привремени договори за одредени занимања (на пример Русија) или за лицата оние кои завршиле стручни средни училишта и универзитет или пак за млади луѓе под 18 години (на пример во Чешка).

И покрај широко раширеното мислење дека привременото вработување во земјите на ЦИЕ е значително зголемено во текот на транзицијата бидејќи работодавците претпочитаат да имаат поголема слобода при одлучувањето за тоа дали да отпуштат работници, учеството на привременото во вкупното вработување е прилично ниско во речиси сите транзициони економии (Cazes и Nesporova, 2001). Тоа се движи помеѓу 3 и 6,9% во Украина, Естонија, Унгарија, Полска и Русија, освен во Словенија каде има релативно високо учество на привременото вработување (11% во 1999), иако останува под просекот од 15% во ЕУ. Некои други проценки за договорите на определено време во Унгарија говорат дека тие изнесуваат околу 16% од вкупните вработувања.

Резултатите од истражувањето покажуваат дека веројатноста повисоко образованите работници да останат невработени е во просек 8,8% помала во споредба со помалку или необразованите работници.

Се чини дека Македонија не спаѓа во оваа група бидејќи учеството на привремената вработеност во вкупните вработувања изнесуваше 13,2% во 1998, 10,2 во 2000 и 17,7% во 2002. Не можеме да бидеме сигурни за веродостојноста на податоците за Македонија бидејќи податоците се од APC (пресметани за населението на возраст од 15-64) што значи дека опфатот на договори на дело зависи само од перцепцијата и известувањето од страна на самите работници со вакви договори. Додека

неодамнешните измени на Законот за работни односи во Македонија овозможуваат поголема употреба на договори на определено време (до три години) без ограничување на нивниот број, не постои законска регулатива за агенции за привремено вработување што ја објаснува големата ригидност на привременото вработување. Интересен податок е дека, во просек, земјите на ЕУ и ОЕЦД имаат поригидни законски норми за привременото вработување отколку просекот во земјите на Централна и Источна Европа.

Индексот на колективни отпуштања се состои од важечката дефиниција за колективни отпуштања, дополнителните услови за отпуштање и можните

одложувања. Македонскиот индекс на колективни отпуштања е намален со неодамнешните законски измени и е за еден процентен поен понизок од просекот во ЦИЕ, но е многу повисок од индексите во развиените економии.

Во економската литература постојат различни мислења во врска со влијанието на законите за работни односи врз економските резултати. Svejnar (2002), на пример, со регресиона анализа го испитува влијанието на различните институции на пазарот на работна сила и политиките врз економските резултати во транзиционите економии, мерени според порастот на БДП. Со примена на едноставна биваријантна наместо мултиваријантна регресија (која би го објаснила заедничкото влијание на сите фактори врз економскиот раст), Svejnar открива дека флексибилноста или ригидноста на ЗЗВ има скромно влијание врз порастот на БДП. Сепак, за да се извлече поиздржан заклучок од оваа анализа, потребно е во анализата да се разгледа и флексибилноста на платите, географската флексибилност, флексибилноста на професиите, итн.

Компаративната анализа на APC во Македонија и другите транзициони економии обезбедува вредни информации за креаторите на политиките за потребата и насоката на понатамошните измени на Законот за работните односи. Важно прашање кое треба да се разгледа и регулира (бидејќи не постои регулатива) се агенциите за привремено вработување. Покрај трите члена од Законот за вработување и осигурување во случај на невработеност (Член 27, 28, 29) кои ги регулираат приватните агенции за вработување, не постои правна рамка за формирање и работење на агенции за привремено вработување. Второ прашање кое треба да се разгледа е регулирањето на вработувањето со скратено работно време кое придонесува кон поголема флексибилност на пазарот на работна сила. Имено, најнискиот износ утврден за социјални придонеси, 65% од просечните нето плати за работните места со полно работно време, ја обесхрабрува примената на вработувањето со скратеното работно време, бидејќи со тоа се зголемуваат трошоците на работодавците за работниците со скратено работно време.

II Анализа на тековите на пазарот на работна сила

Речиси сите анализи на македонскиот пазар на работна сила се однесуваат на бројот на невработени и вработени лица што може да даде погрешни заклучоци за динамиката на пазарот на работна сила. Наспроти ова, анализа на релативната големина на приливот и одливот на пазарот на работна сила обезбедува подетален увид во неговото функционирање и во факторите кои предизвикуваат висока невработеност. И покрај ограничувањата во смисла на расположивост и веродостојност на податоците за анализа на тековите, ова прашање ќе го разгледаме споредувајќи ги тековите на македонскиот пазар на работна сила со некои од транзиционите економии за кои постојат податоци.

Додека пресметките на податоците не се идентични за сите вклучени земји, Табела 4 покажува дека македонскиот пазар на работна сила е релативно динамичен. Понатаму, тој открива дека пос-

Табела 4: Приливи и одливи во невработеноста

		1994	1995	1996
Чешка	Годишна просечна стапка на прилив ³	0,6	0,6	0,6
	Годишна просечна стапка на одлив ⁴	21,3	21,3	19,3
Унгарија	Годишна просечна стапка на прилив	1,1	1,0	1,3
	Годишна просечна стапка на одлив	9,1	7,9	9,4
Полска	Годишна просечна стапка на прилив	1,2	1,3	1,2
	Годишна просечна стапка на одлив	6,2	8,0	8,2
Словенија	Годишна просечна стапка на прилив	6,7	8,4	9,0
	Годишна просечна стапка на одлив	9,8	6,9	9,7
Македонија	Годишна просечна стапка на прилив ⁵		10,6	13,0
	Годишна просечна стапка на одлив ⁶		14,7	9,2

Извор: Terrel (1999) and European Training Foundation (1999).
Сопствени пресметки на авторот за Македонија.

тојаното присуство на висока невработеност во Македонија е резултат на високите приливи, а не на ниските одливи. Високите приливи во невработеноста може да бидат резултат на висок прилив на лица кои за прв пат влегуваат на пазарот на работна сила работна сила (оние кои излегуваат од образовниот систем), прилив на работници кои ги загубиле своите работни места, активирање на неактивните работоспособни лица или како резултат на прилив поради некој друг мотив за регистрација, без притоа да настане каква и да е промена во демографијата или активността на населението.

Класичен метод за мерење на ефектите од демографските промени е пресметување на Perry-пондерираната стапка на невработеност (Perry, 1970,

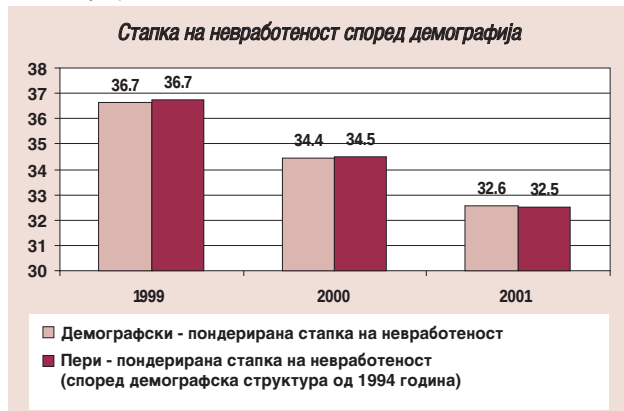
Македонските работодавци одвојуваат најмал дел од вкупните трошоци за работна сила за “плати и наемнини” или околу 61,3%. Социјалните придонеси на работодавците учествуваат со 28,8% во вкупните трошоци на работна сила за македонските работници, со тоа што учеството на придонесите е повисоко само во Унгарија и Романија

Ball и Mankiw, 2002), која е пондериран просек од стапките на невработеност за различните демографски групи со фиксни пондери. Имено, за да се испита дали високите приливи во невработеноста се резултат на високиот прилив на лица кои изле-

3) Просечни годишни стапки за односот помеѓу бројот на новопријавени невработени лица и бројот на вкупно вработени лица.
4) Просечни годишни стапки за односот помеѓу бројот на лица кои излегуваат од невработеност и бројот на невработени лица.
5) Нови регистрирани невработени поделени со бројот на вработени според APC и помножен со 100. Податоците се однесуваат на 2001 и 2002.
6) Вработувања од редот на регистрирани невработени во ЗВР поделен со бројот на регистрирани невработени и помножен со 100. Податоците се однесуваат на 2001 и 2002 година.

гуваат од образовниот систем, односно високиот природен прираст на населението, авторот ја пресмета “Perry-пондерираната” стапка на невработеност за Македонија. Временската серија за Perry-пондерираната невработеност покажува што би се случило со стапката на невработеност земајќи го предвид движењето на невработеноста во секоја група ако не се менуваат големините на групите.

Графикон 1

Извор: Собствени пресметки на авторот врз основа на APC и Пописот на населението од 1994 година

Во Графикон 1 е прикажано дека стапките на невработеност би биле речиси исти доколку не би постоеле измени во демографската структура на населението. Според тоа, заклучуваме дека високите приливи во невработеноста не можат да се објаснат со промена на демографската структура. Исто така, во Македонија немаше масовни отпуштања како резултат на реструктурирањето во размери кои беа регистрирани во другите земји во транзиција (Светска банка, 2003). Понатаму, податоците од APC покажуваат дека стапката на активност е мошне стабилна движејќи се помеѓу 59 и 62% што значи дека не постои зголемен прилив во невработеноста од неактивност.

Затоа треба да разгледаме некои други потенцијални фактори кои влијаат врз високиот прилив на нови лица на пазарот на работна сила и многу високата невработеност во Македонија. Таков еден фактор, веќе спомнат, е администрирањето на придонесите за социјално осигурување (на пример здравствено осигурување) преку ЗВР.

Дел од оние кои излегуваат од образовниот систем и се вклучуваат во сивата економија како нивна прва економска активност и дел од неактивното население се регистрираат како невработени и според тоа, дури и без никаква демографска про-

мена или зголемување на стапката на учеството, се зголемува регистрираната невработеност. Понатаму, високата стапка на невработеност според APC може да се објасни со неуспехот на APC за опфаќање на неформалната вработеност бидејќи повеќето од оние кои одговараат го сметаат само редовното вработување, а не она на одреден рок, вработување со скратено работно време или договорите на дело како вработување.

Постојат две важни препораки за креаторите на политиките кои произлегуваат од горенаведената анализа. Прво, државата треба да ги промовира во јавноста предностите од вршење на дејност во формалниот сектор, како на пример, пристап до комерцијалните купувачи во формалниот сектор на стопанството, пристап до кредитни линии, правна заштита на работниците и можност да се работи на девизниот пазар, кои не се толку очигледни за некои работодавци. Второ, државата треба да преземе активности за откривање и менување на договорите на дело во работни договори, не секогаш во договори на неодредено време, но барем договори на одредено време или за работа со скратено работно време.

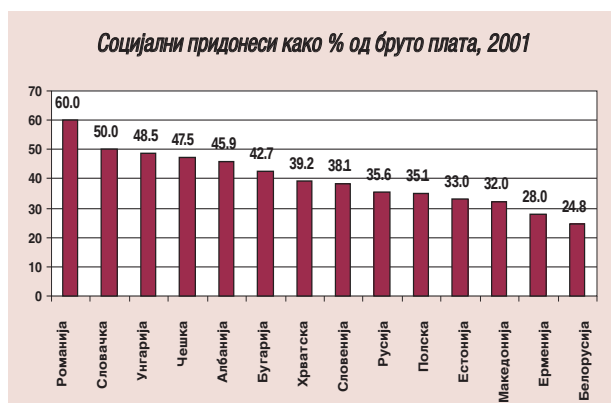
Државата треба да ги промовира во јавноста предностите од вршење на дејност во формалниот сектор, како на пример, пристап до комерцијалните купувачи во формалниот сектор на стопанството, пристап до кредитни линии, правна заштита на работниците и можност да се работи на девизниот пазар, кои не се толку очигледни за некои работодавци.

III Трошоци за работна сила

Најголем дел од јавните дискусии во врска со трошоците на работната сила на работодавецот се концентрираат на големината на социјалните придонеси мерени преку нивното учество во бруто платата. Ако ја споредиме големината на оптоварување на работодавците преку социјалните придонеси кои тие им ги плаќаат на работниците, Графикон 2 покажува дека Македонија е меѓу земјите со пониско учество на социјалните придонеси во бруто платата.

Сепак, она што е важно од гледна точка на работодавецот не е бруто платата и нејзината структура, туку трошоците за работна сила. Ова е поширока категорија која покрај платите и социјалните

Графикон 2

Извор: Светска Банка

придонеси вклучува и бонуси, плаќања за неодрботените денови (на пример за време на одмор и боледување), плати во натура, итн. Споредувајќи ја структурата на трошоците за работна сила односно учеството на социјалните придонеси на работодавците, сликата е прилично поинаква (Графикон 3).

Како што покажува Графикон 3 најголемиот дел од вкупните трошоци во сите земји отпаѓа на делот “плати и наемнини”, кој се состои од “директни плати и бонуси” плус “трошоци за штедните фондови на вработените, за неодрботените денови и плати во натура”. Делот “плати и наемнини” е највисок во Кипар (85%) и Словенија (81%), а најнизок во Унгарија и Романија (и во двете 67%). Македонските работодавци одвојуваат најмал дел од вкупните трошоци за “плати и наемнини” или околу 61,3%.

Графикон 3

Структура на трошоците на работна сила (%), 2000

Извор: Еуростат

Поради разликите во методологијата⁷, овој дел може да се зголеми на 71,3%, што е сеуште понизок отколку во другите земји на ЦИЕ, освен Унгарија и Романија. Социјалните придонеси на работодавците учествуваат со 28,8% во вкупните трошоци на работна сила за македонските работници, со тоа што учеството на придонесите е повисоко само во Унгарија и Романија. Наспроти ова, учеството на социјалните придонеси во расходите на работодавците за работната сила е најниско во Словенија и Кипар и изнесува 14,2 и 14,4% соодветно. Следи дека македонските работници се во полоша позиција од нивните колеги во другите транзициони економии бидејќи добиваат најнизок дел од трошоците за работна сила на работодавците како директни награди и бонуси.

Користена литература

- Ball, L. and Mankiw, G. (2002) The NAIRU in Theory and Practice, *Journal of Economic Perspectives*, 16(4): pp. 115-136.
 Blanchflower, D. (2001) Unemployment, Well-Being, and Wage Curves in Eastern and Central Europe, *Journal of the Japanese and International Economies*, No. 15, pp. 364-402.
 Cazes, S. (2002) Do Labour Market Institutions Matter in Transition Economies? An analysis of labour market flexibility in the late nineties, International Institute for Labour Studies Discussion Paper Series, No. 140.
 Cazes, S. and Nesporova, A. (2001) Labour Market Flexibility in the Transition Countries: How much is too much? *International Labour Review*, 140(3): pp. 293-325.
 European Training Foundation (1999) *Employment and Labour Market Country Reports*, United Kingdom.
 Eurostat (2002) *Labour Costs Survey 2000: Candidate Countries*, European Communities.
 Perry, G (1970) Changing Labour Markets and Inflation, *Brookings Papers on Economic Activity*, No. 3, pp. 411-448.
 Riboud, M., Sanchez-Paramo, C and Silva-Jauregui, C. (2002) Does Eurosclerosis Matter? *Institutional reform and labour market performance in Central and Eastern Europe*, World Bank Technical Paper, No. 519.
 Svejnar, J. (2002) *Labour Market Flexibility in Central and East Europe*, William Davidson Working Paper, No. 496.
 Светска Банка (2003) *ФСП Македонија: Справување со невработеноста*, Светска Банка (нацрт верзија).
 Terrel, K. (1999) *Czech Republic: Labour market study*, Technical Paper Series, Washington, D.C.: World Bank.
 Winkler, A. (2000) Private and Financial Sector Development in Transition Economies: The case of Macedonia, *Economic Systems*, 24(3): pp. 257-284.

7) Во најголемиот број земји, трошоците на работодавците за исхрана на работниците се во форма на мензи и ваучери и се дел од “плати во натура”, додека во Македонија тие се во форма на готовински плаќања на вработените и се вклучени во “други трошоци за работна сила”.

ПРОГРАМА ЗА ЈАВНИ ИНВЕСТИЦИИ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 2003 - 2005 година

Како земја во транзиција, Република Македонија во рамките на процесот на спроведувањето на политичко - економските реформи вложува значителни напори за подобрување на економската и социјалната состојба на земјата. Притоа, реформските активности што се спроведуваат, пред сè, се во функција на создавање на услови за инфраструктурно поврзување на земјата со сите соседни земји и за интензивирање на процесите за побрза и успешна интеграција на Република Македонија во Европската Унија

Тахир Шакири е државен советник во Министерството за финансии, кој раководи со Секторот за јавни инвестиции. Роден е во 1949 година во Скопје, а дипломирал на Економски факултет – Скопје во 1971 година, насока – макроекономија.

Учествувал во подготовка на повеќе развојни документи и проекти на среден и долг рок, меѓу кои и во „Националната стратегија за економскиот развој на Република Македонија до 2020 година“, Рамковната програма за економски развој и реформи „Македонија 2003“. Учествувал на повеќе семинари и воркшопови во земјата и странство од областа на јавните инвестиции, организирани од страна на Светската банка, Европската комисија и други меѓународни институции.

Поддршката на динамизирањето на инвестициите се наметнува со својата приоритетност поради потребата од надминување на состојбите на недоволна развиеност и незаокруженост на инфраструктурата, како и релативната техничко-технолошка застареност и ниска ефикасност на капацитетите.

Развојната политика на Владата на Република Македонија за инвестирање во јавната инфраструктура на земјата на среден и долг рок, се базира на динамична инвестициона активност која се очекува да резултира со оптимализација на користењето на постојните капацитети, реконструкција и модернизација на јавната инфраструктура во функција на обезбедување економичност и повисока ефикасност, како и поскоро довршување на започнатите економски оправда-

ни проекти, имајќи ги предвид опциите на помали трошоци.

Тежината на проблемите со кои се соочува земјата и длабочината на зафатите кои треба да се реализираат, во услови на оскудност на сопствени средства и лимитирани можности за задолжување на земјата во странство, бараат поинтензивно ангажирање на странски капитал, пред сè во смисла на директни инвестиции, заеднички вложувања, концесии, донаторства, како и селективно задолжување во странство согласно на платно-билансните можности на земјата.

Република Македонија, имајќи ги во предвид значајните потреби кои произлегуваат од ниското ниво на развиеност од една страна и ограничениите ресурси со кои располага, од друга страна, значајно место дава на рационалното користење и планско насочување на средствата наменети за инвестиции.

Поврзано со ова, Владата на Република Македонија донесува и секоја година ажурира посебна Програма за инвестиции во јавната инфраструктура на среден рок.

Во Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2003-2005 година се вклучени инвестициони проекти кои, согласно со

*) мислењата изразени во овој текст се на авторот и не мора во целост да ги преставуваат ставовите на министерството за финансии

искажаните приоритетни потреби, Владата оцени дека имаат значаен придонес за развојот на секторите енергетика, транспорт, водоснабдување, наводнување, екологија, нестопанските дејности.

При одредувањето на приоритетните потреби во изготвувањето на Програмата за јавни инвестиции во Република Македонија 2003-2005, се имаа во предвид реалните можности за обезбедување на средства за капитални инвестиции од: 1/ Буџетот на државата; 2/ сопствени средства од страна на инвеститорите; 3/ неповратни средства од земји донатори; и 4/ селективно задолжување со поволни кредити, согласно на платно-билансните можности на земјата.

Од вкупно предвидените средства со Програмата за периодот 2003-2005 година, за развој на стопанската инфраструктура ќе бидат насочени 804,33 милиони евра или 83,2%, а за развој на нестопанските дејности 162,92 милиони евра, или 16,8% од вкупните средства.

Програмата за јавни инвестиции содржи 156 инвестициони проекти. Вкупните трошоци за овие проекти се ценат на 2.126,78 милиони евра. Дел од средствата, во износ од 642,47 милиони евра, се реализирани до крајот на 2002 година. Реализацијата на одреден обем на инвестициони активности, со оценета вредност од 513,07 мил. евра, се планира по 2005 година. Со тоа, во периодот

2003-2005 година се предвидува дека ќе се реализираат 967,25 милиони евра, односно само во 2003 година 318,08 милиони евра.

Во енергетиката, ќе се интензивираат активностите за довршување на изградбата на Хидроелектраната „Козјак“ и ревитализацијата на постојните хидроелектрани. Истовремено, ќе се интензивираат активностите за изградба на интерконективни врски со електроенергетските системи на соседните земји како чекор кон воспоставување на неопходната стабилност на електроенергетскиот систем на Република Македонија.

Определбата на Владата за ангажирање на странски инвестиции во прв ред преку концесии, донации, директни и заеднички вложувања, претставува императив поради високото учество на странските кредити во финансирањето на инвестициите од јавниот сектор во претходниот период. Покрај тоа, неопходно е натамошно зголемување на обемот на неповратните средства од странство, особено во секторот на водоснабдување, наводнување, животна средина, образование и здравство.

Од вкупно предвидените средства со Програмата за периодот 2003-2005 година, за развој на стопанската инфраструктура ќе бидат насочени 804,33 милиони евра или 83,2%, а за развој на нестопанските дејности 162,92 милиони евра, или 16,8% од вкупните средства.

Во милиони евра

Трошоци по сектори	2003	2004	2005	Вкупно 2003-2005
Енергетика	58.80	30.50	6.99	96.29
Сообраќај	91.68	156.45	174.60	422.73
Водостопанство	32.37	34.86	44.62	111.85
Комунални услуги	54.85	58.01	24.93	137.79
Животна средина	13.14	5.85	1.18	20.17
Останато стопанство	5.13	5.17	5.20	15.50
Образование и наука	21.13	24.22	19.66	65.01
Здравство	3.36	1.94	1.94	7.24
Останато нестопанство	37.62	27.31	25.74	90.67
Вкупно	318.08	344.31	304.86	967.25*

Трошоци по сектори 2003 - 2005

*) Пресметките се направени според среден курс на еврото на Народна банка на Р. Македонија за 2002 година (1 евро = 60.9783 денари).

Вкупни трошоци по извори на финансирање	Во милиони евра			
	2003	2004	2005	Вкупно
Вкупно	318.08	344.31	304.86	967.25
Странски кредити	96.23	149.31	169.05	414.59
Неповратна помош од странство	72.02	80.48	43.43	195.93
Буџет	49.51	55.00	53.78	158.29
Мак Телеком	17.03	0.00	0.00	17.03
Сопствени средства	45.53	23.26	1.70	70.49
Фондови**)	37.77	36.26	36.90	110.93

Учество на одделни сектори во користење на странски кредити

Во милиони Евра				
	2003	2004	2005	(%)
Вкупно	96.24	149.31	169.05	100.00
Енергетика	25.14	14.73	6.58	11.20
Сообраќај	32.91	96.80	124.76	61.38
Водостопанство	18.61	22.86	32.14	17.75
Комунални услуги	14.75	13.43	4.46	7.87
Останато нестопанство	4.83	1.49	1.11	1.79

Во 2003 година ќе продолжи со инвестиционите активности во јавниот сектор во следните насоки:

- во **енергетиката**, ќе се интензивираат активностите за довршување на изградбата на Хидроелектраната “Козјак” и ревитализацијата на постојните хидроелектрани. Истовремено, ќе се интензивираат активностите за изградба на интерконективни врски со електроенергетските системи на соседните земји како чекор кон воспоставување на неопходната стабилност на електроенергетскиот систем на Република Македонија. Во овие рамки, во 2003 година ќе отпочне реализацијата на проектот “Изградба на далновод Штип - Ч. Могила” (Република Бугарија).
- во **сообраќајот**, инвестиционите активности ќе бидат насочени кон отстранување на тесните грла на постојната патна инфраструктура со изградба на нови патни делници на коридорот Исток - Запад и Север - Југ. Притоа, со средствата од Европската инвестициона банка, Европската банка за обновување и развој, како и со финансиска поддршка од Европската Унија ќе продолжи изградбата на автопатните делници од Коридорот 10, Неготино - Демир Капија и Смоквица - Гевгелија, како и изградбата на автопатната обиколка на градот Скопје.

во **водостопанството**, приоритет во инвестиционите активности ќе биде даден на изградбата на објекти за водоснабдување во подрачјата кои сè уште го немаат решено прашањето за редовно и долгорочно снабдување со вода за пиење. Со одобрената финансиска поддршка од Владата на Јапонија ќе се интензивираат активностите за отпочнување со изградба на регионалниот систем ХС “Злетовица” кој е од приоритетно значење за решавање на проблемот со водоснабдување на населението во источниот дел на Република Македонија.

во секторот **заштита на животната средина**, приоритет е даден на заштитата на водите од загадување, обезбедување на квалитетна вода за пиење и обновување и одржување на шумите. Во тие рамки, ќе продолжи реализацијата на проектите “Заштита на Охридското Езеро” и “Заштита на Преспанското Езеро” - фази кои се финансираат со неповратна помош од Владата на СР Германија.

во **вонстопанскиот сектор**, приоритетите се насочени на совладување на најургентните проблеми, реконструкција и санација на постојните објекти, довршување на започнатите инвестиции и набавка на современа опрема.

Програмата за јавни инвестиции, покрај планско-развојниот карактер има и промотивен карактер. Имено, програмата се презентира на донаторските конференции за Република Македонија кои досега беа организирани во Париз и Брисел од страна на Светската банка и Европската Унија.

Досегашната финансиска и техничка поддршка од странство имаше свој придонес во напорите за заживување на инвестиционата активност во земјата, имајќи во вид дека инвестициите во јавниот сектор придонесуваат и за поттикнување на развојот на вкупното стопанство во земјата.

**) Буџетските средства за патишта се опфатени во ставката “Фондови”.

ПОВТОРНО НАДОЛУ?!

Очекуваме доларот и понатаму да се намалува по остриот пад оваа недела

Изјавите на министрите за финансии и централните банкири од богатите индустриски економии на Г-7 обично се доста благи. Ова им олеснува на земјите-членки да се согласуваат со нив и се избегнува вознемирувањето на финансиските пазари. Сепак, изјавата на земјите на Г-7 дадена од 20 септември во Дубаи, пред годишната средба на ММФ и Светската банка беше малку “позачинета”. Барањето за “поголема флексибилност” во девизните курсеви сосема ги изненади пазарите, остро туркајќи го доларот надолу. Меѓутоа, чудно е што министрите за финансии се чини дека не се согласуваат околу тоа што точно тие мислеле.

Џон Сноу, секретарот на американскиот Трезор, рече дека ваквата изјава претставува вистинска “пресвртница”. Валутните пазари го интерпретираа ова како сигнал за Јапонците и Кинезите да ги остават нивните валути да пораснат и според тоа да му дозволат на доларот да падне. Јапонија го држи јенот преку интервенции на девизните пазари на високо ниво; кинескиот јуан е врзан со доларот со помош на строги контроли на капиталот.

Сепак, јапонските и британските официјални лица брзо одрекоа дека ова предизвика некаква промена во политиките. За конфузијата да биде поголема, два дена подоцна г-дин Сноу рече дека нема промени во американската “политика на силен долар”. Сепак, валутните пазари останаа на своето почетно толкување. Пред да се стабилизира, до 23 септември, доларот падна на најниско ниво во последниве три години, достигнувајќи помалку од 111 јени. За нешто повеќе од една недела, тој опадна за 5%. Исто така, доларот изгуби и најголем дел од неодамнешните придобивки во однос на еврото, враќајќи се на стапката од 1,15 долари за 1 евро.

На тој начин, продолжи стабилното лизгање на доларот што започна на почетокот на 2002 година. Во минатите неколку месеци, очигледното економско закрепнување во САД го поттурна доларот нагоре. Меѓутоа, само што започнаа предвидувањата дека доларот може повторно да се врати на стариот паритет во однос на еврото, валутните пазари го пренасочија своето внимание од стапките на пораст кон огромниот дефицит на тековната

сметка на САД. Имено, доколку американската економија расте побргу од економиите на нејзините главни трговски партнери, тогаш нејзиниот надворешен дефицит, исто така повеќе ќе се зголеми.

Остриот пад на доларот ги вознемири берзите, додека инвеститорите беа загрижени околу намалувањето на конкурентноста на извозот од Јапонија и Европа: Nikkei (јапонската берза) забележа пад за 5% во текот на неделата, германскиот DAX за 7%. Волстрит исто така се лизна: иако слабиот долар треба да биде добар за американскиот профит и според тоа за цените на акциите, инвеститорите беа загрижени дека приносите од обврзниците нагло ќе се зголемат доколку азиските централни банки прекинат да интервенираат и да купуваат помал број американски државни обврзници.

Доларот не застанува овде

Изјавата од Дубаи сигурно не претставуваше друг Плаза договор (Plaza Accord). Имено, во 1985 година, по зголемувањето на доларот, министрите за финансии од земјите на Г7 на средбата во Њујорк се договорија да интервенираат заедно, за да го спуштат курсот на доларот. Меѓутоа, овој пат не само што има помалку аргументи, туку властите ги оставаат пазарите да извршат приспособување. Како и да е, според Stephen Roach, главен економист во Morgan Stanley, земјите на Г-7 дадоа јасна порака дека на опасно неврамнотежениот свет му треба послаб долар. Ваквата состојба треба да помогне во префрлувањето на тежиштето на амери-

канскиот пораст од побарувачката на потрошувачите кон извозот, овозможувајќи им на домаќинствата повторно да ги изградат своите заштеди, надолупнето со намалување на дефицитот на тековната сметка. Во Европа и Јапонија послабиот долар ќе го ограничи извозот, но тоа, според теоријата, може да се неутрализира со поллабави мо-

Во минатите неколку месеци, очигледното економско закрепнување во САД го поттурна доларот нагоре. Меѓутоа, само што започнаа предвидувањата дека доларот може повторно да се врати на стариот паритет во однос на еврото, валутните пазари го пренасочија своето внимание од стапките на пораст кон огромниот дефицит на тековната сметка на САД

нетарни или фискални политики за зголемување на домашната побарувачка.

Во изминатите неколку години, еврото веќе порасна за околу 35% во однос на доларот, додека јенот се зголемуваше поскумно, благодарение на големата интервенција. На почетокот на оваа година, кога јапонската економија изгледаше слаба и се чинеше дека дефлацијата се влошува, постоеа добри причини Јапонија да го задржува јенот. Меѓутоа, причините за интервенции во последниот период ослабеа. До вториот квартал, БДП на Јапонија се зголеми за 3%, најголем пораст меѓу сите економии во Г-7, и покрај верувањето на многумина економисти дека вистинската стапка можеби е малку пониска. Сепак и покрај се, дури и номиналниот БДП порасна во вториот квартал.

Како и да е, јапонската економија се покажа многу посила отколку што очекуваше пазарот. Само за илустрација, J.P. Morgan Chase во јуни предвиде дека јапонскиот БДП во просек ќе порасне само 0,8% во оваа и следната година. Сега, истите проценуваат дека просечниот раст ќе изнесува 2,7%.

Во исто време, предвидувањата за растот во САД многу помалку се променија. Доколку се покаже дека ваквите предвидувања се точни (сè уште под знак прашалник), тогаш неодамнешното покачување на јенот би било оправдано.

Дали Јапонија навистина се предаде пред барањата да престане да го држи курсот на нејзината валута долу. Секако не. Неодамнешното покачување на јенот ја одразува промената во перцепцијата на пазарот за перспективите на Јапонија, а не е промена на политиките на земјата. Sadakacz Tanigaki, новиот министер за финансии, оваа недела зборуваше за опасностите од понатамошното зголемување на јенот. Доколку продолжи да се покачува, министерството повторно ќе интервенира.

Во меѓувреме, американската влада веројатно ќе продолжи со критиката за Кина. Иако американската економија оваа година бележи раст, бројот на вработени продолжи да се намалува. Тоа е причината зошто доларот стана толку актуелно политичко прашање. Извозниците го обвинуваа евтиниот јуан за големиот трговски дефицит на САД. Сепак, кинеските официјални лица беа брзи во отфрлувањето на коминикето од групата Г-7 (на која Кина не е членка), појаснувајќи дека тие немаат намера наскоро да извршат ревалвација на јуанот.

Врзувањето на јуанот и другите азиски валути за доларот значи дека доларот падна многу помалку во трговски услови, отколку во однос на еврото. Доларот падна за 19% наспроти кошницата на валути на другите богати земји, но само за 10% во однос на пошироката кошница која ги вклучува валутите на пазарите во подем.

Падот од 19% во потесни трговски услови индекс бледнее покрај падот од 40% во трите години по 1985. Во тој период, дефицитот на тековната сметка на САД изнесуваше околу 3% од БДП, половина од големината која веројатно ќе ја достигне следната година. Понатамошното намалување на доларот се чини неизбежно.

Преземено од

“The Economist”, September 27th, 2003

ВРЕМЕ Е ЗА ПОРАСТ?

Знаците за економско закрепнување се сè појасни, а заедно со нив и очекувањата дека каматните стапки се на пат да се зголемат. Сепак, Централните банки сеуште немаат причина за затегнување на политиките

Монетарната политика ретко кога била толку релаксирана. Краткорочните каматни стапки се наоѓаат на најниско ниво во последниот половина век. Дури и во реални износи - односно по прилагодувањето за инфлацијата - просечната каматна стапка во економиите од групата на седум најразвиени земји (Г7) за првпат е негативна по периодот на седумдесеттите години, кога дојде до нагло зголемување на инфлацијата. Се поставува прашањето, дали стапките дојдоа до најниското ниво? Доколку е тоа така, колку време ќе помине пред истите повторно да почнат да растат?

Финансиските пазари се обложуваат дека следните движења на каматните стапки ќе бидат во нагорна линија. Пазарот на фјучерси имплицитно предвидува дека американските каматни стапки ќе се зголемат од постојните 1% на 1,5% во јуни следната година и до 2,3% до декември 2004 година. До крајот на следната година, се очекува и каматните стапки во еврообласта да се зголемат од 2% на 2,8%. Според пазарните предвидувања, Банката на Англија, која не ги промени каматните стапки на 9 октомври, ќе ги зголеми истите за речиси половина поен до крајот на 2003 година. Се претпоставува дека само во Јапонија, каматните стапки ќе останат непроменети, на нулто ниво.

Пазарите признаваат дека глобалниот раст се забрзува, така што централните банки наскоро ќе треба да ги зголемат каматните стапки за да ја задржат инфлацијата на ниско ниво. Во претходните циклуси, централните банки обично ги зголемуваа каматните стапки во рок од две години по завршувањето на рецесијата. Технички гледано, рецесијата во САД заврши во ноември 2001 година.

Недостатокот на овој аргумент лежи во фактот дека овој економски циклус е нетипичен. Како резултат на разочарувањето кое дојде по распрснува-

њето на “балонот”, закрепнувањето на американската економија е најбавно во поново време: годишниот раст на БДП во просек изнесуваше 2,7%, во споредба со стапката од 4,7% во текот на првите две години од претходните осум закрепнувања. Вработеноста во просек растеше за 4% во првите две години од претходните закрепнувања, но почнувајќи од ноември 2001 година, вработеноста во САД продолжи да опаѓа. Индустијата користи помалку од 75% од нејзиниот капацитет, споредено со речиси 80% искористување на капацитетите во истата точка од претходните циклуси. Според тоа, дури и во случај економијата да оствари рапиден пораст во текот на следната година (што можеби и нема да се случи), сèуште може да постои застој, кој ќе врши притисок за намалување на инфлацијата.

На крајот од претходната рецесија, инфлацијата, исто така, беше многу повисока од онаа денес, па така со закрепнувањето и повисоките стапки на раст, потребно е брзо затегнување на монетарната политика за да се спречи зголемувањето на инфлацијата. Денес, стапката на инфлација во САД е премногу ниска. Кор инфлацијата мерена преку трошоците на живот (во која не се опфатени енергијата и храната), падна на најниско ниво во последните 37 години, односно 1,3% во првите осум месеци од 2003 година, со можност да се намали уште повеќе во текот на следната година. Во најмала рака, Федералните резерви најверојатно ќе ја затегнат политиката, меѓутоа побавно отколку при минатите закрепнувања. Навистина, Бен Бернанке, гувернер во Фед, неодамна тврдеше дека во случај кога постои значителна економска рецесија и растот на БДП е генериран само од зголемената продуктивност, без експанзија на нови работните места, монетарната политика можеби ќе треба да се разлабави, наместо да се затегне, за да се обезбеди заштита од ризикот инфлацијата да се спушти на премногу ниско ниво.

Краткорочните каматни стапки се наоѓаат на најниско ниво во последниот половина век. Дури и во реални износи, просечната каматна стапка во Г7 економиите за првпат е негативна по периодот на седумдесеттите години, кога дојде до нагло зголемување на инфлацијата. Се поставува прашањето, дали стапките дојдоа до најниското ниво? Доколку е тоа така, колку време ќе помине пред истите повторно да почнат да растат?

Слични аргументи важат и во еврозоната. Во првата половина од оваа година, дојде до застој во производството во еврозоната, а Германија и Италија повторно влегоа во рецесија. Поради тоа, финансиските пазари до неодамна очекуваа каматните стапки понатаму да паѓаат. Меѓутоа, поновите податоци покажуваат дека закрепнувањето е во тек, па така пазарите сега претпоставуваат дека Европската централна банка на почетокот на следната година, можеби ќе започне со зголемување на стапките. Ваквиот потег би бил предвремен доколку, согласно очекувањата на голем број прогнозери, инфлацијата се намали следната година. Работите во голема мера ќе зависат и од еврото. Во изминатата недела, еврото порасна близу до

неговата највисока вредност во однос на доларот, но доколку се земат предвид ефектите од трговијата, еврото е сèуште 2% под неговото ниво во јуни, односно пред ЕЦБ последен пат да ги намали каматните стапки. Доколку еврото се зголеми и во трговски услови, ограничувајќи го растот и помагајќи во намалувањето на инфлацијата, тогаш намалувањето на каматната стапка е веројатно од зголемувањето.

Кој ќе биде прв?

Банката на Англија најверојатно ќе биде првата поголема централна банка која ќе ги зголеми каматните стапки. Велика Британија има највисока стапка на инфлација од сите седум големи економии (2,9%), а економскиот раст беше посилен отколку што се очекуваше. Неодамна ревидираните бројки покажаа дека во првата половина од 2003 година, БДП порасна двапати повеќе отколку што претходно се претпоставуваше. Неколку членови на Комитетот за монетарна политика на Банката, изразија и загриженост за неконтролираното земање на кредити од страна на потрошувачите и зголемување на цените на станбениот простор.

Од друга страна, во Јапонија сèуште има дефлација (намалување на цените), меѓутоа, дури и таму се интензивира дебатата околу прашањето кога ќе дојде до зголемување на каматните стапки, најповеќе поради тоа што очекувањата за порастот на БДП станаа забележливо пооптимистички. Според последната анкета на прогнозерите од "The Economist", се очекува растот во оваа и во следната година во просек да изнесува 2,2%, далеку над повеќето проценки на одржливата потенцијална стапка на раст на Јапонија од 1%-1,5%. Исто така, постојат и знаци дека дефлацијата се намалува; потрошувачките цени се намалија само за 0,3% во периодот до август. Банката на Јапонија соопшти дека ќе одржува нулти каматни стапки сè додека инфлацијата не стане позитивна.

Сепак, пораст на цените во еден или два месеца најверојатно нема да ја натера Централната банка да реагира. Нејзиниот гувернер, Тошихико Фукуи изјави: "Ќе продолжиме со нашата политика не само додека се зголемат цените, туку и додека не исчезне стравот дека тие повторно ќе се нама-

лат”. Минатата недела, заменикот-губернер Казумаса Ивата, отиде подалеку. Тој изјави дека “ценовната стабилност” ја гледа како инфлација од 1-2%, што имплицира подолг период на нулти каматни стапки.

Неодамнешното разлабавување на дефлацијата, делумно е резултат и на специјални фактори, како на пример зголемувањето на данокот на цигарите. Ричард Џерам, економист во банката ИНГ проценува дека основната инфлација изнесува 0,5% и не се намалила значително во текот на изминатиот период на закрепнување. Тој очекува каматните стапки да останат на нулто ниво подолго време.

Значителното зголемување на каматните стапки од страна на главните централни банки најверојатно, нема да се случи во текот на следната година, сè додека инфлацијата е на ниско ниво. Мал број економисти се согласуваат со тоа: оние во Голдман Сакс не очекуваат Фед да ги зголеми каматните стапки пред средината на 2005 година. Со оглед на лошото искуство на Јапонија, се чини дека ова е мудро обезбедување од инфлација.

Сепак, релаксираната монетарна политика не е безопасна. Таложењето на вишокот на ликвидност

во последниве години, во состојба кога Централните банки станаа сериски распрснувачи на “балоните”, претставува сè поголема причина за загриженост. Како што “балоните” пукаа еден по друг (од Азија па се до акциите на високотехнолошките компании), централните банки во повеќе наврати ја релаксираа монетарната политика.

Банката на Англија најверојатно ќе биде првата поголема централна банка која ќе ги зголеми каматните стапки. Велика Британија има највисока стапка на инфлација од сите седум големи економии (2,9%), а економскиот раст беше посилен отколку што се очекуваше. Неодамна ревидираните бројки покажаа дека во првата половина од 2003 година, БДП порасна двапати повеќе отколку што претходно се претпоставуваше

Со намалување на каматните стапки по пукањето на берзанскиот “балон”, американскиот Фед спречи подлабока рецесија и ризик од дефлација, но по цена на поттикнување на уште поголема побарувачка за кредити од страна на потрошувачите - од каде доаѓа и ризикот од уште поголем удар за растот во случај кога каматните стапки на крајот ќе мораат да се зголемат.

Преземено од

“The Economist”, October 11th, 2003

ПОДГОТВУВА И ИЗДАВА**МИНИСТЕРСТВО ЗА ФИНАНСИИ
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

ул. "Даме Груев" 14 Скопје, Тел: (389) 02 117 288, Факс: (389) 02 117 280
Интернет адреса: <http://www.finance.gov.mk>

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Д-р Димко Кокароски

ПРВ ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Дејан Рунтевски
dejan.runtevski@finance.gov.mk

ВТОР ЗАМЕНИК ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Никица Мојсоска-Блажевски
nikica.mojsoska@finance.gov.mk

ДИЗАЈН

Дизајн студио **"НАМ"**
Анета Гацевска

ПЕЧАТИ

"НАМ" принт

ТИРАЖ

500 примероци

ПРЕВОД

Јасминка Васкова
Жана Шокаровска
Емилија Сиркаровска
Маја Петровска
Александар Аргировски

**ПРИ КОРИСТЕЊЕТО НА ПОДАТОЦИТЕ ОД ОВАА
ПУБЛИКАЦИЈА, ГИ МОЛИМЕ КОРИСНИЦИТЕ
ЗАДОЛЖИТЕЛНО ДА ГО НАВЕДАТ ИЗВОРОТ**

ISSN 1409 - 9209
Билт. Минист. Финанс.
7-8/2003